

# **The Project Gutenberg eBook of Kanervaisilta kankahilta 1: Kertomuksia ja kuvauksia, by Akseli Salokannel**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kanervaisilta kankahilta 1: Kertomuksia ja kuvauksia

Author: Akseli Salokannel

Release date: September 17, 2016 [EBook #53066]

Language: Finnish

\*\*\* START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KANERVAISILTA KANKAHILTA 1: KERTOMUKSIA  
JA KUVAUKSIA \*\*\*

E-text prepared by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

## **KANERVAISILTA KANKAHILTA I**

Kirj.

Akseli Salokannel

Jyväskylässä, K. J. Gummerus, 1902.

## **SISÄLLYS:**

- I. Vappu
- II. Pirttimäen Aapon kilpa-ajo
- III. Rintakukat
- IV. Amerikan leski
- V. Metsäjärveni
- VI. Oppipoikia
- VII. Runoilija-alku
- VIII. Vanha mänty
- IX. Kun Kulmalan tytöt saivat hatun
- X. Kun kaupunkiin tuli sähkövalo
- XI. Saareni

# I

## VAPPU

Sinä olet jo vanha tuttavani Vappu.

Monet kerrat olet vastaani tullut ja ohikulkeissasi tupaani poikennut...

Hyvin sinut tunnen, näkemättäkin muutosi muistan, — vaikka erilaisena usein luokseni palajat.

Toisinaan tulet sinä kylmänä, niin kalseana ja harmaana, että ihan sydänvereni hyytyy ja paksuksi käy.

Likaiset hanget usein liepeissäsäi makaavat, laine kahleissasi itkee ja puro ei piilostaan lähteä uskalla.

Toisinaan olet sinä märkä ja liejuinen, näytät niin alakuloiselta ja synkältä, etteivät uskalla linnutkaan laulaa.

Mutta taas toisinaan sinä ihanasti hymyillen luokseni palaat, otsaltasi päivä lämpimästi paistaa, ja on kuin suuri enkelien parvi mukanasasi seuraisi.

Silloin ei sinua kukaan pelkää!... Kilvan, käyvät kaikki lempeitä kasvojasi näkemään, kilvan tahtovat läsnäolollaan tuloasi kunnioittaa, ja tuoksuville rinnoillesi kilvan nousevat...

Likaiset hanget eivät jaksaa paikoillaan pysyä, pukua muuttavat ja kirkkaina, lorisevina puroina syleilyihisi juoksevat — sitte suurempiin alavesiin painuvat ja mennessään nuorta ruohoa suutelevat.

Silloin se laine kahleensa katkoo, ja vapaudestaan iloissaan, se voimakkaana, vastustamattomana yli rajojensa ryntäilee, pellon nuorta laihoa syleilemään käy — ja sen sitte mukanaan omille mailleen kantaa...

Kaikki sinua lähentelevät!

Metsän puissa riemu soi, laulu kaikuu ja salo helkkyä, leivo livertää ilmassa ja hyttysparvet tanssiksi pistävät... Lehtisilmutkin mieliänsä rohkaisevat... käyvät suuremmiksi, pitenevät, paksunevat, ja kuin salaa, kenenkään huomaamatta, pistäytyvät kirkkaat hiirenkorvalehdet ihanuuttasi katselemaan...

Keväistä tuoksua on ilma täynnä, se hiipii sinne, tänne, täyttää koko maani ja oven täydeltä tupaani tulvehtii.

Armas Vappu, sinä keväinen kulta, sinä suvisen mielen tuoja, sinä nuoren lemmen ja iloisen laulun luoja!

Tule millaisena tuletkin, yhtä uusi, yhtä kallis ja aina armaampi vieraani olet.

Entistä tervetulleempänä sinut tupaani kutsun, peräpenkille istutan ja haarikat täyteen lasken.

Silloin ei tuvastani ilo lopu, ei laulu lakkaa eikä soitto sammu.

Kilvan silloin karkeloimme, kilvan kisailimme ja yhdessä maljojasi maistelemme...

Ja voi, jospa sinä sitte oikein kauvan, kauvan luonani viipyisit!...

Vaan ethän sinä viivy... jo iltahämärissä luotani lähdet ja hiljaa hiipien tupani takalistolle painut...

Sinne sitte ihana Vappu sinun saatan, ja vielä kauvan silmilläni menoasi seuraan, kunnes vihdoin taivaanrannalta mulle viimeisen suudelmasi, punertavilta huuliltasi heität... ja sitte hämärään kevättyöhön vaivut... hiljaa, mutta varmasti vaivut... toisaalta taas luokseni tullaksesi — —

Mutta onko se sanottu, että minua silloin tapaat?

Tupani saattaa olla tyhjä, akkunani laudoilla peitetty ja veräjäni seipäillä lukittu...

Tai on sinne vieras asuntonsa ottanut ja isännyyden itselleen hankkinut — mutta minua et sieltä tapaa...

Siksi armas Vappu, kevätystäväni, kun luotani jälleen lähdet, tupani takalistolle painut, siksi silmäni kyynel nousee, siksi kaihoten jälkeesi katson ja alakuloisia laulujani sinulle laulelen.

## II

### PIRTTIMÄEN AAPON KILPA-AJO

Kun kolmannet rankakuormat olivat metsästä kotiin saapuneet, riisuivat miehet hevosensa, talliin saattoivat ja hyvän päivällisen palkaksi antoivat. Itse kävivät he tupaan, jossa kylmän kangistamia jäseniään loimuavan takan ääressä alkoivat lämmitellä.

Vähitellen siitä kukin puhdetöilleen asettui, isäntä ensimmäisenä, ottaen päivällä rikkoutuneet päätset parannettavakseen. Aikaseen tuli pimeä, ja myöhään se aamulla kesti, hämärältä tuntui keskipäivälläkin. Pitkää iltaa ei kuitenkaan Pirttimäessä, eikä muissakaan sen kylän taloissa töitä tehty, vaan miehet kokoontuivat myöhemmällä taloihin, joukolla päivän kuulumista keskustelemaan ja ryssänlehtiä, nurkantakusiin sekotettuna, polttelemaan.

Näissä tarkoituksissa saapui taas, niinkuin tavallista oli joukko naapureja Pirttimäen tupaan.

Takan loisteessa ensin selkäänsä ja kylkiänsä lämmittelivät, tupakaksi pistivät, sitten peremmälle asettuivat ja keskusteluun yhtyivät.

— Ettäkö lähdet huomenna myllyyn? — kysyi Puhroon Paavo Aapolta.

— No enpä tiedä, en suinkaan minä, Juho menköön!

— Tuleeko kuormaa kuinka paljo?

— Kolme tynnyriä. —

— Saisikohan panna joukkoon neljännen?

— No, eiköhän tuo siinä kulje... pitkä on matka, vaan onpa hyvä keli.

— Jaa niin, kas kun olin unohtaa koko asiani — sanoi Jussilan Viikki kesken piippunsa sytyttämistä — Eiköös me, sanon vieläkin, eiköös me pojat koeteta sitä myllyä, joka kaupungissa luvataan palkinnoksi antaa paraalle juoksijalle.

— Ei ole meistä konkareista juoksijoiksi, nauraisivat jos menisimme, — vastasi Korpelan Aatu.

— En tarkoittanut kaksijalkaisia, neli-jalkaisia tarkoitan!

— Hevosiako tarkoitat, vaiko mitä?

— Hevosia, hevosia, ei suinkaan lehmillä ja sioilla kilpa-ajaja ajeta!

— No olisit sen heti sanonut — huomautti Puhroon Paavo.

— Nyt sen sitte kuulit, ja kuulit vielä että hyvä jauhomylly annetaan palkinnoksi.

— No jokohan jokohan se nyt mylly annetaan, ei ole ennenkään!

— Mutta nyt annetaan, kysykää kauppiaan kisälliltä, kyllä se tietää.

— No jos se kerran on sanonut että sellainen annetaan, niin pitänee se kai meidänkin uskoa.

— Ja joka ei usko, niin olkoon uskomatta, ei se mikä uskonkappale olekaan.

— Kyllä minäkin siihen asiaan jotain tiedän, on se ollut aviisissakin ja itsekin olen sen nähnyt puodissa käydessäni — huomautti Pirttimäki.

— Eikö se Aatu tiedä ettei kirja kulta ruukaa valehdella, ja kirja se on aviisikin — muistutti Viikki.

— Niin ja näkihän Aatu ihan omilla silmillään sen julistuksen, jonka kauppiaan kisälli meille mennä viikolla luki — huomautti nurkan Niku.

— Ja korvillaan kuuli, jos ei itse olisi puustavin päälle päässyt — lisäsi puheeseen Viikki. — Enpä tuota nyt tahdo valheeksikaan ajaa, vaan epäilyttää se aukko siinä julistuksen yläpuolella. —

Mikä lienee tärkeä kauppajulistus ollut —

— Ja hantesmanni irti leikannut.

— Ei suinkaan se kisällin leikkaama ollut.

— Mikä ettei, on sitä silläkin valtaa — sanoi Pirttimäki.

— Kyllä se pientä on!

— Leikkasipa minulle sen kilpa-ajo julistuksen vaikka en pyytänytkään ja ajamaan kehoitti kovasti.

— Kehoittiko ajamaan? — kysäsi joku.

— Kehoitti, ja sanoi että eivät ne herrat viitsi myllyä lähteä ajamaan.

— Kai siinä perää on mitä kisälli sanoi... kyllä se herrat tuntee.

— Perä on ja hamppunen perä onkin — vahvasti Viikki.

— Sanotaanko siinä julistuksessa tarkemmin minkälainen mylly se on — kysyi Puhroon Paavo.

— Sanotaan, sanotaan, ihan juurtajaksain sanotaan! — vakuutti Pirttimäen Aapo.

— Haappas että nähdään!

Aapo nousi, meni kamariinsa, otti kaapin ylähylyltä pienen sanomalehti ilmoituksen, jonka puodissa käydessään oli saanut. Sitte tuli jälleen tupaan ja antoi sen Paavolle.

— En minä selitä, eikä ole lasia mukana. Lue sinä Viikki!

Paavo antoi sanomalehden palasen Viikille, joka kohta alkoi sitä tarkastelemaan.

— Ensimmäisestä sanasta en saa selvää, puusstavit ovat juuri keskeltä poikki leikatut, vaan sitte sanotaan: "tään kilpa-ajot. Palkintoina jaetaan: Uusi ajanmukainen jauhomylly, 4:llä kiviparilla ja koko koneistolla ohra- ja kauranryynien kuin myöskin le—les—lesti ja sihtijauhojen valmistamista varten, ja on viime syksynä valmistetta S— t—äntön Tönvorsin tehtaalla. Myllyä käyttää 40:nen hevosen voimainen tu—t—tur turpiinu" —

— Mutta on siinä voimaa oikein Porvoon mitalla — huusi joku, keskeyttäen Viikin lukemista.

— "Ja jauhetaan siinä sekä riihitettyä että riihittämätöntä viljaa."

— Vai riihittämätöntäkin! — huusi Paavo mukaan.

— "Myllyn on tehnyt toiminimi Si—ro, to—hv Sirotohvi."

Siihen se loppui, tällä puolella ei ole enempää siitä asiasta — sanoi Viikki, ja antoi lapun Pirttimäelle.

— Mikä se on se lurtiinu siinä myllyssä, kysyi itse Pirttimäki.

— Ei se mikä lurtiinu, purtiinu on nimi — oikaisi Viikki.

— Olkoon sitte lurtiinu tai purtiinu, sama se, mutta mitä se siinä oikein meritieraa?

— Mikä se on joka Toiskan myllyä käyttää?

— Vesi, vesi, tietysti!

— No Kettulan myllyä?

— Tuuli, tuuli, kaiketi.

— Aivan samaa tarkoittaa purtiinu tuossa palkintomyllyssä kuin tuuli ja vesi meidän pitäjän myllyissä, niin olen kuullut. Ymmärrätkö siitä!

— Ettäkö se purtiinu sitte saa niin suuren voiman syntymään — kysyi Puhroon Paavo, katsoen kysyvästi Pirttimäkeen.

— Kuulithan kuinka Viikki selitti — kuuluu saavan.

— Se ei sitte tarvitse vettä eikä tuulta, saa vaikka pihaan pystyttää!

— Saa, saa, vaikka omaan tupaasi jauhamaan panisit.

— Sepä olisi nätti kapine!

— Ja joutusa!

— Vissiin viiniä tekisi!

— Ryyniäkin saisi!

— Ja lestiä... suutarin lestiä vaiko mitä ovat?

— Eihän ne mitä suutarin lestiä, kai niitä muitakin sen nimisiä — huomautti Viikki.

— Ovela on kapine, olkoon sitte niin mylly kun onkin.

— Mutta minne sen 40 hevosen voiman sijoittaisi, jos sattuisi noin niinkun saamaan. Eihän se joka paikkaan mahtuisikaan — huomautti Perälä miehiä.

— Taitaisi se paikka sille löytyä, kun vaan sattuisi saamaan, muistutti Pirttimäki.

— Saada pitäisi tänne meidän kylälle.

— Yritetään, ja yritetään oikein miehissä!

— Se tehkäämme!

— Minä luulen että se on turha yritys meidän miehiltä, virkkoi vanha Kujanpään vaari.

— Jos myttyyn menee niin menköön, koetetaan kumminkin, ei kaikki koetakaan.

— Kokenut kaikki tietää — sanoi Viikki — ja vaivanen kaikki kokee — lisäsi vaari.

— Mutta kuka koettamaan!... yksi se olla pitää — huusi Viikki huomaamatta Kujanpään vaarin piikkiä.

— Niin kuka koettamaan?

Syntyi hetken äänettömyys. Jokainen muistutteli kellä se paras juoksija olikaan, ja kuka sopivin olisi ajajaksi.

Monessa tallissa ne miesten ajatukset liukuivat, Puhroon Paavoon ja hänen Polleensa ne pitkäksi aikaa pysähtyivät, vaan eivät kuitenkaan sinne jääneet. Pirttimäkeen ja hänen Poikaansa ne lopulta asettuivat. Olihan Poika viimeisillä kirkkomatkoilla Puhroon ja kaikkien muitten talojen hevosten ohi juossut, ja pitkän matkaa taakseen jättänyt.

— Jos kerran palkintomyllyä yritetään, niin sanon minä, sanon, sanon, ja, ja, että tämän talon isäntä Poikansa kanssa sen ottamaan menköön — puhui juhlallisella painolla Puhroon Paavo.

— Samat sanat, samat sanat, sitä minäkin tässä juuri ajattelin — vahvisti Viikki.

— Kyllä se niin on — tuumivat toisetkin miehet yhteen ääneen.

— Onnea reisulle Pirttimäki! — sanoi Viikki ja lyödä lynnähytti häntä olkapäihin niin että hartiat jyskähti. —

Näin oli asia päätetty, ja Pirttimäki tuli Poikansa kanssa kilpa-ajoihin valituksi.

— No ehkä minä sitte menen, saanhan koettaa onneani. Eivät ota, jos eivät annakaan. Koetan minkä voin sen asian eteen — puheli Pirttimäki miehille.

— Koeta, koeta, ja tuo mylly tullessasi. Ilman älä tule! — huusi Viikki ja alkoi tehdä lähtöä. Onnea matkalle, onnea matkalle, toivottelivat muut miehet ja poistuivat hiljoilleen Viikin jälestä. —

Kun miehet olivat poistuneet, meni Pirttimäki tuumivaisena kamariinsa, pisti avisiin palasen samalle paikalle mistä äsken oli ottanut, ja alkoi perinpohjaisemmin tuumia kilpa-ajoon menoansa. Hän ei ollut koskaan ennen kilpa-ajoissa ollut, ei katselemassakaan, saati sitte ajamassa. Kaikki edeltäpäin tapahtuva varustautuminen ja toimiminen oli tehtävä pelkän mielikuvituksen varassa. Joskus oli kyllä niistä puhetta kuullut, vaan ei ollut sen enempää arvoa antanut. Vaan nyt olivat asiat toisin: uusi hevonen oli taloon hankittu, jonka rinnalla kylän, muut hevoset eivät pysyneet, vaan jälkeen jäivät. Palkinto oli toisenlainen kuin mitä ennen, tuskinpa sitä kaikki halusivatkaan.

Juuri nämä muutokset ne vaikuttivat koko käänteeseen Pirttimäen Aapon kilpa-ajo harrastuksessa.

Epäilyttäa kuitenkin tahtoi koko asian todellisuus, varsinkin tuon omituisen palkinnon tähden. Kuulustaa päätti Pirttimäki vielä varmalta taholta tuota asiaa. Kahtaalta päätti neuvoa kysyä: Juhon ottakoon myllyssä käydessään selvää kilpa-ajopäivästä sekä palkinnosta.

Itse hän veisi lapset maanantaina kouluun ja ohimennen, muina miehinä kuulustaisi opettajan mieltä asian todenperäisyydestä.

Näillä toimilla Pirttimäki valmistausi kilpa-ajoja vastaan ottamaan.

\* \* \* \* \*

On kulunut parisen päivää, isä ja poika, kumpikin ovat palanneet matkoiltaan. Kuulusteleminen on käynyt suotuisasti ja kaikessa hiljaisuudessa niinkuin pitikin. Myllyssä oli keskustelu kilpa-ajoista syntynyt ihan kuin itsestään. Mylläri näkyi enemmän tietävän kuin muut, tiesipä päivän ja palkinnonkin. Ja ikäänkuin aavistaen Juhon tuumat, kehoitti hän ja käski Pirttimäkeä kaikin mokomin ajamaan palkintomyllyä.

Pirttimäki oli koululla käydessään saanut tietää opettajalta että kilpa-ajot ovat, vaan palkintoa sanoit ei muistavansa. Opettaja nimittäin oli harras eläinten ystävä, eikä siis kilpa-ajouutisista paljoa perustanut, eikä niitä muillekaan tyrkyttänyt.

Puolinaiseksi jäi kuulustaminen siltä taholta, joten Pirttimäki palatessaan poikkesi Kromppalaan, missä puuttuvat tiedot annettiin, vieläpä vanhoja lisättiin.

\* \* \* \* \*

Kauniina yleni aurinko taivaan rannalta Kynttilänpäivän aamuna. Ilmassa tuntui kuin kevään hengetär olisi vilpoisia liepeitään tuulettaanut talvisista pimennöistä ja pyryistä. Metsä kohosi tummana ja uljaana vaaleansinistä taivasta kohti, ja varpuisparvi hääräili olkien kimpussa, riihen edustalla.

Mutta Pirttimäessä ei sinä aamuna jouduttu ilmoja ihailemaan, kiirettä touhua oli talo täynnä. Isäntä teki kaupunkiin lähtöä, ja se se antoi puuhailemista ja valmistelemista, joten pyhä aamun herttaisuus tuli pahasti häirityksi.

Emäntä piikainsa kanssa lennätteli aitasta voipytyjä, lintuja, vasikannahkoja ja jonkun pellavakimpun uuden uutukaiseen kirkkorekeen, jonka eteen Poika jo oli valjastettu. Kun valmistukset olivat tehdyt, ja mukaan otettu kaikki mitä otettaman piti, istahti Pirttimäki rekeen.

— No Poika! — huusi isäntä, nykäsi suitsista ja heitti jäähyväiset. Mutta tuskin oli isäntä liikkeelle päässyt, kun emäntä kuistilta huutaa: — Ptruu, ptruu, kuule, kuule seisota, pullot jäivät! Hyvä että kumminkin huomasi — puheli emäntä pulloja tuodessaan. — Ota tähän veren puhdistusta, tuohon sydämen virutusta, tuohon sielun vihollisen pillastusta ja tähän kolmenimistä. Nyt pitäisi olla kaikki, onnea matkalle vaan!

Pirttimäki kiskasi uudelleen suitsista, livautti piiskalla Poikaa takapuoleen ja lähti.

Täyteen raviin ei hän hevostaan ahdistanut, sillä pitkä oli taival, ja sen mukaan oli ajettava ett'ei pahasti väsyisi.

Pahaksi onneksi huomasi Pirttimäki vaimoihmisen ensimmäiseksi vastaansa tulevan. Jo ajatteli hän seisottaa hevosensa ja pyörtää ympäri, mutta kun lunta oli aitojen tasalle ja tie kapea, sai Poika jatkaa matkaansa.

— Onnen se akka taisi viedä, vaan minä sen itse takaisin tuon — puheli Pirttimäki ohi ajaessaan.

\* \* \* \* \*

Liukkaasti liittää uusi kirkkoreki kaupunkia kohti Pojan vetämänä. Päivät kuljetaan, vaan öillä lepää Pirttimäki ja antaa poikansakin levätä. Kilpa-ajoissa hänen ajatuksensa liitävät, niistä ne palkintomyllyyn pysähtyvät, siinä kiertelevät ja kaartelevat sekä jälleen-kilpa-ajoihin palaavat, myllyyn uudelleen mennäkseen. Jos tietäisi Pirttimäki kuinka surkeasti häntä on petetty ja nenästä vedetty, kuinka sanomalehden latojan huolimattomuusvirhettä käytetään hänen ja koko kylänmiestensä narraamiseksi. Jos tietäisi, niin hammasta purren, katkerasti kiroillen hän kotiin pyörtäisi, kosta uhkasi ja käräjille käskisi. Vaan Pirttimäki ei sitä huomaa, hän on niitä miehiä, jotka omilla takamaillaan rauhallista elämää elävät, omia tanhuoitaa tallustelevat, puuttumatta muuhun kuin mikä jokapäiväiseen elämisen ehtoon kuuluu.

Suuri ei ollut Pirttimäen maailmankäsitys, laveat eivät olleet tietonsa, vaan sitä suurempi, sitä syvempi oli sydämensä rehellisyys, ja sitä hän muiltakin odotti. Ei tullut kylään sanomalehtiä, ei muille

kuin kauppiaille. Ennen kyllä oli tullut, mutta kun kyläläisten tilaama lehti oli lakkautettu, ei toista tullut sijaan hankituksi, joten kylällä elettiin kuin pussissa, muuhun maailmaan verraten. —

Kaksi vuorokautta on Pirttimäki matkalla ollut, viimeiselle majatalolle saapuu, siihen yöpyy ja aamun valjetessa kaupunkiin ajaa.

Tullissa seisoo joukko suurivatsaisia torimuijia ja pari venäläistä "tensikkaa" maalaisia odottelemassa. Ja kun kuorman huomaavat lähenevän, joka puolelta sen piirittivät ja hevosen seisottavat. Harva on se maalainen, joka ilman tuota tarkastusta läpi tullin pääsee. Outo, joka ei kaupungin tapoja tiedä, pääsee siinä piankin kuormastaan, mutta puolella hinnalla.

Vitkaan ajaa Pirttimäki tullin mäkeä ylös ja vasta mäen päällä juoksuun maiskauttaa. Mutta samassa ryntäilevät lihavat ja suurisuiset torimuijat joka puolelta Pirttimäen rekeen. Joku käy hevosen suupieliin ja pysäyttää siihen.

— Mitä sinu reessä on?

— Kuule pappa, mitä on sinulla?

— Ptruu, ptruu, älä aja, kuulehan, kuulehan, onko sinulla voita, munia, lintuja vai mitä sinulla on?

— Har du lintu gubbe?

— Kyllä minä sun kuppes näytän — ärjäsi Pirttimäki ja läimäytti piiskalla Poikaa, joka samassa lähti hurjasti nelistämään pitkin kauppakatua. Mutta kun suitsen perät sattuivat muijain ryntäillessä valumaan ulos reestä, sekaantuivat ne yhden täyteläämmän jalkoihin; joka, kun hevonen äkkiä lähti nelistämään, kaatua kupsahti selälleen, töppöset taivasta kohti, niin että paksut, punaraitaiset housut tulivat näkyviin.

— Fyi fan... du suuri rackare!... patrol, patrol! — huusi akka lumessa kieriellessään.

Toiset ammattiverit eivät voineet muuta kuin nauraa, katsellessaan kuinka suurella vaivalla virkaveli lihavaa ruumistansa pystysuoraan sovitteli.

Pirttimäki vilkasi kadunkulmassa taakseen, suu meni mukavaan hymyyn, läimäytti lauhkeasti ohjaksien perillä Poikaansa ja katosi väkijoukkoon.

Pirttimäkeä taisi hiukan pelottaa muijan suuri ääni. — Kukatiesi lähettää poliisin niskaani ja sakottaa, mutta sakottakoon, sakotan takasin, ei tarvitse tulla rekeäni nuuskimaan — tuumi hän.

Kun Pirttimäki saapui torille, oli se jo puolillaan väkeä, ostajia vähän, myyjiä sitä enemmän. Keski tori oli hevosia täynnä, joten Pirttimäen täytyi ajaa laitapuoleen, syrjäiseen paikkaan, jonne ostajat tuskin viitsivät jalkojansa vaivata. Sinne, lähellä heinäkuormia ja lehmäkauppiaita asettausi hän kuormineen kaupantekijää odottelemaan.

Linnut ja vasikannahat tekivät pian kauppansa, mutta voi oli vielä kajoamatta. Oliko liian korkeat hinnat, vai mikä lie kun ei kelvannut?

Kynnen vakoja kyllä näkyi runsaasti olevan, oli hintojakin kysytty, mutta kauppaa vaan ei ollut tullut. Harmittaa tahtoi ainainen maisteleminen ja kyseleminen, kun sitä kauppaan ei silti päässyt. Kiirekin jo alkoi hätyyttää, sillä tornikellon kullankäiset viisarit kiipeilivät jo lähellä 10:ntä. Pirttimäki päätti myydä voinsa mihin hintaan hyvänsä, kun vaan eron saisi. Ja saihan siitä eron, tähän vuoden aikaan sentään tavallisesti kelpasi. Ostajiakin sattui, Pirttimäki otti mitä annettiin. Kauppa kävi kuin siimaa ja rahat tulivat kuin ilmaseen. Pytty pytyn perään tyhjentyi ja kukkaro hopeasta pullistui.

Kello jo näppäili 10:ntä, mutta suurin pytty oli vielä reessä.

Olisi tehnyt mieli palottaa se, mutta ei uskaltanut näin torilla, eikä kokonansa näyttänyt kelpaavan. Mitä jos jättäisi myömättä? — Mutta mitä sanoo akka kotona, kun paraan pytyn takasin vien? — tuumaili Pirttimäki.

Mutta pelastaja saapui. Suurivatsainen torimuija, pullea rahalaukku kupeella, lähenee Pirttimäen kuormaa.

— Onko sulla pappa voita? kysyi torimuija.

— Onhan sitä yksi pytty vielä.

— Mitä siitä tahdot?

— 2 markkaa kilo!

— Voi hyvä pappa, kuka tuollaisesta 2:ta markkaa, vanhaa ja vielä noin suuri pytty! Otatko 1 mk. 50 p. Häh! — ja sen sanottuaan alkoi ostaja hiljalleen poistua, mutta seisahtui vähän matkan päähän ja huusi!

Ota pois 1 mk. 50 p.!

— Ei mutta 1 mk. 75 p. vastasi Pirttimäki.

— Pidä sitte voisi ja vie kotiisi!

Pirttimäki ajatteli että antaako mennä vai viekö kotiin.

— Noo, kuule muija, ota häntä sitte, — sama toi! Eihän köyhdytä jos ei rikastutakaan!

Kun voi oli punnittu ja rahat saatu, sovitteli Pirttimäki tyhjät pytyt reen nenälle, otti loimen Pojan selästä ja kahmasi heinät sen edestä rekeen. Itse heittäysi hän peräpuoleen ja ajaa huristi täyttä ravia kilpa-ajopaikalle. — — —

Kilpa-ajot ovat jo alkaneet. Kello kilahtaa tuon tuostakin liputetulta palkintotuomari-lavalta, joka on pystytetty radan keskipisteeseen. Kauvas loistavat palkintotuomarien punakeltaiset silkkinauhat, mitkä kaartuen kiertävät yli oikean olan ja päättyvät pitkään solmuun vasemmalla kupeella. Silloin tällöin kuuluu lavalta huuto, kello kilahtaa ja korskuva ori ajajansa ohjaamana pyyhältää radalle. Vielä pari kellon näppäystä ja ori kiittää pyrynä liukasta rataa...

Pitkin piiruaidan vierua, joka on pystytetty radan itäistä kylkeä pitkin, seisoo uteliaita ihmisiä sankat parvet. Ylhäisestä virkamiehestä halpaan hampuusiin, varakkaimmasta talonpojasta köyhään mökkiläiseen, näkee siinä yhteiskuntaa. Siinä on naamoja jos jonkinlaisia, vaaleita ja tummia, rumia ja kauniita, ihania naisten naamoja, karvaisia ja sileitä miesten naamoja. Siinä on päähineitä jos mitä sorttia ja väriä, siinä on: mustia, valkeita, ruskeita, harmaita ja kirjavia mitä erilaisemmissa värivivahduksissa. On kangaslakkeja, lampaan-, Krimin- ja sudennahkalakkeja, jos jonkin muotoisia, vaihdellen "Helsingööriläisestä" hienompaan muotilakkiin saakka. Siinä on surinaa kuin mehiläispesässä. Jokainen innostuneena seuraa kilpa-ajojen menoa. Yhtämittäisena melodiiana kaikuu hevosten hirnunta ja katselijain huudot. Silloin tällöin ulvahtaa jää, piirtäen pitkiä halkeimia yli lahden, toisesta rannasta toiseen, ja kaikkein kuuluvammin yhtyy nuottiin kellon klongottava ääni palkintotuomarilavalta. — Klom, klom, helähtää se jälleen, ja sen perästä kuuluu lavalta huuto: "Linnunpoika III Huittisista, radalle!"

— "Linnunpoika III Huittisista" — matkii yleisö.

— "Linnunpoika III Huittisista" — huutaa turkkeihin puettu herrasmies, radan sisäänkäytävän luona.

"Linnunpoika III radalle!" Notkeasti ja kevyesti lennähtää Linnunpoika radalle.

— Klom, klom, klom, helähtää kello ja samassa lähtee Linnunpoika isäntänsä ohjaamana tasaisesti, kauniisti ja yhä kiihtyvällä vauhdilla jäistä rataa kiertämään. — —

Linnunpoika on jo kierroksen tehnyt ja toista alkaa. Yhä kiihtyy vauhti. Valtoinaan hulmuilee tuuhea harja ilmassa. Ajaja on eteenpäin kumartuneena ja tuon tuostakin huutaa:

Linnunpoika! Kovemmin!... Kovemmin!

Ihastus yleisössä kasvaa kasvamistaan, ei ainoatakaan kertaa ole Linnunpoika rikkonut; juoksu on tasainen ja kaunis. —

— Kunpa vaan ei rikkoisi... varmaan palkinnon saisi — huudahtelevat innostuneet katsojat.

Mutta kun Linnunpoika kolmannen kierroksen alkaa, ilmaantuu toiselle puolelle, ihan radan partaalle mies hevosineen ja rekineen. Ajaja ei ole kukaan muu kuin Pirttimäki. Torilla on tähän asti viipynyt ja kiireessä ei tullut tietä kysyneeksi, joten väärään ajoi.

Linnunpoika lähenee nopeasti Pirttimäkeä, joka siinä radan partaalla hevosineen seista noljottaa.

Poika hirnasee, kuopasee etujalallaan lunta ja nousee pystyyn. Linnunpoika tulee häirityksi ja rikkoo pahasti.

— Soh, soh, Linnunpoika! Ptruu, ptruu!... Linnunpoika! soh, soh — — — lepyttelee ajaja. Mutta se ei auta. Linnunpoika nousee pystyyn, puhalttaa ja potkii sekä lähtee viimein hurjaan lentoon.



— Mitä h—vettä sinä saat—nan kollo siihen koninesi tупpaat! — huutaa ajaja hammasta purren Pirttimäelle.

— Mene, mene vaan, on siinä sullekin tilaa — vastaa Pirttimäki.

— Linnunpojan juoksu tasottui pian, mutta aikaa on kulunut paljon hukkaan.

— Yleisö on vimmoissaan Pirttimäelle. Tervata tarvitseisi hevosineen päivineen, upottaa avantoon ja puulla päähän lyödä... Senkin moukka, variksen pelätin, selkään tarvitseisi!... Olisi ajanut äijäparan kumoon!... Sen minä tehnyt olisin!... Tules vaan tänne niin... Hah, hah, haa, onko äijä hullu! — Katsokaa mihin se ajaa! Oi turkanen!

— Voi nyt yhdeksänkymmentä ja puoli.

— Selkään ja putkaan makaamaan! — Mutta mitä se pyhitti vaikka yleisö kuinkakin koetti sappeaan purkamaan. Ei mitään. Oli siksi pitkä juopa välillä, ettei Pirttimäki kuullut muuta kuin jonkinlaista humua toiselta puolelta, Liikettä kyllä huomasi, näki sen itseään lähestyvän, useammalta taholta kohti käyvän.

Mutta mitä siitä. Ei kait se minua tarkoita, — ajatteli Pirttimäki ja ajaa retuutti korkean lumivallin yli radan sisäpuolelle.

— Ihmeen soma laitos — ajatteli Pirttimäki, katsellessaan tuomarilavaa ja niitä loistavia värejä mitkä siellä silmään pistivät.

— Pitäneee kait sinne poiketa, ennenkuin tästä ajamaan lähtee — päätteli Pirttimäki, — Siellä se taitaa olla myllykin, koska on miehiä ja noin tarkkaan näyttävät katselevan, mitäpä muutoin viitsisivät... Poikkeemmahan edes!

Pirttimäki maiskautti huuliaan ja näppäsi suitsen perillä Poikaa takapuoleen, joka laiskasti muutteli ulottimiaan syvässä hangessa.

Hänellä ei ollut aavistustakaan siitä harmista ja vahingosta, minkä oli matkaan saattanut. Siksipä niin levollisena ja rauhallisena siinä reessään istui piippunysä hampaissa. Mutta ukkospilvi oli jo siksi lähellä, että jyrinä kuului selvään ja kovasti... Se iski... iski lujasti — Pirttimäen kaulukseen, ja ääni kuin pasuunan ääni kuului:

— Tuhannen tulimaista moukka, kuka saakeli sun käski tänne ajamaan! Piru sun perii! Linnaa saat, vettä ja leipää! Nouse ylös tihrusilmä, vaskanaama ja "sivaa" sittenkin!

Kaiken tämän aikaa piteli suuri kämmen Pirttimäen kaulusta, toinen käsi likisteli kurkkua sellaisella voimalla että ääni vaan vähän karisi:

— Ä... ä... lä... hyvä mi... mies, en minä... pah... pah... pa-haa, my... mylly... myllyä kats... katsoisin — rukoili Pirttimäki.

— Kyllä minä sulle myllyä annan! jyrisi ääni Pirttimäen kasvojen edessä. Toinen käsi heltisi kurkusta, mutta palasi huimalla vauhdilla ja iski keskelle naamaa.

Veri kuohahti Pirttimäen suonissa, hänen kouransa puristivat ahdistajansa poskilihoja sellaisella voimalla että vahvat ja terävät kynnet niihin syvälle painuivat. Toisia miehiä riensi apuun, mutta Pirttimäki sen ajoissa huomasi. Hän antoi nyrkillään vahvan täräyksen vastustajansa vasempaan ohimoon, joten tämä hervottomana kierähti hangelle. Sitte läimähytti hän piiskalla Poikaa, joka siitä raa'asti karjasi, potki takajaloillaan reen nenän pirstaleiksi ja lähti hurjaan laukkaan.

Apuun rientävät olivat jalkoihin jäädä, yksi oli päästä rekeen, mutta Pirttimäki sai sen pois työnnetyksi ja piiskalla kasvoihin sivalletuksi.

Pillastunut hevonen lensi pyrynä pitkin jäätä, ei totellut ajajaa, ei suitsia. Hurjaa vauhtia se nelisti päin pitkää piiruaitaa. Muutama loikkaus vaan — ja silloin olisi se ollut keskellä suurta ihmislaumaa. — Naiset kirkuivat, lapsilta pääsi poru ja miehet vaistomaisesti irroittivat piipun hampaistaan. "Poika" syöksähti yli lumivallin, teki äkkinäisen käänteen ja yhä hurjemmin lähti laukkaamaan — liukasta rataa. Reki oli kaatua kumoon, kulki pitkän matkan toisella jalaksella, kunnes vihdoin tasapainon saavutti. Tyhjästä pytyt kierivät reestä, kimpoilivat pitkin rataa niin että vanteet helisivät. Äskeinen hengen vaara muuttui samassa silmänräpäyksessä mitä naurettavammaksi kohtaukseksi: Väkijoukko huusi ja hurrasi, remahti nauruun kuin harakkaparvi. Sanomattoman hauskoilta tuntuivat kaikkien mielet. —

Pirttimäen pitkä tukka hulmuilee ilmassa kuin pellavakimppu. Hampaat irvissä kiskoo hän suitsen periä rintaansa vastaan ja koettaa ystävällisillä huudahtuksilla Poikaansa rauhoittaa. Parvi miehiä

juoksee radalle vastaan, vaan ei yhdenkään tee mieli heittäytyä huiman hevosen jalkoihin. Pirttimäki huomaa tuossa joukossa äskeisen ahdistajansa, huulilta pääsee karkea kirous, ja veri suonissa kuumasti kuohahtaa.

Nuolen nopeudella lähenee Poika radan käännekohtaa. Pirttimäki puree hampaansa tiukkaan, jännittää voimansa ja tempaa oikeanpuolisesta suitsesta niin että Pojan suupielet rutisevat... Ryskäys, ja pilvenä lentää lumi reen hypätessä yli vallin... Reki pysyttää tasapainonsa... Pirttimäki on pelastettu!

— Hei, Poika, nyt saat mennä! huudahtaa Pirttimäki, ja helpotuksen huokaus pääsee rinnasta. Mutta Poika ei viitsi kauvan laukata, ikäänkuin aavistaen että vaara on ohi, hiljentyy lötköön ja lopulta ottaa laiskan kävelyn.

Pirttimäki katsoo taaksensa ja kun jälillään ei ketään huomaa, antaa hän Pojan kaukaa, niemen ympäri kiertäen, palata kaupunkiin. — — —

Kilpa-ajot jatkuvat entistä menoaan, äskeinen kohtaaminen on pian unohdettu.

Mutta Pirttimäki ei sitä unohda. Häntä on hurjasti petetty, lyöty päin kasvoja ja päälle päätteeksi naurettu.

— Saakuri, odotahan kun täältä pääsen! — huudahtaa Pirttimäki. Kädet puristuvat nyrkkiin, hampaat tirskahtavat yhteen ja Poika saa kiukustuneelta isännältä aika läimäyksen. — — —

Kun Pirttimäki on särkyneen rekensä parantanut, kotiostokset kaupungissa tehnyt, lähtee hän jylhän ja uhkaavan näköisenä omille rauhaisille takamailleen.

### III

#### RINTAKUKAT

Aarne on nuori, vastaleivottu talonpoikaisylioppilas. Helsinkiin varustelee, missä keväällä siron valkolakin loistavasti voitti.

Aino, Aarnen lemmitty, mielitietty, hänkin osaltaan armaansa lähtöä valmistelee. Aamusta varhain on puutarhassa juossut, kukasta kukkaan lentänyt kuin perho. Aristelematta taittanut ihanimman kukan, somemman oksan, saadakseen sitten oikein kauniin, oikein sievän ja siron matkakumppanin Aarnelle. Ja kun kukkia on hyvä kimppu, valitsee hän paikan pihlajan siimeksessä ja siinä ne yhteen sommittelee parhaimman taitonsa mukaan. Mieli on kaihoa täynnä, sydän niin rauhaton, rauhaton...

— Sinne Helsinkiin valistuksenviiriä takomaan lähdet, sitte Suomeni saloilla sen pystytät — puhelee Aino itseksensä, kukkia sommitellessaan.

— Nämä sinne mukanasini vie, muistona minulta. Näihin lempeni, rakkauteni ja kaikki sydämeni toivot, kaihot ja kyöneleeni suljen, näihin armaisiin kesätähtösiin, jotka sulle, armaani, annan. Kanna näitä rinnoillasi, helli, suutele; vaan älä luotasi heitä, kun läheltäni poistut. Älä heitä, armas Aarne!... Nämä minun hoitamiani, vaalimiani ja kasvattamiani ovat. Nämä minun lempeni ennen sua saaneet ovat. Aamulla varhain niiden luo juoksin, kun vielä kastehelmet lehdillä loisti. Illoin niitä, kastelin, päivin ihailin. Ne minun iloni, onneni, kaikki olivat mulle, ennenkun sun löysin... Aarne. Vaan nyt, nyt sinä mun kukkani olet kaunein, mun loistotähteni... ja näillä sun rintasi kukitan...

Kun kukkavihko oli valmis, sovitti Aino sen hienoon silkkipaperiin, vaatetti itsensä ja lähti asemalle.

Siellä olikin jo Aarne tavaroineen, tamineineen. — Juna vihelsi tulomerkin.

Aino kiinnitti kukat Aarnen rintaan ja sanoi leikillisesti — pudotappahan nämä vaan, niin et koskaan saa minulta uusia.

— Enkä pudotakaan *sinun* kukkiasi! — vastasi Aarne puoleksi vakavalla äänellä.

— Tuletko sitten jouluksi kotiin? — kysyi Aino ja katsoi surunvoittoisesti Aarneaa.

— Luultavasti tulen, elleivät työt näytä kovin tähdellisiltä, — vastasi Aarne ja heitti vakuuttavan katseen Ainoon.

Jäähyväisiä heitettäessä tunki kuin salaa Ainon silmänurkkaan kyynel, joka ei jäänyt Aarnelta huomaamatta.

— Onnea töillesi, onnea pyrinnoillesi, tuhatkertaista onnea! — toivotti Aino.

— Kiitos, kiitos, samaa sinulle! Hyvästi äiti, hyvästi isä, hyvästi Aino! — huuteli Aarne vaunusillalta. — —

Juna liikkuu, vauhti kasvaa tasaisesti ja viimeisenä oleva pakaasivaunu jo ohi aseman pyörii. Musta koneen savu lyöttäytyy tuulen mukana alas, peittää vaunut ja kietoo asemasillan pahanhajuisen katkuun. Aarne huiskuttaa siniraitaista nenäliinaansa niin nopeassa tahdissa kuin suinkin saattaa, johon asemalle jääneet taitonsa mukaan vastaavat. —

Juna kiittää Murtovaaran kuvetta ja katoaa tummaan metsään. Vielä kerran kuuluu veturin vihellys, kauvempana olevat vaarat sen moneen kertaan matkivat, kunnes viimein kokonaan väsyvät. Pyörien tasainen jyrynä vaan silloin tällöin heikosti asemalle kantaa, mutta vihdoin sekin salolle uupuu.

— Sinne painuit armas!... Milloinka mahtanet jälleen palata? — huokaa Aino, ja kosteat silmät katsovat kauvas junan kulkemaan suuntaan. Tuntuu niin yksinäiseltä, niin sanomattoman kaiholta, kaikki näyttää niin tyhjältä ja kuivalta — —

Aarne seisoo vaunusillalla, — juna on jo aikaa sivuuttanut kotikylän. Nenäliina on vielä kädessä, pää on rinnalle kumartunut tuoksuviien kukkien syleilyyn... Siinä sen onkin niin hyvä olla, ei kukaan ole häiritsemässäkään.

— Oi te kauniit, ihanat ja sulotuoksuiset kukat, — puhelee Aarne. — Kuinka ihania te vaaleanpunervat ruusut, ja sinä... ja sinä... ja sinä hyvätuoksuinen reseda. Mutta kauniimpi, suloisempi teidän kasvattajanne, hoitajanne ja vaalijanne, tuhat kertaa ihanampi on Aino.

Oi, jos —

— Olkaa hyvä ja käykää vaunuun! — huutaa konduktööri.

Aarne hätkähtää unelmistaan. Hänestä tuntuu siltä kuin kylmä vesiämpäri olisi niskaan kaadettu. Välinpitämättömänä, ikäänkuin ei olisi mitään kuullut, astuu hän vaunuun. Konduktööri napsauttaa lippuun reijän, ja Aarne etsii sopivan paikan keskikipenkiltä.

Ovenpuoleisessa päässä pitää hurjaa rähinää muuan miesseurue, vastaisella puolella istuu vanha akka jyrkien suurta, kolmikulmaista voileipää, ja takana, selkä Aarnea vastaan, puhelee kolme, nuorenpuoleista naishenkilöä. Pian unohtaa Aarne ympäristönsä... Ajatus käy kotipoluille... Siinä haaveillessaan, vanhoja, rakkaita muistoja mieleensä palautellessaan, tarkastelee hän puolelta ja toiselta kukkia, niitä haistelee ja hyväilee, asettelee ja selvittelee, auttaa ja korjaa ja taas haistelee. Ja kun kaikkea tätä on useampaan kertaan tehnyt, nousee hän äkkiä, menee välihyttiin ja irrottaa kukat rinnastaan, sovittaen ne pesu-astiaan makaamaan. Sitte antaa hän virvoittavan veden niiden, päälle valua. Kun vettä on tarpeeksi, sovittelee hän kukat niin, että kaikki pääsevät veden partaalle. Kuni armas äiti lapsiaan, hoitaa siinä Aarne kukkia. Kaiken hellyytensä, kaiken huolensa ja rakkautensa omistaa hän niille. Aarne tietää, että nämä kukat ovat Ainon hoitamia ja kasvattamia, tietää kuinka rakkaita ne ovat hänelle. Kukathan ovat Ainon koko elämä, hänen ilonsa ja onnensa.

— Tuotakin pikkuruusua sinä pienestä pitäen kasvatit, puhjettuaan sitä suutelit ja syleilit. Tuon olen pöydälläsi nähnyt, oman kuvasi rinnalla... Oi miten sievän ja soman kuvan ne siinä yhdessä muodostivat!... Ja miten nyt tuossa hentoina ja kauniina uiskentelette, juuri kuin joutsen tahi sinisorsaparvi, joka matalaa, lietosrantaista lampea kiertää... Oi te luonnon kauniit lapset! Te nurmen kukat ja Suomen kesätähtöset! —

Aarne unohtui pitkäksi aikaa pesu-astian ääreen seisomaan. Yritteli siinä joku juomaankin, vaan kun ei viitsinyt Aarnea häiritä, sai tämä paikkansa rauhassa pitää.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet yhtä hyviä. On joukossa eräs maailmaa kulkenut velikulta. Hän on jonkun aikaa ilkeästi hymyillen, väliin nauraen ja naapureilleen kuiskaten, seurannut Aarnen toimia pesu-astian luona. Hän kuiskaa taas:

— Se rakkaus on sitä raatoa, repii vaatteet päältä! —

— Näes... voi peeveli!... Mammanpoika näkyy vielä olevan! — kuiskaa toinen tavallisen vahvasti.

— Hih hih hii — nauravat miehet, paras jehu nousee ylös, astuu muutaman askeleen ja pysähtyy Aarnen taakse. Ilkeästi irvistäen katsoo hän kukkiin, tönäsee hiukan Aarnea ja kohteliaasti virkkoo: —

anteeksi, anteeksi! Suokaa minun päästä vesimaljan luo!

Aarne poistuu vastenmielisesti, tekee tilaa janoiselle ja istahtaa omaan penkkiinsä.

Mutta janoinen ei niin pian maljan luota lähdekään. Hän lykkää ovenpuolikkaan kiinni, avaa vesisäiliön johdon ja antaa veden runsaasti kukkien päälle valua. Sitte pestä lotistaa hän rokonarpista naamaansa tuoksuvien kukkien päällä. Ja kun on mielestään puhdas, ottaa rähjäisen, punasenkirjavan nenäliinansa taskustaan ja sillä kuivaa. Täyttää sitte juomalasin, juo sen puoliksi ja heittää lopun astiaan. Vesi siinä läikähtää yli äyräittensä, kukkasparvi on hukkumaisillaan, se ajelehtaa laidasta laitaan, painuu väliin syvempään ja taas nousee pinnalle kellumaan.

Janoinen ryntää ulos, työntää ovet perässään kiinni ja istahtaa hymyilevien toveriensa joukkoon.

— Haapamäki! Junanmuutto! Ravintola! — huutaa samassa konduktööri ja heittää tarkastelevan katseen ympäri vaunua.

Aarne hyökkää pystyyn, kerää kiireesti pienet kannettavansa, jättää ne penkin päähän ja rientää kukkiensa korjaamaan.

— Ei pidä jättää kukkia pesuastiaan — huomauttaa konduktööri, joka on pysähtynyt välihyttiin.

— Sitä paitsi ei ole soveliasta tuollainen siivo ja veden haaskaus!

Konduktööri jatkaa matkaansa toiseen päähän, niin ettei Aarne ennätä sanoa mitään puolustukseen.

Sanomaton kiukku valtaa hänet, nähdessään kukkiensa kohtalon. Kädet puristuvat nyrkkiin, ja katse käy uhkaavan näköiseksi. Aarne on ryntäämäisillään nyrkit sojossa vaunuun; mutta saa kuitenkin itsensä hillityksi. Hän arvaa helposti kenen käsialaa on työ, heittää kiukkuisen katseen siihen penkkiin, jossa tiesi konnan istuvan; — mutta se onkin tyhjä, toiseen vaunuun on paennut.

Tekisi mieli lähteä perässä, ja näyttää sille oikein — tuumi Aarne — mutta olkoon nyt — hampusi!

Sitte nostaa hän kukkakimpun astiasta — se on niinkuin järvestä nostettu raato, märkä ja vetelä kuin mäskisaavi.

— Voi ihmisparha — puhelee Aarne — kuinka julma ja paha saatat olla. Eivät luonnon kauneimmatkaan saa sinun häijyä sydäntäsi lämpenemään. Oi paatunut raukka!

Aarne pyristelee ja räpyttelee kukkia, niinkuin räpyttelee lintu, jonka höyhenet ovat kastuneet. Ja kun on kukat entiselle paikalle rintaansa kiinnittänyt, tarkastellut mahdollisimman usealta puolelta, silitellyt ja sovitellut, ottaa hän tavaransa ja astuu asemalle.

Aarne jättää tavaransa aseman seinustalla olevalle penkille, ja pohjoisesta tulevaa junaa odotellessa, ottaa muutamia askeleita läheiseen koivikkoon.

Sieltä valitsee Aarne kuivan, auringonpaisteisen paikan, heittää kylelleen ja ottaa kukat rinnastaan. Ja kun lehtien rypyt on silitellyt, poimut oikonut, asettaa hän ne auringon kuivattavaksi.

— Siinä ihanat kukkani virutte kuin ammuttu sorsa liejussaan — puhelee Aarne. — Jos teidät tähän jättäisin, kuulisitte kuin kala kuivalla maalla, tai sattuisi joku löytämään ja ehkä vesitilkan antaisi. Mutta löytäjänne ei voisi arvata mistä olette, kenen omat olette olleet... Ei voisi arvata kuka teidät yhteen sommitteli, kuka hoiti ja kasvatti... Ja silloin, — silloin teillä suurta arvoa ei olisi!... Niin, siihenkö jättäisin! Jättäisinkö vieraan käteen, joka ei rakkautta teihin tunne! Jättäisinkö lapselle, joka loistavat teränne tielle tiputtaisi, tahi naiselle, joka rintansa teillä kukittaisi, sitte janoon ja huonoon ilmaan tukehduuttaisi... tahi tulisiko karja ja vatsaansa upottaisi.

Ei, tähän en teitä jätä, itkunne armaani luo kuuluisi... ja silloin onneni mustaksi kaihoksi muuttuisi.

— Pohjoisesta tulevan junan vihellys kuuluu, ja Aarne ottaa hiljaisen juoksun alamäkeä asemalle.

\* \* \* \* \*

Luvut ovat Helsingissä alkaneet, ja Aarne on niihin todellisella innolla käsiksi käynyt. Hän on syrjäkaupungilta vuokrannut asunnon, pienen, mutta sievän huoneen, jonka ainoa akkuna antaa Katajanokalle päin. Akkunan edessä olevalla pöydällä on suuri tapuli kirjoja, yksinkertaiset kirjoitusneuvot ja Ainon valokuva puitteissaan. Sen vieressä seisoo juomalasi, täynnä vihreälehtisiä ruusun oksia, joista kukat ovat nähtävästi kuolleet, tai muuten pois saksitut. Nuo ruusun oksat juomalasissa, ja tuo valokuva puitteissaan, ne ne ovat, joihin Aarne kaikista useimmin katseensa ja ajatuksensa lukujen lomissa kiinnittää. Moneen kertaan hän nostelee vedestä oksat, tarkastelee märkiä

tyviä ja sitte ne jälleen lasiin sovittaa. Ja tätä tehdessään tuntee Aarne aina jonkunlaista riemua, salaista iloa ja toivoa sydämessään, ja se se on, joka kaksin verroin lisää intoa ja voimaa vaikean ja raskaan työn suorittamiseen. —

Eräänä päivänä huomaa Aarne oksien tyvipäissä kauvan odottamiaan merkkejä. Pari päivää saavat vielä olla vesilasissa; mutta sitte ottaa hän oksat ja istuttaa ne hyvään multaun pienissä ruukuissa. Kastaa sitte mullan huolellisesti ja asettaa kuhunkin juomalasin kumolleen.

Jokusen päivän perästä poistaa Aarne juomalasit istutuksiensa päältä, ja silloin on hänellä monta pientä ja sievää pikku ruusua akkunallaan.

Vaan kun kylmä ja pimeä talvi saapuu, päristävät pikkuruusut lehtensä ja paljas runko jää astiaan törröttämään.

Aarne ei siitä kuitenkaan hätäänny, eikä suremaan jää, hän tietää että luonnonlaki on sellainen, jonka alaiseksi pikkuruusujenkin on alistuttava. Hän ottaa ruukut ja asettaa ne sopivaan paikkaan talviuntaan lepäämään.

\* \* \* \* \*

Kevät on mailla. Tähdellisiltä töiltä ei Aarne joutanut jouluksikaan kotiin, vaikka niin kovin teki mieli. Sitä enemmän nyt koti-ikävä häntä ahdistaa. Se paisuu samassa määrässä kun kevään henki ilmassa kasvaa. Mutta hehkuva innostus työhön, monipuolinen harrastus siihen, ovat terveellisenä vastapainona koti-ikävälle. Aarne laskee ajan päivästä päivään, tentistä tenttiin, ja vasta kun urakka yhden vuoden töistä on täysi, on matka kotiin valmis.

Eräänä kirkkaana ja lämpöisenä kevätpäivänä, Maaliskuun loppupuolella, nostelee Aarne pikkuruusunsa talviteloiltaan, asettelee ne akkunalle ja kastelee huolellisesti.

Aarne huomaa, miten päivä päivältä noihin kuiviin varsiin elämä ja henki palajaa. Pieniä nyppyjä ilmaantuu sinne ja tänne varsiin. Ne kasvavat suuremmiksi, käyvät yhä tuoreimmiksi, ja vihdoin ovat täysin kehittyneitä lehtisilmuja.

Aarne on havainnoistaan sanomattoman onnellinen. Hän riemuitsee kuin pieni lapsi, tuntuu kuin vuosia kytynyt toivo toteutuisi, niinkuin kauvan odotettu ystävä olisi jälleen palannut.

Parempaa ystävää eivät pikkuruusut koskaan olisi saaneet. Ne näyttävät sen huomaavan ja iloissaan siitä särkevät silmukuorensa ja työntävät ulos vihreät lehteänsä.

Yhä iloisemmaksi käy Aarnen mieli.

— Kunpa pian kukkisitte — huudahtaa hän kuin mille tuttavalleen — silloin pääsisitte vanhaan kotiinne, kasvattajaanne ja rakastajaanne tervehtimään!

Pikkuruusut näyttävät siltä kuin tahtoisivat sanoa: — kyllä koetamme, kyllä koetamme! Anna sinä vaan meille tarpeeksi hyvää ilmaa, valoa, lämpöä ja kosteutta.

Ja Aarne sen vastauksen ennestään tietää. Hän koettaa toimia niin, ettei ruusuilta mitään puuttuisi. Runsaan valon ja lämmön saavat ne auringolta; ikkuna avataan, ja sieltä pullahtaa-raitista kevät-ilmaa ruusujen hengitettäväksi. Vantaan vesi taas pitää mullan kohtalaisen kosteana. Kaikkia siis saavat mitä mieli halaa!

Tulos siitä myöskin pian näyttäytyy. Aarne huomaa miten pieniä nappuja ilmaantuu varsien päihin. Ne kasvavat kasvamistaan, pitenevät, paksunevat. Vihreät verhot, jotka kauniin turvattinsa syliinsä sulkevat, eivät enää uletu sitä helmoiinsa salpaamaan. Se kasvaa yhä suuremmaksi, hajottaa verhojen sylin... jolloin hennot, kauniit ja loistavanväriset terät hiipivät arasti ja kainostellen kirkkaan kevätpäivän syleilyyn. — — —

Kirkas onkin jo silloin kevätpäivä, lämmin sen hyväily. Toukokuun aurinko hellittää korkealta taivaalta. Laulua ja soittoa on ilma täynnä, metsä täynnä. Suloisesti kajahtelee salo peipon siellä soitellessa. Ihana on loppumaton laulun laine, jonka leivo ilmassa soinnuttaa.

Auteriin käy taivas, ja kevään tuoksua on maailma täynnä. —

Sanomatonta riemua ja autuutta tuntee Aarne sydämessään, käydessään eräänä aamuna kaupungin ulkopuolella. Kun sieltä palaa, on hänellä aimo tukko rahkasammalta muassaan. Ne hän kastelee likomärjiksi ja levittelee pikkuruusujen juurille, mullan peitteeksi. Ruukut nostelee hän sitte korin pohjalle, asettelee sammalia niiden väliin, ett'eivät pääsisi toisiinsa hakkaamaan, ja ompelee vahvan peitteen päälle. Ja kun on kirjoittanut kankaalle osoitteen, liittänyt tarpeellisen varoituksen, ottaa hän

korin ja vie sen itse asemalle. —

\* \* \* \* \*

On Ainon päivä. Aurinko paistaa lämpimästi autereiselta taivaalta. Linnut lyövät leikkiään puutarhassa, ja Aino kevyessä aamupuvussaan ihailee nuorten sinne laittamaa somaa, kukilla koristettua nimipäiväpöytää.

Kevät-aamun sulo on niin hurmaava, että se valtaa Ainon kokonansa. Vaaleansininen taivas, kevyet pilvenhattarat, lämmin ilma, joka pitkin maanpintaa väreilee ja hyppii, nuori ruoho, vasta puhjenneet lehdet ja kukat, jotka tuoksullaan ilmaa syleilevät — ne ne kaikki yhtä aikaa valtaavat Ainon sydämen. Hän tuntee suurta taivaallista riemua ja autuutta, kätensä käyvät ristiin, kohoavat korkeutta kohti, ja sydäimestä lähtee nöyrä, rajatonta kiitollisuutta uhkuva ylistys Luojuille.

Hän tulee luoneeksi katseensa menneisiin aikoihin, muistelee juuri tätä Toukokuun päivää, vertailee niitä toisiinsa ja tekee päätöksiä.

Mutta tämä päivä se verrattomasti vie voiton muista. — Se on niin ihanan ihana, niin lauha ja lempeä, se tuo sydämeen rakkaita toiveita, jaloja aatoksia, ja mieli on niin kumman keveä. — — —

Aino on viipynyt puutarhassa tavallista kauvemmin, isä on käynyt postissa ja palaa sieltä, kantaen koria kainalossaan.

— Mitä isä kantaa? — huutaa Aino ja juoksee vastaan.

— Nimipäivälahjoja, nimipäivälahjoja, lapseni! Etkö muista mikä se tämä päivä on?

— Muistan isä, muistan, mutta onko se todellakin minulle?

— Kun et usko niin katso!

Aino lukee osotteen ja huudahtaa: ja ihan minulle, minulle!... Isä!  
Tämä tulee Helsingistä!

Aino juoksee kamariinsa ja kiireesti irroittaa peitteen päältä.

Mutta kun hän huomaa pienet ruusut, jotka ilman epäilystä tietää Aarnen lähettäneen, pillahtaa hän hillittömään itkuun. Kauniit kasvot painuvat kukkien päälle, ja valtoinaan oleva tukka niitä syleilemään valuu — — —

Ei itke Aino surusta, — ei kovaa onnea itke. Ei tule itku murtuneesta sydäimestä, jonka pettyneet toiveet ovat särkeneet. Ei ole se katumusitkua, joka petollisesta ja rauhattomasta sydäimestä lähtee. Ei! — Se on itkua suuresta onnesta, itkua rajattomasta ilosta. Se on itkua rakastavasta sydäimestä, joka puhtaan, vilpittömän vastarakkauden löytänyt on, vaikka ei sitä koskaan saavuttavansa luullut.

— No Aino, mitä tuossa turhia itket! Mikä sinun on? — puhelee äiti tyttärensä vieressä.

Aino herää kuin taikavoiman lyömänä ja heittäytyy äitinsä kaulaan.

— Äiti, minua ei vaivaa mikään, ei mikään, minun on vaan niin hyvä olla. Minä olen niin ylen onnellinen — puhelee Aino ja syleilee äitiänsä.

— Katsokaa noita pikku ruusuja, katsokaa, juuri puhjenneita! Kuinka herttaisia, kuinka kauniita pikku ruusuja!

Isäkin saapuu huoneeseen ja Aino nostelee pienet ruusut pöydälle.

— Eikö ole kauniita pikku ruusuja isä! Ihan samanvärisiä kuin minun kotiruusuni! — Katsokaa tuota kaunista vaaleanpunasta!... tuossa samanvärinen!... Tuolla tummanpunanen, ja tässä aivan valkea! Samat värit kuin syksyllä Aarnelle annoin.

— Samat värit ja samat ovat kukatkin, jos oikein huomaan — muistutti isä.

Aino ei sitä iloissaan tullut ollenkaan huomanneeksi; mutta nyt asia hänelle äkkiä kuin itsestään selvisi.

— Voi sitä Aarnea, sitä hyvää Aarnea! Samathan ovat, ihan samat! Tuossa on vielä varsi, josta on vanhan kukan leikannut. Tuossa se tekee samallaisen haaran kuin siinä oksassa oli, jonka taitoin. Ja tuossa se omituinen kyhmy, jota usein silittelin.

Aino oli taas kyöneleihin sulaa.

— No, älä tuossa... iso tyttö! — virkkoi isä, syytti sikarinsa ja lähti pellolle. — Ja kuinka paljon on Aarne vaivaa näistä nähnyt. Miksi ei heittänyt ojaan, niinkuin pojat usein tekevät — puheli Aino.

— Jos nyt tahdot pikku ruususi suuremmiksi kasvattaa, — puheli äiti — on sinun leikkaaminen kaikki kukat niistä pois.

— Voi äiti, ei mitenkään! Kun palaa Aarne, mitä silloin sanoisi.

— Hän ei sano mitään siitä. Ensimmäinen kukka on aina leikattava nuoresta oksasta pois, ellet sitä tee, nääntyy, kuihtuu ja kuolee koko kasvi. Kukka tarvitsee paljon ravintoa, nuori vesa sitä ei jaksaa elättää.

— Niinkö, äiti?

— Juuri niin! Jos tahdot pikku ruususi säilyttää ja sen kauniita kukkia kasvamaan saada, niin leikkaa nämä ensimmäiset pois.

— Sen teen äiti! — vastasi Aino vakuuttavasti.

\* \* \* \* \*

Muutamia vuosia on kulunut. Aarne on saanut pappilan Hämeessä ja on sinne rakkaan Ainonsa noutanut.

Pikkuruusut ovat kasvaneet suuriksi pensaiksi, joissa kymmeniä suuria ja loistavia kukkia nuokkuu, levittäen ihanaa tuoksua onnellisen kodin sievään ja somaan puutarhaan.

## IV

### AMERIKAN LESKI

Etelä-Pohjanmaan laajojen nevojen laidassa sijaitsee Liisun ja Matin mökki. Vuottakaan ei ole vielä umpeen kulunut siitä, kun heidän häitönsä Liisun kotona, naapuripitäjällä vietettiin. Mielellään olisi Liisu Mattinsa kanssa omaan kotiinsa jäänyt, mutta kun se oli kovin pieni ja vähän syrjässä suuremmalta liikkeeltä, jota miehensä ammatti kaipasi, täytyi heidän vuokrata pirtti edempää naapuripitäjältä, Matin entisen kodin läheisyydestä. Sinne piti Liisun seurata, jättää vanha äiti, jättää armaat lapsuuden leikkitalit ystävineen, muistoineen...

Ensimmäiset päivät, ensimmäiset viikot olivat Liisulle uudessa kodissa niin kumman kaihoja ja ikäviä. Hän rakasti kyllä lujasti Mattiaan, liiaksikin rakasti, mutta silti tahtoi ikävä väkisinkin painaa. Ja kun Matti oli pitäjällä työssä, viipyen toisinaan useita vuorokausia, viikkokaudenkin, tahtoi Liisu niinä hetkinä ihan ikäväänsä kuolla. Pimeät yöt, jolloin Liisun piti yksinensä olla, tuntuivat niin sanomattoman kolkoilta. Poissa oli äiti, poissa oma kulta, ei yhtään hoivaa, suojaa. Mutta — Liisun piti siihen oppia. Hänen täytyi oppia yksinäisyyteen, oppia kärsimään, hänen täytyi oppia kestämään ne vaivat, vastukset ja murheet, joihin niin moni turvaton uupuu, väsyä ja sortuu.

Mutta kun Matti jälleen palasi pitäjältä, tuntui olo Liisusta taas niin turvalliselta ja hauskalta. Aina oli Matilla runsaat kylänmurut mukanaan, loppumaton sarja uutisia kerrottavana, joita Liisu puoleen yöhön uteliaisuudella ja mielenkiinnolla kuunteli. Sitte oli niin onnellista, niin autuaallista kietoa kätensä Mattinsa kaulaan ja siinä vierellä nukkaa ihanaa unta aamuvalkeamaan asti...

Toisinaan nousi Matti hiljaa hiipien makuultaan, keitti kuumat aamukahvit ja kaatoi kuppiin. Saada herättää Liisu valmiille kahville, se tuntui Matista niin erinomaisen hauskalta. Se oli oikein nautintoa: kuulla pannun porinaa ja katsella nukkuvaa Liisua.

— Sinä Matti, kuulepas, kun et minua herättänyt — sanoi Liisu tavallisesti tuollaisina aamuina ja tarttui syliksi Mattiin, koettaen häntä, voimainsa takaa pyöritellä. Sitte juotiin Matin keittämät kahvit, pakinoittiin yhtä ja toista ja viimein käytiin töihin käsiksi.

Ne päivät, jolloin sai nuoren vaimonsa kanssa kotona työskennellä, ne päivät olivat Matista hauskimmat. Silloin se elämä elämälle tuntui, koti rakkaalta ja rauhaisalta ja olo siellä niin herttaisen mukavalta. Ikävä oli silloin pitäjälle lähteä, ikävä jättää nuorta Liisua, — mutta mentävä oli, jos ansaita tahtoi. Monet hellät taputukset, monet lohdutus- ja rohkaisusanat annettuaan vasta maltoi Matti armaansa jättää.

Sanalla sanoen nuoren parin elämä oli onnellinen.

\* \* \* \* \*

On Pyhäinpäivän edellinen lauantai. Liisu on keittänyt hyvän puuron, joka siinä takkavalkean loisteessa valmiina odottelee pöytään pääsää. Tupa on siistittynä, lattialle ripoteltu vihreitä katajan oksia, joista ihana, kotoinen tuoksu leviää ympäri huonetta. Pöydällä, akkunan edessä palaa pieni, mutta kirkkaasti valaiseva lamppu, jonka loiste leviää kauas syysillan mustaan pimeyteen. Liisu hääää vielä askareitaan viimeistellen, mutta kun ne valmiiksi saa, ottaa hän kutimen ja istuu Mattiaan odottelemaan.

Kylänmuruissa, ja miehensä pitkissä, loppumattomissa kertomussarjoissa liikkuu Liisun mieli. Hän toivoisi jo kotiveräjän narinan kuulevansa, kuulevansa askeleita ulkoa, ja viimein oman Mattinsa sisään astuvan.

Mutta, Liisu ei kuule kultansa astuntaa eikä kotiveräjän narinaa. Syysillan raskas tuuli vaan kattopäreissä soittelee, lehdeittä oksia tuivertaa ja metsän puita laulattaa — —

Kauvan istuu Liisu, kauvan Mattiaan odottelee. Ei malta nukkumaan mennä, eikä valkeata sammuttaa. Yksinäisyys alkaa käydä ikäväksi, menneiden aikojen ihanat muistot tahtovat sydämeen kaihoja tunteita synnyttää.

Miksi täytyy minun aina olla yksin, miksi en saa kultani kanssa kuljeskella, hänen armailla rinnoillaan levätä — huokaa Liisu. Hän nousee, laskee kutimen ja käy ulos portaille. Liisu kuulostaa pimeään yöhön, kuulostaa tielle, kuulostaa kylään, mutta mistään ei mitään kuulu... Usvainen, tiheä sade kastelee mustaa maata, raskas tuuli on tyyntynyt ja kolkko pimeys lepää kaikkialla, josta ei valonpilkkuaakaan näy. Syyskylmä puistattaa Liisua, usvainen sade kastelee hänen tummaa tukkaansa ja huolestuneena, murheissaan poistuu Liisu sisälle ja lukitsee oven.

Mutta odotteleva vaimo ei vielääkään malta nukkumaan mennä, vaikka edellisten öitten valvonta uuvuttaa ruumista. Hän ottaa hyllystä virsikirjan, lukee ehtoosiunauksen, hyräilee tuttua, kotona oppimaansa virttä ja vasta sitte heittäytyy riisuutumatta vuoteeseensa...

Pitkään aikaan ei uni silmiä ummista, monellaiset ajatukset, monellaiset tunteet riistävät Liisun mukaansa. Ne eivät anna hetkeksikään rauhaa, vaan yhä useammin, yhä suuremmalla voimalla piirittävät Liisun, lyövät alleen... voittavat... häviävät... mutta jälleen... voittavat. Vihdoin tuo yksinäinen Liisu väsyä, uni valtaa hengenvoimat ja hän nukkuu virkistävään uneen —

Vasta uuden päivän valjetessa herää Liisu yhtä yksinäisenä, yhtä turvattomana mutta vielä paljon surullisempina kuin mitä illalla oli. Öljy on loppunut lampusta, kuivunut sydän vielä kytee, levittäen pahanhajuista katkua ympäri huonetta. Liisu avaa oven, kylmän kolea ilma virtaa sisään, sekin niin harmaata ja märkää, niin alakuloista, ettei tule lohtua sieltäkään.

Hän pukeutuu kiireesti pyhävaatteisiinsa, on lähteä kylälle, kun naapurin emäntä astuu sisään.

— Huomenta, Liisu, mitä kuuluu, onko Matti kotona — puhelee vieras.

— Ei ole — vastaa Liisu ja rupeaa itkemään.

— No herranen aika... älähän nyt Liisuni... älä tuossa turhia poruja laske... kyllähän tulee kun joutuu — lohduttelee emäntä.

Liisun itku vähän lauhtuu ja vieras kuin voiteeksi sanoo:

— Niitä miehiä nyt ei kannata itkeä, ei ollenkaan! Mutta sinä olet vielä niin lapsi, et tunne heitä. Vaan kun "meillekin" saakka pääset, kyllä itkut vähempään jäävät. Kymmenen vuotta olisin miestäni itkeä saanut jos itkeä olisin tahtonut ja kukaties kuinka kauvan eteenkinpäin; mutta minä en itke, en. Ameriikkaan meni, mutta menköön! Me vaimot, kyllä me elämme täällä Suomessakin, joskaan se elämä ei niin hääviä ole; mutta elämää se on sekin.

— Mutta mitä luulette Matista, kun ei ole vielä palannut?... piti lähteä kirkkoonkin.

— Jaa mitäkö luulen! Mitäs minä muuta kun että Pyhäinpäivä-viinoista ei ole puutetta ollut. Lopun tiedät sanomattanikin.

— Sitä loppuapa onkin niin vaikeaa arvata, minä sitä niin kovin pelkään.

— Älä turhia! — — — kyllä palaa kun viinat loppuvat.

— Mutta sitä ennen tahdon minä Matin kotiin — sanoi Liisu päättävästi ja lähti ulos — —



Liisu saapui siihen taloon missä Matti oli edellisen viikon työssä ollut. Sieltä luuli hän nyt miehensä tapaavan, — mutta turhaan. Emäntä selitteli miesten lähteneen pitäjälle, josta on turha vaiva heitä etsimään lähteä.

Murheissaan palasi Liisu kotiinsa, heittäysi vuoteeseensa ja pillautti katkeraan, hillittömään itkuun...

\* \* \* \* \*

Varhain maanantai-aamuna jyskytetään ovea, Liisu käy avaamaan ja sisälle astuu Matti. Vaimo ei ole miestänsä tuntea. Viikko sitten lähti tämä iloisena, reippaana ja siistinä; mutta nyt hän palaa päihtyneenä, revityin vaattein, loassa päästä kantapäähän asti, kasvot likaisina, naarmuisina. Liisu on pakahtua nähdessään nykyisen Mattinsa. Hänen täytyy ponnistaa kaikki voimansa, voidakseen itkemättä, valittamatta, nurisematta ottaa miehensä vastaan. Mutta kun hän huomaa sen alakuloisuuden, sen häpeän tunteen, joka Matin kasvoilla on, hänen vilusta värisevät jäsenensä, täytyy Liisun mennä ulos itkemään...

Matti toljottelee ympärilleen, juo puoli ämpärillistä vettä ja retkahtaa sänkyyn, johon heti nukkuu vaivoistaan lepäämään.

Vasta myöhään illalla hän herää, pää on selvinnyt, mutta kipeä, ja luonto vähän liiaksi "ylitsevuotavainen." Liisu pelkää Mattinsa sairastuvan, puuhaa yhtä ja toista lääkitystä ja tarjoilee niitä hänelle.

Moneen kertaan kiroilee Matti juominkinsa, mutta lohduttaa Liisua sillä, ettei häneltä penniäkään kulunut.

— Mutta kuules Liisuseni — puhuttelee Matti — minulla olisi sinulle kertomistakin. Se on sellaista, jota et osaa arvata. Koetapas!

— En minä osaa...

— Arvaa pois!

— Mitähän tuo sitte olisi?

— Arvaa, arvaa!

— En minä osaa...

— No minä sanon: olen ajatellut, että jos lähdetäisiin tästä Ameriikkaan.

— Ameriikkaan... Ameriikkaan... Mitä sinä Matti nyt puhelet — elähän nyt hullujasi pane.

— Enkä pane, se on ihan tosi! Ameriikkaan me lähdemme! Eilen tuolla pitäjällä jo läksiäisiä joimme. Kymmenen pekkaa meitä lähtee täältä. Mitä sanot Liisu?

— Ei lähdetä Matti... täällä kotona on sentään paljon hauskeampi olla. Siellä on kaikki niin outoa ja vierasta, ja eihän ole meillä rahojakaan millä sinne mennä.

— Rahoja kyllä saa, niitä jo eilen kuulustelin, ja luvattiin lainatakin... ajattelin, että minä menen edellä, hankin sinulle piletin, ja sinä tulet perässä.

— Mutta jäädään tänne, täällä on kyllin työtä, eikä puutetta ole vielä päivääkään nähty — rukoili Liisu.

— Niin kyllä, mutta me menemme vaan muutamiksi vuosiksi, kokoamme rahaa ja sitten rikkaina palaamme. Puhuivat että ansaitsevat nykyään siellä 2:n ja 3:n dollarin päiväpalkkoja. Ajattelepas sitä rahasummaa!

— Mutta jos ei saisikaan työtä, kuluttaisimme lainatut rahamme ja sitten kuolisimme nälkään ja viluun.

— Ee — ei, työtä kuuluu saavan, ja niinkuin sanoin, palkka on hyvä.

— Mutta se palkka saattaa mennä sitä myöten kun se tuleeekin, säästöt eivät kasva ja niin palaamme yhtä köyhinä, ellei köyhempinä takaisin; jollemme jo sitä ennen ole tulleet sinne vieraan maan multa haudatuiksi.

— Kyllä sellaisesta summasta aina täytyy säästyä vaikka eläisikin vähän komeammin; ja jos kuolema tulee, niin tulee se täälläkin ja sama kait se on missä sitä ihminen henkensä heittää.

— Voi Matti, tahtoisin paikalla kuolla, jos tietäisin, etten tähän omaan, rakkaaseen synnyinmaahan kuolemaan pääse.

— No kyllä sinä tänne pääset, emme sinne iäksemme jää... älä tuota nyt suremaan rupea.

Liisu huomasi että oli turha ruveta Matin kanssa väittelemään. Mutta hän myöskin samalla toivoi, että kun uusi päivä koittaa, silloin ei enää Ameriikkaa muistetakaan, vaan uusilla voimilla, uudella innolla käydään työhön käsiksi ja rakastetaan yksin vain tätä omaa Suomeamme.

Liisu piti siis Matin puhetta vaan hetkellisten ajatusten purkauksena, joka kyllä itsestensä unehtuu ja häviää, kun vaan saa oikein nukkua ja selvitä. Siksi ei Liisu erityistä arvoa Mattinsa tuumille antanutkaan.

Mutta Liisu parka erehtyi...

Kujalassa, missä Matti oli kokonaisen viikon työskennellyt, ja sen lähemmissä naapureissa, oli syntynyt tulinen "Amerikankuume." Pitkän viikon oli sitä Mattiinkin lietsottu. Amerikan matkasta, Amerikan kultaisista päivistä puhuttiin Kujalassa aamusta iltaan, puhuttiin ruokapöydässä, työmaalla ja vielä makuulla puoleen yöhön puhuttiin. Illoin kokoontuivat asiaan innostuneet naapurin miehet ja naiset oikein joukolla Kujalan tupaan ajatuksiaan vaihtamaan. Lämminneinä, innostuneina silloin vasta myöhään kotiin palattiin, jokaisella sydämessä toivo, mitä pikemmin päästä pois vapauden luvattuun maahan, Amerikkaan.

Niinkuin valkea kuivassa hongikossa, levisi tämä "ihana aate" kylän nuorena väessä. Se löi kaikki mahdolliset esteet maahan, teki vastukset turhiksi ja tempasi ehdottomasti mielet mukaansa. Kaukainen maa muuttui paratiisia paremmaksi ja jokainen sinne päässyt kuolevainen enkelin kaltaiseksi... Se oli niin suurta, se oli niin ihanaa ajatella tuota kaukaista merientakaista maata. Uni sai pitkiksi hetkiksi väistyä öillä silmistä, mielikuvitus rakenteli mitä ihanimpia, mitä somempia tuulentupia, ja kaukaa kangasti tulevaisuus kuin mahtavan loistava satulinna.

Tähän huimaan pyörteeseen joutui Matti. Viikon oli päässään uusia ajatuksia hautonut, mutta jo lauantai-iltana päätökseen pääsi. Päätöstä seurasi tuima läksijäisjuominki, jota vielä pyhä ja seuraava yökausi jatkettiin. Matkarahoistakaan ei Matilla vielä ollut mitään saamisen tietoa, kun säästöjä ei ollut — mutta mennä silti piti. Rahojen saanti, se se näytti vielä ajattelemista antavan, mutta kun siinäkin oikein miehissä toimeen ryhdyttiin, niin selvitä senkin puolen piti. Velkakirja tehtiin Kujalan isännän ja parin naapurimiehen kera, noustiin kärryille ja takuumiesten etsintään lähdettiin. Helpostihan ne nimet ja puumerkit paperiin saatiin, rahamies löydettiin, joten asia oli kaikin puolin valmis — vaikka kaipaava Liisu ei siitä mitään tiennyt...

Seuraavana päivänä kääntyi puhe Matin ja Liisun kesken jälleen Amerikan matkaan. Selvästi, ja suurella vakaumuksella puhui Matti, joten Liisu helposti käsitti asian todellisuuden. Hän huomasi nyt yhdellä kertaa tulevaisuuden monenlaisine kuvineen, huomasi sen vaaran, johon Mattinsa saattaa joutua vieraassa maassa, ne kärsimykset ja puutteet, vaivat ja vastukset, jotka epäilemättä tulivat häntä kohtaamaan. Liisu koitti puhua, rukoilla ja pyytää miestensä Suomeen jäämään, mutta Matti ei niitä huomioonsa ottanut. Turhaa oli Liisun itku ja valitus, Matti oli lähteä päättänyt ja siinä päätöksessään pysyi, tinkimistä ei ollut puoleen eikä toiseen.

Jyrkkyyttään koetti hän kaikellisilla mahdollisilla ja mahdottomilla lupauksilla peittää. Lupasi joka kuukausi lähettää rahaa, puolen vuoden kuluttua lupasi piletin toimittaa, jolla saisi vapaasti perille asti matkustaa. Kymmenen vuoden perästä tultaisiin takasin kotimaahan, ostettaisiin vankka talo ja elettäisiin niinkuin patruunat ainakin. Liisu, eikö silloin olisi hauskaa! — Matti puhui innostuneesti; mutta Liisuun se ei silti tarttua tahtonut. Niin paljon sillä kuitenkin aikaan sai, että kuuli vaimonsa suusta ne sanat, jotka antoivat ikäänkuin passin hänen matkalleen.

— Lähde sitte — ne ne olivat sanat, mitkä Liisu itkultaan sanotuiksi sai. Enempää ei Matti odottanutkaan. Niissä sanoissa oli hänen mielestään kyllin lupaa ja valtaa, se oli kuin valtti, joka antoi vapaamman toiminnan naapurienkin silmissä.

Nopeasti, tavattomalla kiihkolla toimitti Matti sitte matkavalmistuksensa. Raha-asiat olivat ennestään melkeen valmiit. Velkakirjalla, jossa takuumiehenä oli yhdeksän talonisäntää, nosti Matti Nevalasta 270 markkaa. Papinkirjan ja passin saaminen eivät vaikeutta tuottaneet.

\* \* \* \* \*

On lähtöhetki. Matkakumppanit, suuren saattojoukon kera ovat hevosineen saapuneet Matin mökin kohdalle. Kauvan ei siinä seisottaa tarvitse, kunnes Matti, istuen Liisunsa rinnalla, ajaa hurauttaa toisten joukkoon. Iloiset tervehdyshuudot kajahtelivat kaukaa vastaan, herättäen Matin kaihoista mietteistään, joita lähtöhetki mieleen synnyttää. Vaan kauvan eivät ne jaksa Mattia niistä erillä pitää.

Muistot lapsuuden ajoilta, muistot muinaisesta kodista, muistot nuoruuden iloisista hetkistä, muistot armaasta mökistä, jonne kallein kaivattu jälelle jää, koko elämä muistoinen... ne ne väkisinkin vetävät Matin mukaansa, ovat siksi voimakkaat, ettei hän jaksakaan niitä vastustaa eikä mielestään pois karkoittaa. Matin tekisi mieli jotain Liisulle puhua, mutta hän ei saa sanaa, hän ei voi puhua... jos puhuisi, kääntyisi se puhe itkuun... se olisi sydämen kaihoa, jota kieli haastelisi... se olisi kyöneleiden kuisketta Liisulle... jota Matti tahtoisikin vastustaa... Vaistomaisesti puristaa hän Liisun kättä, mieleen johtuu pelottavat ajatukset tulevista päivistä, kaukana kodista, kaukana synnyinmaasta... hän on joutua niiden valtaan... mutta silloin kuuluu veikkojen hurja laulu:

Eikä sieltä Amerikan hotellista kuulu  
Itku eikä nauru,  
Vaan sieltä kuuluu musikantin soitto  
Ja Suomen poikain laulu.

Matti herää mietteistään, mutta ei yhdy lauluun, silmäilee vielä kaukaa siintäviä kotipeltoja, tuhansia latoja laajoilla nevoilla; silmäilee vanhoja tuttuja, rakkaiksi käyneitä seutuja, joissa joka kivi, joka puu, joka pensas tuttua kieltään haastelee. Hänen mieleensä tulee ajatus, että saattaa olla viimeinen kerta kun synnyinsijoja katsella saa, viimeisen kerran istua oman valittunsa rinnalla ja viimeisen kerran katsella Suomen sinistä taivasta. Ikävän tunteet riistävät hänet jälleen kahta voimakkaammin mukaansa, piirittävät, kahlehtivat joka puolelta ja nostavat kyöneleitä silmiin. Matti on sanan sanoa Liisulle, mutta silloin kajahtaa taas joukosta kova-ääninen laulu, johon useammista kärryistä yhdytään:

Suomen maa se on nuorelle pojalle  
Reisata liian pieni.  
Minä menen kauvas Amerikan maahan  
Sinne mulla on mieli.

Helluni kirjan kirjoitti  
Tuolta "Neuvorkin" kaupungista,  
Ja eikä se ollut erokirja,  
Se oli rakkauden lista.

Saavutaan kestikievariin, poiketaan, tilataan kori olutta ja juodaan jäähyväiset Suomelle. Silloin se alkaa kieli laulaa, hanurit vedetään esille ja hurja tanssi kestikievarin pihassa alkaa. Siinä sitä poljetaan jalkaa, hypellään ja huudetaan, naisten kimakka ääni yhtyy miesten joukkoon, jota neljän korviasärkevästi sointuvan hanurin räminä säestää. Syntyy siinä käsikähmää, tappeluakin, ja kuhmuisina, hoiperrellen palaavat tanssijat kärryilleen.

Ääntä ja melua ei puutu loppumatkalla, laulunlaine vyöryy ensimmäisestä viimeiseen kärryyn saakka, piiskat vinkuvat ilmassa ja oluen nostattama ilo pulppuaa pitkin liikkuvaa linjaa.

Mattikin on päässyt koko joukon iloisemmalle tuulelle, puhe käy kevyesti ja helposti; matkastakin saattaa puhua miten vain tahtoo, ilman että sitä kyöneleekään pyytäisivät keskeyttää.

Mutta Liisu... hän istuu pää eteenpäin kallistuneena, kädet ristiin puristettuina, huulet joskus omituisesti värähtelevät, kyynel toisensa perään vierähtää helmaan ja hän katselee tajuttomasti kärryjen pohjille. Hän ei voi vastata miehensä sekaviin kysymyksiin, sydän on täynnä huolia ja tuskia, ja nuori rinta rauhattomasti aaltoilee. Liisu tuntee itsensä niin turvattomaksi, niin avuttomaksi, ilman hoivaa, ilman suojaa, hän on niinkuin tuuliajoon jätetty laiva, josta masto on poikki ja perä sin murskaantunut, mutta jonka sittekin pitäisi satama saavuttaa...

Siirtolaisemme saapuvat asemalle. Ameriikkaan menijöitä ja heidän saattajiaan on pitäjän muiltakin kulmilta, onpa naapuripitäjistäkin oikein laumoittain saapunut paikalle. Viimeisiä jäähyväisiä ovat heittämään tulleet vanhat isät, vanhat äidit, joiden lapset kotimaansa jättävät; vaimot miehiänsä, siskot veikkojansa, veikot siskojansa, rakastavat rakastettujansa ja ystävät ystäviänsä. Erityinen huoli näkyy kullakin olevan, erilaiset tunteet, erilaiset ajatukset; mutta mieliala yleensä on kaikilla sama.

Erohetki lähestyy nopeasti... Matti on ostanut piletin Hankoon, toimittanut tavaransa sisään ja istuutunut Liisunsa viereen junan tuloa odottelemaan. Haikea on hetki molemmin puolin. Matti on siksi selvinnyt, että hyvin käsittää niiden muutamien minuuttien tärkeyden, jotka vielä Liisunsa vierellä istua saa. Mutta tuo rauhaisa, paljon puhuva yhdessä olon aika loppuu kesken... loppuu liian aikaseen... loppuuko ainiaaksi...?

Junan tulo vaikuttaa Liisuun sanomattoman masentavasti. Hän ei tahdo jaloilleen päästä, ei jaksakaan seurata miestänsä, joka suurella kiireellä kantaa tavaransa vaunuun. Matti häviää hänen silmistään, katoaa taajaan joukkoon, josta Liisun on mahdoton häntä löytää. Liisu aikoo huutaa, mutta ääntä ei lähde, kurkku korahtaa kuivasti ja tuntuu niinkuin raskas taakka olisi rinnoilla painamassa. Hän on kuin

siipeen ammuttu lintu, jonka pitäisi lentää, mutta joka ei paikaltaan pääse. Liisua tönitään, tuupitaan, hän on vähällä kaatua jalkoihin ja sortua vahvempien alle. Hänen kätensä haparoivat ilmaa, huulet höpisevät jotakin, mutta sitä ei kukaan kuule. Kun Liisu vihdoin Mattinsa löytää, pillahtaa hän itkuun. Matti lohduttelee, puristaa Liisua rintaansa vastaan, ja hänkin — itkee.

— Kuule, rakas Matti — puhuu Liisu sanomattoman liikuttettuna — jos unohdat minut siellä kaukana, kaukana synnyinmaastasi, niin älä kuitenkaan unohda sitä, joka rintani alla liikkuu. Muista Matti, muista aina sitä...

— Oi Liisuni, oma Liisuni, teitä en milloinkaan unohda, teidän edestänne teen työtä ja teitä aina muistelen. Muista sinäkin minua!

Juna vihelsi, Matti heitti hellät jäähyväiset Liisulle ja astui vaunuun.

Hurraahuutojen kaikuessa, hanurien rämistessä loittoni tuo kauvas kulkeva parvi, kaukaista, toivottua onneaan tavoittamaan, jättäen niin monen monta kyyneleistä silmää, särkynyttä, epätoivoon joutunutta sydäntä, turvatonta, hoivatonta oman onnensa varaan...

Niistä on Liisu yksi, tuo turvaton vaimo, joka tuossa itkien, vilussa värjötellen seisoo. Hän ei voi osaa ottaa toisten jäähyväisheittoon, ei voi katsella miehensä menoa. Kauvas yli peltojen katsoo, katsoo, tietämättä mihin ja mitä. Vasta kun hiljaisuus jälleen palaa, kun junan kaukainen jyrinä välille väsyä, vasta silloin herää mietteistään Liisu. Etsivän katseen heittää pitkin tietä, minne kaikkein kalleimpansa kulki... mutta sieltä ei näy mitään, eikä mitään kuulu, kaikukaan ei jaksa ääntä kantaa... tyhjää on kaikki... Liisu tyrskähtää uudelleen itkuun, itkee kauvan ja katkerasti...

\* \* \* \* \*

Vuosi on kulunut umpeen siitä, kun siirtolaisemme kotikylänsä jättivät. Kalpeana ja väsyneenä istuu Liisu äitinsä matalassa majassa. Sylissä on pieni tyttölapsi, joka tahtoo viimeisenkin pisaran äidin rinnoista imeä. Liisu muistelee kulunutta vuotta, muistelee niitä monia ja kovia kärsimyksiä, puutteita ja vastuksia, joita on sinä aikana kokea saanut. Talvi oli pitkä ja ankan kylmä, lisäksi tuli vielä monien viikkojen makuu, jolloin ei voinut mitään ansaita. Amerikasta on tullut taajaan kirjeitä, jotka ovat Liisun kaihoa mieltä sanomattoman paljon lohduttaneet, mutta joissa ei ole penniäkään rahaa mukana ollut, vaikka sitä ennen kaikkia olisi kotona tarvittu. Vanha äiti sai kylää kulkea, etsiä leipäkannikkaan sieltä, toisen täältä, mistä kulloinkin sen saamaan sattui. Hitaasti kului talvi, hitaasti läheni lämmin kesä, joka oli tuova valoa, oli jossain määrin lievittävä puutteita ja kaihoa mieltä matalassa mökissä.

Keväällä sai Liisu kylältä runsaasti työtä. Hän oli tunnettu hyväksi kankuriksi, hyväksi ompelijaksi, ja se tieto oli hänelle suurena apuna. Palkat kyllä olivat niin mitättömän pienet, ettei ahkerinkaan päivätyö tahtonut riittää perheen elatukseksi. Sentähden piti Liisun ottaa öitä avuksi, tehdä työtä silloinkin, kun jo olisi levon aika ollut. Vaikka Liisulla oli käsinväännettävä ompelukone, joka suuressa määrässä joudutti työtä, ei säästöjä silti talven varalle saatu. Edellisen talven puutteet, ankarat kylmät, ne ne alkoivat syksyn tullen Liisua uhkaavasti pelottaa. Polttopuut olivat niin kalliita, kun metsiä ei ollut, ettei Liisu voinut ajatellakaan niitten ostamista. Ei ollut muuta neuvoa kuin lähteä kuokosmaata kuulustamaan, jota kyllä oli äärettömät alat joka puolella. Sellaisen Liisu saikin, läheltä mökkiään, suuren nevan laidasta. Ainoana palkkana, mitä tavallisesti kuokkijalle nevamaista maksettiin, olivat ne puut, jotka mahdollisesti sieltä nousivat. Sellaiseen palkkaan täytyi Liisunkin tyytyä, vaikka työ oli ankan raskasta ja neva puista köyhää.

Heiluttaa päiväkausia raskasta kuokkaa, keikkua kangen varassa, nostellen satoja vuosia maanneita hongan runkoja ja syvään kiertäviä juuria päivänvaloon, se ei väsyneelle, heikolle naiselle ollut helppoa. Mutta nousta niitten piti, nousta väkisinkin, ja sitä myöten kuin kuokos laajeni, sitä myöten myös mustat, multaiset puuläjät nousivat ja lisääntyivät. Rintoja särki, selkää poltti, kun Liisu illoin saapui kotiinsa. Mutta kun sai puhtaat, kuivat vaatteet päälleen, sai ruokaa, olivat päivän vaivat unohdetut. Istua silloin pienen lapsensa kanssa takan läheisyyteen, missä kuivat kävyt kuumaa tulta lietsoivat, tuntui olo niin hyvältä ja herttaiselta.

Tällaisen iltahetken viehkeydessä, raskaan päivätyön päätyttyä, tapaa muuan talonisäntä Liisun. Hän ilmoittaa kaikkien niitten nimessä, jotka olivat Matille takuumiehinä, että Nevala vaatii rahansa takasin.

— Vuodeksiko vaan oli velka — kysyy Liisu säikähtäen.

— Vuodeksi oli — vastaa isäntä.

— Mutta Matti ei ole saanut vielä rahoja kokoon, ei ole penniäkään lähettänyt. — Kyllä se sen "Nevalainenkin" kuuluu tietävän, mutta sanoo tarvitsevansa rahoja.

— Mutta eiköhän se odottaisi, odottaisi edes niin kauvan kun saisin sanan Matille.

— Luulisin sen odottavan, ei kait se sitä rahaa tässä hetkessä tarvinne. Se Nevalainen muutoin tahtoo niissä raha-asioissaan olla vähän "krantunlainen" — huomautti isäntä.

— Mutta puhukaa tekin puolestani, sanokaa että heti kirjoitan Matille ja pyydän rahoja... odottaisi edes kaksi kuukautta.

— Kyllä minä, kyllä minä — vastaa isäntä hyväntahtoisella äänellä, puhe soluu raha-asioista Amerikan oloihin ja niistä viimein Mattiin. Lähtiessä vakuuttaa isäntä kaikin puolin koettavansa Liisun parasta, mikäli se hänen vallassansa on.

Isännän mentyä purskahti Liisu itkemään, hän aavisti vaaran, joka oli heitä kohtaava; hän tiesi, ettei Matti noin lyhyessä ajassa niin suurta summaa hankituksi saa... ja mitä silloin tekevät meille...

Vanha äiti lohdutteli Liisua sillä, että kyllä Jumala auttaa eteenkinpäin, niinkuin on tähänkin asti auttanut ja että kyllä Hän pitää murheen kaikkein huonoimmasta, kaikkein heikommasta ja turvattomimmasta ihmisestä, kun vaan Hänen apuansa pyydämme. Muista Liisu aina, että Jumala voi kaikki ylenpalttisesti tehdä, yli kaiken senkin, mitä me rukoilemme taikka ymmärrämme. Luota aina Jumalaan, pane turvasi Häneen, ja mitä sinä ikänä pyydät, pyydä se Häneltä.

Äidin sanat lohduttivat paljon Liisua; mutta äskeinen rauha ja turvallisuus eivät enää mökkiin palanneet. Sijaan tuli surua, epätoivoisia huokauksia ja uusia huolia —

Liisu kävi Nevalassa, puhui kauniisti ja pyysi velalle kahden kuukauden pitennystä. Isäntä suostui ja Liisu palasi iloisempana kotiin.

Siellä kirjoittaa hän Matilleen kirjeen Ameriikkaan, jossa sydämen hellemmillä ajatuksilla, rakkautta uhkuvilla sanoilla kuvailee tilaansa ja pyytää että jos suinkin on mahdollista, lähettäisi velkansa — edes osan, jollei kaikkiaakaan. Kyllä "Nevalainen" odottaa kun saisi edes toisen puolen velkaa — kirjoittaa Liisu — ja lopettaa: mutta en pitäisi silläkään lukua, kun vaan sinut tänne takaisin saisin. Tule, tule pian, sinua odottaa maasi ja pikku tyttösi, mutta kaikkein enemmän sinun oma, kaipaava Liisusi.

\* \* \* \* \*

Matin elämä tuolla "vapauden maassa" alkaa muodostua siksi, mikä niin monen muun siirtolaisparan on perikatoon vienyt. Palkat ovat olleet tavalliset, eivät kuitenkaan niin suuret, kuin miksi niitä kotimaassa puhuttiin. Dollari, muutama sentti päälle, useimmin vaille, siinä ne nuorempien, oppimattomien päiväpalkat ovat olleet. Voisi niistä sentään säästöjä hyvin tehdä, mutta houkutus esiintyy joka päivä lukemattomia, joiden puoleensa vetävä voima on niin suuri, että harvat sitä vastustaa voivat. Viikon säästöt hupenevat lauantai-iltaisiin juominkeihin, irstaaseen elämään, ja uusi viikko aletaan taas yhtä köyhänä, yhtä pienillä säästöillä kuin edellinenkin.

Satojen metrien syvässä, pimeässä, huonossa ja kosteassa ilmassa, alituiseissa hengen vaarassa työntää Matti päivät aamusta iltaan. Sinne maanalaisiin luoliin, pimeihin komeroihin, joita lamppujen valo hämärästi valaisee, sinne tuon tuostakin muistuu ihana kotimaa muistoiheen. Kotoiset olot, kotoiset tavat, kotoinen kieli, kotoiset ystävät, ne ne tuhansia, lukemattomia kertoja elävinä ajatuksiin vilahtavat ja kaihon kaipuun mieleen jättävät. Kirkkaampana, armaampana nousee silmien eteen Liisu, pikku tyttöineen. Heidät olisi Matti niin monen monta kertaa tahtonut syliinsä sulkea, mutta väli on niin äärettömän pitkä, juopa niin leveä, ettei se ole mahdollista ollut. Säästöjen kokoamista on Matti monet kerrat alottanut, kotoiset kirjeetkin ovat siihen kehoittaneet, ja Matti tekee viikon varrella lujia päätöksiä. Mutta kun saapuu lauantai-ilta, saapuu pyhä, raukeavat lupaukset, tyhjiksi käyvät päätökset ja kirottu "saloon" s.o. kapakka, nielee kaikki. Silloin tuntuu, niinkuin olisi vaimo ja lapsi siirtyneet tuhansia peninkulmia kauvemmaksi, saavuttamattomien, teittömien taivalten taa, josta ei enää koskaan, ei milloinkaan saa rakkaitaan syliinsä sulkea.

Sellaisilla tunteilla, kyyneleet silmissä, lukee Matti Liisun viimeisen kirjeen, jossa velaksi otettuja matkarahoja pyydetään suorittamaan. Matti päättää ne maksaa, ja ryhtyy oikein innolla säästöjä kokoamaan. Kahteen viikkoon ei ole kapakassa käynyt, ei väkevän tippaa maistanut, ja sievonon summa rahaa on kotimaata varten tallessa. Mutta kun himo on suuri, houkutus tavattoman voimakas, täytyy Matin alistua niitten alle ja poiketa kapakkaan. — Saahan toki vähän maistaa, edes pari ryyppyä — tuumii hän ja astuu sisään. Mutta sieltä on niin vaikea aikanaan poistua kun rahaa on taskussa ja hyvistä veikoista ei ole puutetta. Matti ei tarpeeksi tunne itseään, hän on heikko viettejään vastustamaan, ja joutuu niitten orjaksi. Kotimaa unohtuu, unohtuu vaimo ja lapsi, jaloimmat periaatteet kukistuvat ja hän joutuu kapakan huimaan, mukaansa tempaavaan pyörteeseen...

\* \* \* \* \*

Muutamien viikkojen kuluttua kirjoittaa Matti Liisulle kirjeen, jossa muun muassa sanoo:

— Työpalkka on nykyään ollut erittäin huono, lisäksi olen vielä pitkät ajat sairastellut, joten en, Liisu kulta, tällä kertaa voi lähettää rahaa.

\* \* \* \* \*

Kuu rahaa ei Amerikasta kuulunut, pani Nevala takuumiehet lujille ja vaati maksua. Takuumiehet suorittavatkin kukin takaamansa summan korkoineen, mutta toimittivat heti ryöstön Liisun omaisuudelle. Eivät auttaneet naisen kauniit pyynnöt, ei rukoukset eikä ruikutukset, ryöstö tuli kuin tulikin. Ruununmies kirjoitti kaikki mitä kirjoitettavaa oli ja minkä Liisulle tettiin kuuluvan. "Vasaran alle" joutui siis melkein kaikki irtaimisto, mitä mökissä oli, sillä äidin tavaroista oli suurin osa talven mitassa myöty.

Liisun monet vaatekerrat, jotka oli "nuoruuden päivinä" laittanut, sänkyvaatteet, sänky, pöytä, tuolit, Matin ostama ompelukone, ruoka- ja keittoastiat, kaikki myytiin. "Puille paljaille" jäi Liisu, huonot vaaterisat päälle, aijottiin myödä pikku Annikin kehtokin, mutta toki sentään jätettiin. Kylmää, kolkkoa, tyhjää oli kaikki... ryöstetyltä ja hävitetyltä näytti vielä äsken siisti maja... Halla oli vieraana käynyt, kova halla sittekin.

Särjetyllä, murretulla sydämellä täytyi Liisun kaikkea tätä katsella. Hän ei enää voinut itkeä, hänen sydämensä oli niin täynnä tuskia ja huolia, tulevaisuus näkyi hänelle mustana, kylmänä hautana, joka tahtoi elävänä hänet syliinsä sulkea. Maailma tuntui niin häijyiltä, kovalta ja tyhjältä. Ei suloisia, lohduttavia sanoja, ei lempeitä kasvoja, ei armeliaisuutta... Liisu tunsu itsensä kaikkien hylkimäksi, kaikkien vihaamaksi, kaikkien vainoomaksi ihmiseksi, johon ei rakkautta kukaan tunne. Mutta oli ainakin kaksi, jotka Liisua rakastivat, ja joita ei Liisu olisi mihinkään rikkauteen, mihinkään aarteeseen vaihtanut. Vanha äiti ja kaunis, vaaleatukkainen pikku Annikkinsa, ne ne olivat, ja niiden puolesta oli Liisun edelleenkin elettävä, edelleenkin väsymättä työskenneltävä — —

Kun huutajat olivat ostoksineen poistuneet, jättäneet rauhaan pienen mökin, tuntui Liisusta vähän helpommalta. Hän puristi hellästi pikku Annikkiansa rintaansa vastaan, suuteli häntä tulisesti ja kyyneleet silmissä puheli:

— Oma lintuseni, oma pikku enkelini, veivät meiltä omamme, veivät kaikki, mutta eivät kuitenkaan sinua vieneet. Nyt olemme köyhät kuin pikkulinnut, eivät enää tule meiltä ottamaan, eivät enää tavaroitamme myymään... Olisi isä kotona, ei meillä mitään hätää olisi...

Kyyneleet valuiivat lapsen polskille, Liisu kuivasi ne ja virkkoi:

— Kyynelillä sinun kasvosi kastan, itkulla uneen vaivutan, mutta kasva sinä lapsi onnellisemmaksi kuin äitisi.

Lapsen kädet silittelivät Liisun poskia, suu koetti jotain puhua ja äiti oli ymmärtävinään sen tarkoituksen —

Kaksinkertaisella innolla työskenteli Liisu tästä lähtien perheensä elättämiseksi. Koneensa onnistui hän saamaan takasin samalla hinnalla kun oli myytykin, mutta velaksi. Työtä oli runsaasti, terveys jotenkin hyvä, ja ahkera ja säästäväinen kun oli, tuli pieni perhe jokseenkin toimeen, puutetta juuri kärsimättä. Kun kesä saapui, oli Liisu jo hankkinut myytyjen tavaroiden sijaan useita uusia, olipa maksanut 10 mk. koneensa velkaa. Elämä alkoi jälleen tuntua turvallisemmalta ja hauskemmalta, pikku Annikki jo käydä sipsukoitti, käänsi ylösalaisin mitä käsiinsä sai ja piti iloista elämää vireillä.

\* \* \* \* \*

Kuusi vuotta on kulunut siitä kun Liisun viimeksi tapasimme. Hänen vanha, rakas äitinsä on jo mustien multien joukkoon lepäämään laskettu. Annikki on kasvanut viehkeäksi, iloiseksi ja kaunismuotoiseksi tytöksi, jota eivät surut eikä huolet paina. Hän on äitinsä silmäterä, äitinsä sydän, koko ilo ja elämä yksinäisellä elämän polulla. Puutetta ei ole ollut, työtä on riittänyt ja palkka on ollut tavallinen. Kahtena viimeisenä kesänä on Liisu ollut rantakaupungeissa lossaus- ja lastaustöissä, joissa on paljon parempia palkkoja ansainnut kuin kotikylällä. 75 ja 100 markan säästöillä palasi hän syksyin kotiinsa, ja sitäpaitsi olivat voimat ja terveys paljoa paremmat kuin jos olisi kuuman kesän ompeluksen tai kankaan ääressä istunut.

Viettelyksiä ja houkutusia oli kyllä yksinäisellä naisella kaupunki-elämässä paljon enemmän kuin rauhallisessa kotikylässä. Mutta Liisu ne helposti voitti, joten hän vapaalla, puhtaalla omallatunnolla saattoi taas lähestyä synnyinseutujaan, avata matalan majansa oven ja astua sinne pikku Annikkinsa kanssa niinkuin lintu omaan pesäänsä.

Kulunut kesä on kaikin puolin ollut Liisulle virkistävä. Hänen mielensä on iloisempi kuin mitä se on koko kuuden vuoden aikana ollut. Kirjeitä on Amerikasta tullut taajemmin kuin milloinkaan. Niissä

Matti kuvailee ikäväänsä, kertoo miten halulla halajaisi nähdä pientä perhettään ja lupaa koota rahoja ja lähettää piletin. Mutta Matti on huono säästöjen tekijä, hän elää "kädestä suuhun", rahat luistavat sitä myöten kuin tulevat, joten pilettejä näin ollen ei voi Suomeen lähettää, sen hankkiminen kun jo vaatisi suuremman summan. Ainoa rahalähetyksensä Matti Liisulle lähetti, oli 80 markkaa, ja senkin piti olla apuna matkapiletin hankkimisessa. Tämän summan lähetti Matti sillä toivolla, että ehkä Liisu saisi loput itse hankituksi, esimerkiksi myömällä äitivainajansa mökin.

Vasta ensi kerran rupesi Liisu todenteolla ajattelemaan että mitä jos lähtisi Amerikkaan. Monia syitä oli, jotka puolustivat lähtöä, monia taas, jotka vastustivat. Matkarahojen puolesta olisi Liisu juuri toimeen tullut, sillä kesäiset säästöt olivat tallessa, johon Amerikasta tulleiden rahojen lisäksi olisi 100 markkaa hyvin riittänyt. Mutta myydä mökkiä, missä oli ikänsä elänyt, kasvanut, sitä ei Liisu tahtonut. Seisköön vaikka kylmillään kunnes maahan maatuu — tuumi Liisu — vaan minä en sitä myy. Tavaroista sen kyllä saisi, jos tästä lähtö tulisi — mutta juuri se lähtö, se se pani ajattelemaan.

Yöt ja päivät sitä Liisu mielti, mutta ei sittekään varmuuteen päässyt. Vasta kun Matilta saapui uusi kirje, jossa hän jälleen pyytää perhettään Amerikkaan; vasta silloin tekee Liisu päätöksensä.

Hän päättää lähteä.

Liisu myy kaikki mitä ei sovi mukaan ottaa, ja niin saa hän matkarahansa kuntoon.

Mutta se lähtö, se on niin kovin vaikeata. Hänen pitäisi jo lähteä, mutta ei jaksaa. Liisu silmäilee tyhjää huonetta, missä kaikki on niin perin tuttua. Siinä jokainen rako, jokainen hirsi ja lattiapalkki omaa tuttua kieltänsä haastelee. Tuossa vanha mustunut takka, jonka valkealoisteessa niin monet hauskat hetket on viettä saanut, joka niin monet kyyneleet on kuivannut ja pitkinä kylminä talvi-iltoina lämmintä tupaan lietsonut. Tuossa tuo pieni akkuna, josta kevätaurinko kultiaa lattialle, seiniin ja koko huoneeseen heittäli ja joista niin usein katselin, miten kirkas kuu taivaalla kulki, kuinka se väliin pilvien taa piiloutui, mutta jälleen kirkkaana näkyviin pisti. Ja siitä näin miten heinä tuulessa heilui, miten se tuoksuaan sisälle heitti ja koko ilmaa hajullaan halaili... Liisu muisti kaikki, muisti rakkaan isä- ja äitivainajansa, heidän kuvansa entistä kirkkaampana silmiin nousi... oli näkevinään heidät jäähyväisiä jättämässä. Koko eletty elämä muistui mieleen ja Liisu sitä kaiholla kaipasi.

Jättää kaikki, lähteä tuonne suureen, kylmään maailmaan, jossa ei kukaan tunne, ei kukaan auttavaa apua anna, se tuntui Liisusta siltä, kuin olisi pitänyt sydän reväistä rikki, ja sen parhaimmat, eloa sisältävimmät osat jättää tänne ja niillä lopuilla lähteä pois, ikävään kuihtumaan ja kuolemaan. — Rakas Annikki, sano jäähyväiset kodillesi, me lähdemme po... pois — sanoi Liisu itkien.

— Tulemmeko äiti vielä takasin? — kysyi lapsi, juoksi Liisun hameisiin kiinni ja rupesi itkemään.

Lapsen sanat koskivat äitiin, hänen mielensä kävi vielä kaihommaksi ja hän epävarmasti lausui:

— Tulemme, jos Jumala sen sallii.

Liisu halasi kiintonaista rahia, suuteli kynnystä ja viimein suurella vaivalla lukitsi oven.

Mutta Liisu ei vielääkään päässyt lähtemään. Kotiseutu vihreine pihoineen, peltoineen, niittyineen, metsineen ja kumpuineen, se se muistoinen hänet mukaansa tempaa ja kauvas lapsuusaikoihin, iloisille leikkitanterille saattaa. Sieltä muistuvat ystävät, leikkikumppanit, nuoruusajan iloiset päivät, kaikki, kaikki, ja niiden takaa jälleen oman äidin kuva lempeänä, rakkaana ja vaalivana.

Täytyykö nyt kaikista luopua, kaikista irroittautua? — kysyy Liisu itseltään. Hänet valtaa katumus, joka on niin voimakas, että matka tahtoo jäädä tekemättä. Koti, ympäristö, nuo tutut seudut, taivas, maa, ne kaikki näyttävät siltä, kuin tahtoisivat sanoa: Jää tänne, älä lähde.

Mutta Liisu muistaa Mattinsa, kuulee kyytimielien kiirehtivän äänen, jättää jäähyväiset ystävilleen ja orjamaisesti alistuen nousee kärryille sekä jättää kotikylän.

\* \* \* \* \*

Sadottain vetelehtää siirtolaisia Hangossa, odotellen lähtöä. Siellä on miehiä ja naisia kautta Suomen. Toiset tanssivat, toiset lyövät korttia, toiset räyhäävät ja pitävät hurjaa elämää. Naiset käyvät käsi kädessä päihtyneitten miesten rinnalla, kuhertelevat kaupungin sopissa ja piilopaikoissa ja mielen viihikkeeksi, tunteitten huvittajaksi maistelevat miesten makuisia taskumatteja.

On siinä satamassa elämää ja hyörinää. Miesten karkea-äänisiä kirouksia, naisten kirkuvia huudahduksia säestele vaimojen epätoivoiset huokaukset, lasten itku ja valitus, johon vielä äännekkäämmin yhtyy nosto raanosten hermostuttava jyske, koneitten vihellys ja se hirveä kolina ja jyrä, mikä lastaus- ja lossaustöissä syntyy.

Yhtenä "sekamelskana" on koko satama ja sen läheisyys. Näytelmää kestää viikot, kuukaudet, kestää kokonaiset vuodet, vaikka osien näyttäjät nopeasti vaihtuvat.

Tuohon näytelmään on saapunut Liisukin pienen Annikkinsa kanssa. Hänelläkin on siinä osansa, oma roolinsa, jonka hän tietämättään, tahtomattaan näyttää. Siinä kirstun päällä, vaatesäkkiensä vieressä hän istuu, käsi taskussa tapailee kallista pilettejä, jonka tavattomalla säästäväisyydellä, uutteruudella ja vaivalla on hankituksi saanut. Muutamia kolikoita on taskussa, mutta niin perin vähän, että pelottaa niitten kanssa pitkälle matkalle lähteä.

Pikku Annikki siinä vierellä istuu, syöden nisuleivänpalasta ja ihmeissään katselee hyörivää ihmisjoukkoa, tuon tuostakin sinne kädellään viittoen ja kehoittaen äitiään katsomaan. Tajuttomasti, lapsensa mieliksi katsoo Liisu osotettuun suuntaan, mutta silmä ei siellä mitään huomaa, ajatus ei hetkeksikään sinne vaivu. Tyhjässä kotimökissä, rakkailla synnyinsijoilla, vanhempiensa haudoilla, siellä ne liikkuu Liisun ajatukset. Pää painuu jälleen rinnoille, ja hän vaipuu syviin mietteisiin...

Liisu herää vasta kun Annikki työntää kylkeen ja kuiskaa korvaan:

— Äiti, herra puhuu.

Liisu hätkähtää, nostaa päänsä ja näkee edessään pitkän, hyvin puetun herrasmiehen, joka ystävällisesti tervehtii ja kysyy:

— Miksi olette niin kovin murheellinen? Liisu ei vastaa mitään, katsoo vaan kauvas merelle.

— Te luullakseni aijotte Ameriikkaan — puhuu herrasmies vastausta odottamatta.

— Niin aijon — rohkenee Liisu vastata.

— Tuoko on lapsenne? — kysyy herra, ja osoittaa pikku Annikkia.

— Minun se on.

— Ja kahdenko aijotte lähteä?

— Niin.

— Miehenne kaiketi on jo Amerikassa?

— On.

— Olette siis saaneet häneltä vapaan piletin?

— Enkä... 80 markkaa vaan.

— 80 markkaa! — huudahtaa herrasmies ihmeissään — vai 80 markkaa, ja itse olette loput hankkineet!

— Niin...

— Mutta luuletteko varmaan tapaavanne miehenne?

— On minulla osoite — vastaa Liisu rohkeasti.

— Jos onkin, mutta kun te tulette Ameriikkaan, ei kukaan teitä ymmärrä, ettekä te heitä, kuljette niinkuin mykkä ymmärtämättä yhtään sanaa; joudutte väärälle tielle, eksytte suureen maailmaan ja silloin olette hukassa. Kukaan ei teitä tunne, ei neuvoa taida, rahanne loppuvat ja te kuolette viluun ja nälkään. — Ja jos miehenne löytäisittekin, oletteko varma, että hän voisi teidät kunnollisesti elättää ja jälleen kotimaahanne saattaa?

— Kyllä hän voisi...

Miehenne on lähettänyt teille 80 markkaa, se jo todistaa minne rahat ovat menneet ja minne ne vastakin menevät. Vai luuletteko voivanne hänessä muutosta vaikuttaa?

— En tiedä — vastasi Liisu epäillen.

— Minä varoitan teitä vaimo, älkää lähtekö. Kun laiva laiturista alkaa liikkua, kadutte te katkerasti, mutta se on jo silloin myöhäistä... Te tulette hyvin toimeen täällä armaassa kotimaassa, koska olette niin suuren summan itsellenne hankituksi saaneet, että olette matkalle voineet lähteä. — Herrasmies keskeytti puheensa ja katsoi väkijoukkoa, joka huutaen ja telmien alkoi nousta laivaan. Katsokaa tuonne! — sanoi hän ja osoitti rantaan — kaikki nuo ovat isänmaansa pettureja, isänmaansa kavaltajia,



jotka hiellä ja verellä ansaitun maan, köyhän, mutta armaan Suomi-äidin hylkäävät, käyvät työhön vieraaseen maahan, muita ja itseään rikastuttaakseen. Minä en heitä suomalaisiksi uskoisi, ellen näkisi noita tuttuja kasvoja, joita kotipelloilla jo lapsuudesta asti olen näkemään totunut, ja ellen kuulisi heiltä sitä rakasta kieltä, joka tällä maalla jo tuhansia vuosia on kaikunut. Veljiä ja siskoja ne minulle ovat, mutta minun täytyy sanoa, että häpeän heitä siksi tunnustaa, katsellessani, miten he maansa, vanhempansa ja ystävänsä jättävät. Olisi parempi, että tuo laiva kalliine lastineen tuonne kotilahteen vaipuisi, kuin että se sen vieraan maan rantaan purkaa. Silloin olisi edes heidän hautansa täällä synnyinmaassa, jonka päällä kotilaine laulaisi ja rannan kuuset kaihojaan kuiskailisivat...

Niin sinne he menivät, jotkut heistä palaavat raihnaisina, raajarikkoina, väsyneinä; mutta useimpien hauta on siellä vieraassa mullassa muukalaisten rinnalla.

Sinnekö tekin vaimo kuolemaan lähdette, sinnekö viette tuon kauniin lapsenne muukalaistumaan?... Elkkää lähtekö, elkkää jättäkö synnyinmaatanne, omaisianne, ystäviänne... Elkkää lähtekö, täällä on paljon onnellisempi elää... Jääkää tänne Suomeen pikku tyttönne kanssa!

Herrasmies nosti Annikin korkealle ilmaan, katseli hänen sinisiä silmiään ja sanoi: — Ameriikkaanko sinäkin pikku kyyhky lähdet?

Tyttö ei vastannut mitään, rimpuili vaan oudon herrasmiehen sylissä, kunnes viimein pääsi vapauteen, äitinsä turviin.

— Minulla ei ole halua Amerikkaan — puhui Liisu itkien — minä en sinne menisi, vaikka minun pitäisi kuolemaan käydä kotimaassani, ellei minun mieheni siellä olisi ja sinne käskisi. Mutta sittekin on lähtö minulle raskas, se on raskaampi kaikkia kärsimyksiäni, kaikkia tuskiani joita tuntenut olen, se on niin raskas, että minä tahdon nääntyä sen alle.

— Minä siis neuvon: jääkää tällä kertaa Suomeen, peruuttakaa matkanne ja palatkaa kotiin lapsenne kanssa. Odottakaa kunnes miehenne lähettää piletin. Jos hän sen aikaan saa, silloin minä uskon että hän teitä rakastaa todellisella rakkaudella ja silloin minä en kiellä teitä menemästä.

— Mutta minulla on jo pilette — huomautti Liisu.

— Se ei tee mitään, me viemme piletin konttooriin ja te saatte rahanne takaisin.

Liisu ajattelee kauvan, hän on kahdella päällä, viedäkö piletin pois vaiko astua laivaan. Hän miettii ja miettii, mutta varmaan päätökseen ei siltä pääse.

Silloin saapuu apu läheltä, lähempää kuin Liisu voi toivoakaan. Pikku Annikki tuskaantuneena, viluissaan käy äitiin lujasti kiini ja itku kurkussa huutaa:

— Äiti, äiti, lähdetään kotiin, täällä on niin kylmä ja ikävä.

Niinkuin enkelin ääni taivaasta vaikuttaa se Liisuun. Hän tempaa tyttänsä syliin, suutelee sitä tulisesti ja puhuu:

— Lapseni, oma Annikkini, me lähdemme kotiin, omaan vanhaan kotiimme.

— Sinä pikku tyttöni sait enemmän aikaan kuin minä. Sinä olet oikea taivaan enkeli — puhuu iloissaan herrasmies. Sitte viheltää hän ajurin, auttaa tavarat kärryille, istuttaa Liisun tyttöineen päälle ja seuraa itse toisella perässä.

Konttoorissa toimittaa hän piletin jälleen rahaksi, sovittaa ne visusti Liisun taskuun ja saattaa heidät asemalle.

Kiitollisena ja sanomattoman liikutettuna jättää Liisu jäähyväiset oudolle herrasmiehelle. Hän kiittelee moneen kertaan itsensä ja Annikkinsa puolesta herraa kaikesta avusta, vaivasta ja opastuksesta, joka ihan odottamatta oli heidän osakseen tullut.

— Kiitokseen ei ole syytä — vastaa herrasmies — olemmehan saman kansan, saman Suomi-äidin lapsia, joten olen vaan velvollisuuteni teitä kohtaan täyttänyt. Menkää rauhassa kotinne, eläkää onnellisena ja Jumalan siunaamina kauniissa synnyinmaassamme.

Herrasmies antaa Annikille pivollisen hyvänmakuisia karamelleja, nousee sitte kärryille ja ajaa pois kaupunkiin.

\* \* \* \* \*

Liisu on tyttöineen saapunut vanhaan, rakkaaseen kotiinsa. Kyläläiset käyvät ihmettelemässä: että pianpa sitä Amerikassa käytiin ja että täälläkö se Liisun Ameriikka onkin, ja yhtä ja toista sentapaista.

Toiset väittävät Liisun tehneen väärin kun palasi kotiin, toiset taas pitävät sen oikeana. Eikä se Liisu itseään tiedä kumpi oikeimmin olisi ollut. Mutta seuraavalla viikolla luetaan "Siirtolaisessa:"

"Kansalaisemme Matti Mäki, syntyisin Ylihärmästä kuoli tapaturmaisesti Lokak. 3 p:nä East Horrien kaivannon toisessa shaftissa. Raskas malmin lohkare putosi katosta ja runteli hänen ruumiinsa mäsäksi."

Samalla viikolla saapuu Liisulle kirje Amerikasta, jossa uudistetaan sama asia ja lausutaan helliä lohdutuksen sanoja tapahtuman johdosta.

## V

### METSÄJÄRVENI

Siellä erämaan keskellä, tumman salon rauhaisassa helmassa, siellä se on minun kaunis, kaivattu metsäjärveni.

Ajotiet eivät sinne kesäisin kulje, eivät päätänsä järven rantaan puske, eivät laineen laulua kuulemaan lähde. Ohi kulkevat, kaukaa kiertävät, kovempia, asutuimpia seutuja etsivät ja tavattuun harjun tahi kanervakankaan, orjamaisesti, tahtomattaan sitä seuraavat.

Mutta metsäjärveäni eivät ne tervehtimään poikkea.

Vaan kun saapuu talvi, kun järvi on jäässä, hettehet ja nevat pakkasen panemina siltoina, silloin toki ajotiekin lahdelle uskaltaa, yli toiseen rantaan suorana kulkee, mutta sieltä taas synkkään korpeen hukkuu.

Vaan anna että sattuu lumitalvi, oikea jymyjalvi, ei uskalla ajaja hevostaan järvelle ahdistaa, ohi ajaa, suurempia ja väljempia teitä etsii.

Mutta suksimies, hän ei metsäjärveäni silloinkaan pelkää. Arvelematta lykkää lylönsä läpi tumman kuusikon, rannan loivaa myötälettä järvelle kiirii ja kevyen, kauniin ja puhtaan ladun lumelle jättää.

Siellä on suksimies kuin kotonaan. Ilma on kevyttä, hengitys vapaata ja näköpiiri paljon laajempi. Siellä se lylö vinhemmin luistaa ja latu on suora ja sileä.

Mutta yli toiseen rantaan hänkin rientää, metsään nousee ja sinne katoa...

Ja sitte sinä et järvellä pitkään aikaan ketään tapaa.

Kiirehtien kettukin jälkensä jättää, arastellen, kuulostellen jänö rannan risukoissa puikkii ja sieltä pitkällä hypyillä toiseen rantaan loikkii.

Vaan anna että päivällä kuljet, harvoin näitäkään tapaat. Hämärissä yli kulkevat, aamu- ja iltapuhteilla rohkeimmin liikkuvat ja polvittelevat sinne, tänne.

Ja jos lintu rannalta lentoon lähtee, levähtämättä yli kulkee ja vasta toisella rannalla istumasijansa ottaa.

Kammoksuen kuin kahlehdittua vankia karttaa yksinäinen kulkija talvista metsäjärveäni ja hätäisesti, kiirehtien sen taaksensa jättää.

Mutta kun saavut hempeä kevät, ihana loistava kesä, lämpöisen tuulen löyhytät, jäiset kahleet järveltäni katkot, ruhjat, murskaat; laineen laululle lasket ja rantakiviä kaulailemaan päästät, silloin ei sinua kukaan pelkää; silloin ei sinua hätäisesti eikä huolettomasti heitetä.

Rohkeasti lähentelee mutkittileva metsäpolku, päänsä veteen kastaa, rantaa kiertää, kiville nousee, niemiä tervehtää, lahtien perukoissa polveilee ja taas metsään hiipii, siellä toisiin, samanlaisiin yhtyen.

Tyynesti, verkalleen astuu kalamies polvikkaita polkujaan, alas rannalle laskeutuu, työntää vanhan veneensä vesille, sillä uutta hän harvoin sinne tuo, ja hiljalleen soluu pitkin matalaa, mutkittilevaa rantaa.

Kiirettä ei hän pidä.

Hiljalleen soutaa, tarkkaan katsoo lahdet, lahtien suut, niemet karit, ja suorat rannat, ja vasta sitte verkkonsa heittää, rysänsä upottaa ja makuisan tupakan palamaan panee.

Kiireesti ei hän vieläkään lähde.

Kauvan muistelee, mitkä ja millaiset kalat juuri tuosta paikasta sillä ja sillä kuun ajalla ja sillä tuulella sai, ja miten ne veneeseen nousivat.

Hiljalleen antaa kalamies sitte veneensä kotirantaa kohden liukua, ja hiljaista laulua laulaen saapuu omille tutuille rantakivilleen.

Ei ole kiireen kierää vieläkään.

Tuhdolla istuakseen istuu, piippuansa koputtaa ja tuhkat veteen pudottaa. Sopivasti piipun taskuunsa sovittaa, järjestelee veneensä peräpuolta, vielä yli järven kaikille suunnille katsoo, tuulen suuntaa tutkii ja ilmojen merkkejä tiedustaa.

Vasta sitte hän hitaasti ja kankeasti nousee, selkänsä oikasee, veneensä valkamaan vetää, yli järven vielä katseensa heittää ja vasta sitte poluilleen poikkeaa.

Mutta vielä sieltäkin hänen ajatuksensa järvelle kulkevat, rantoja kiertävät, lahtien perukoita, niemien neniä, suoria rantoja ja kalasia karien kupeita tunnustelevat. Ajatus mittailee syvyyttä, järven pohjaa katselee, kutupaikkoja etsii ja siinä tarkoituksessa heittää risun sinne, toisen tänne ja ne tarkasti muistiinsa merkitsee.

Ja kun polveileva polku vaaran kupeelle ennättää, kun kirkassilmäinen järvi sinne hymyillen katsoo, heittää kalamies pitkän, hyväilevän katseen ja on niinkuin tahtoisi sanoa: — sinä kultani, oma sinisilmäni, pian luoksesi palaan, pian, pian.

Ja pian hän palaakin.

Jo ennen auringon laskua järvelle saapuu, kojeensa kokee, kalat konttiin kokoo ja polveilevaa polkuaan mökilleen kulkee, aamunkoitteessa taas uudelleen tullakseen.

Ja tätä hän tekee joka päivä, joka aamu ja ilta, niin kauvan kuin kevättä kestää ja suvituulet puhaltavat...

Sinä metsäjärveni, sinä sinisen salon lempeä silmä, silloin ei sinua hätäisesti eikä huolettomasti heitetä, silloin ei sinulta ystäviä puutu.

Kun viimeiset kevätvedet alas järviin laskee, kun ruoho peittää maan, lehdet puun ja käki kuusen latvassa kukkuu, silloin minäkin sinun syliisi kiiruhdan.

Ja mitä likemmäksi likenen, lähemmäksi lähenen, sitä kummemmaksi, sitä omituisemmaksi mieleni käy.

On niinkuin vuosien takaa oman armaansa, oman mielitettynsä, oman hemeän kultansa nähdä saisi... Riemusta silloin rintani laajenee, sydän iloa sykkii ja minä kiirehdän, yhä vaan kiirehdän kulkuani, juosten polkuani poljen, kiviltä kiville hyppelen, alas korpeen yli soiden, yli vaarojen, yli aukeitten ahojen astun. Ja kun sinun kirkkaan silmäsi jo kaukaa näen, kun sinun läikkyvän, väreilevän pintasi huomaan, lakkiani silloin sinulle heilutan, kulkuani kiirehdän ja tervehdyslauluni sinulle laulan...

Mutta kun rantaasi saavun, laulupaikoillesi pääsen, et sinä intohimoisesti minua vastaan otakaan, et syliisi sulje, et suudelmaa anna etkä halailemaan minua lähde.

Tyynenä, maltillisena, ajattelevana siinä rantakiviäsi nuoleksit, tuttua, kaihoa lauluasi minulle laulat ja rannan nuorta heinää suutelet.

Minustako et enää välitäkään?... Liianko kauvan luotasi viivyin, liianko kauvan maailmaa kuljin? Liianko kauvan?...

— Kauvan, kauvan — laulaa laine ja suruissaan hyväilee rantaa.

— Siksikö siis kaiholta, niin salaperäiseltä ja synkältä näytät? Siksikö on laulusi niin surunvoittoinen ja itkevän pitkä? Siksikö sinun kyneleesi rannanruohoa kastaa, kivikkoa suutelee ja — ja sentähdenkö sinä itket?

— Sentähden, sentähden...

— Liianko oli yksinäistä olosi täällä kaukaisten, korprien keskellä?

Maailmalleko mielesi tekisi, suuremmille selillekö lähtisit, kosken kivissä leikkimään ja laulamaan, meren aavoja ulapoita täyttämään? Sinnekö, suureen maailmaan sinunkin mielesi olisi? Sinnekö tahtoisit?

— Minun kaiholani, minun ikuinen onnelani — laulaa laine ja hyväillen nuoleksii matalaa rantaa.

— Tämähkö se sinun onnelasi, sinun kaiholasi on? Etkö maailmaan, suuremmille ulapoille haluakaan? Täälläkö, tummassa korvessa laulella tahdot?

— Tämä se on minun kaiholani, minun ikuinen onnelani — vastaa laulaen laine ja yhä hellemin suutelee rantakiviä.

Minä tunnen suurta riemua, rajatonta iloa sydämessäni. Minä tahtoisin syliini sulkea koko järven, kaikkine tummine, sitä ympäröivine sinisine saloineen. Minä tahtoisin taivasta halata, tuota vaalean sinistä taivasta, joka hennon kuvansa järveni pintaan piirtää... ja minä järveni kuullen vannon, salojen sivulla seisossa, taivaan päälläni katsellessa, yksin vaan rakastavani häntä, yksin häntä lempiväni ja vaan häntä yksin muistavani...

Niin... vieläkö jättäisin!... jättäisinkö!... enhän toki, enhän sinua jätä.

Tupani tuonne lahdellesi salvan, kylyn kyljellesi pystytän ja pienen peltoni rannallesi kuokin.

Siinä minä sitte kanssasi elän, elän ja kuolen, kanssasi laulan ja itken. Kesäisin ruuhellani pintaasi piirrän, soutelen saaret, soutelen lahdet, niemet ja kaikki rannat kierrän.

Ja kun tulee talvi, kun pakkaneen laineesi kytkee, kun vilu laulusi salpaa ja lumi silmäsi peittää, silloin minä lylylle nousen, vahvat, syvät ladut peittoosi hiihdän; ristiin rastiin kuljen ja sieltä sitte mökilleni palaan.

Mutta kun pimeä saapuu, yö ennättää, pystytakkani sytytän, räiskyvillä kuusilla liekkiä lisään, tulta kohennan, että säkenet korkealle mustaan yöhön lentäisivät, ja outoon, pimeään saloon eksyneen kulkijan mökilleni johtaisivat...

Niin... kulkekoot suuremmat suurempia, iloisemmat iloisempia, hopeahohteisempia vesiä. Kuunnelkoot muut aavan meren intohimoista, pauhaavaa laulua. Kuunnelkoot, kulkekoot! Minä kuitenkin sinun tummaa vettäsi sorsien kanssa kesäisin soudan, kaihoa lauluasi ja hiljaisia kuiskeitasi rantakiviltäsi kuuntelen, taivaan äärettömyyttä, sen ijäisyyttä ja syvyyttä, sen lempeyttä ja suurta rauhaa sinun tyynestä pinnastasi katselen ja laulujani kanssasi laulelen...

Sinä minun tumma, mutainen metsäjärveni, sinä sinisen salon hemeä siima, jättäisinkö sinut, unohtaisinko sinut!

En... sinua en jätä. en milloinkaan.

## VI

### OPPIPOIKIA

Heikki opiskeli suutariksi, Kalle puusepäksi. Samasta pitäjästä olivat kotoisin; kumpikin vuoden jo kaupungissa olleet.

Hyvä oli poikien väli — luonnollisesti — vaikka eri ammattikuntaan kuuluivatkin. Oman ammatin sanomattoman korkea arvo, se ei vielä ollut pojille kyllyksi selvinnyt. Opissa olivat, ja oppi-aika, se se oli senkin puolen selvittävä. Usein ja monella muotoa olivat kyllä siitä jo kuulleet, milloin vanhemmilta oppilailta, milloin taas suvaitsi joku kunnian arvoinen kisällä siitä asiasta ajatuksensa paljastaa. Ja ilman poikkeusta oli se juuri *tämä* ammatti muita vaikeampi ja tarpeellisempi, — siis myöskin kaikkia muita arvokkaampi.

— Mikä sitä naskalia ja pikilankaa on heilutellessa! Mikä jo! Ei se kysy vielä hartiavoimia eikä mitään muutakaan voimaa.

— Ja niin sinä istut kuin räätäli!

— Kävelet kuin pikinytky!

— Longuttelet polvias kuin mikä paakari.

— Eihän sitä meillä niin!

Tällaista opetusta sai Kalle jo ensi päivästä muun opetuksen sivussa ja lomassa. Mutta ei jäänyt Heikkikään ilman. Kyllä hän kuuli omansa ja toisten viat. Etenkin vieraat ammattilaiset hänelle perinpohjin, — usein havainnollisestikin, — mieleen painettiin.

Millä oli toinen olka alempana kuin toinen, millä hartiat olivat surkastuneet kuin kuivanut silakka, tai millä ne olivat leveät kuin riihenovi. Ja on se kumma, — huomautti hyväntahtoinen suutarinkisälli Heikille — kuinka silmäin värikin saattaa muuttua. Et näe puusepillä sinisilmiä, vaan käyvät kaikki samaan maahan kuin maalarin housut. Ne ovat joko vaaleanruskeita tai aivan harmaita, ja niin haileasilmäisiä kaikki kuin "Vällän Jussin" muiskut. — Kiitä onneasi Heikki, että "jalkineentekijäksi" synnyit!

No tällaista sitä pojat kuulivat pitkät päivät, koettivat muistiinsa painaa tähdellisemmät ja tarkasti seurata vanhempien esimerkkejä.

Keskenään eivät pojat sentään juuri ammattiarvostaan riitaantuneet.

Kalle kyllä sanoi koska hyvänsä ja kenelle tahansa, että vaikeampaa se on puusepän työ kuin suutarin. Heikki sitä tahtoi vastaan panna, koetti esimerkeillä ja vertauksilla ammattisalaisuuksiaan selvitellä; mutta kun Kalle näytti hänelle aina uutta ja uutta, yhä konstikkaampaa ja vaikeampaa, kymmeniä, jopa satoja eri työkaluja ja koneita; jota vastoin Heikki ei voinut muuta näyttää kuin aina sitä samaa: pikilankoja, nahkoja, vanhoja kenkäräjoja, uusia jalkineita, lestiä, vasaroita, neuloja, naskalia ja jokusen lasikuulan, täytyi hänen lopultakin myöntää Kallelle etu. — Se tapahtui kuitenkin vain silloin, kun muita ei ollut kuulemassa.

— Harvoin tosin näistä asioista Kallen ja Heikin välillä väittelyä syntyi, ja jos niin kävi, kesken usein jätettiin. —

Näin se ensimmäinen oppivuosi kului kaikessa hiljaisuudessa ja yksinkertaisuudessaan. Vasta kun toinen vuosi alkoi, rupesivat pojissa ilosemmat ja huvittavammat puolet valtaa saamaan.

Ei tarvinnut enää olla kaikkein käskettävänä, ei tarvinnut kiillottaa kisällien jalkineita, ei pesuvesiä kantaa, ei pikilankoja valmistaa, ei liimaa keittää, eikä piian apulaisena kyökissä olla.

Nyt saivat tehdä työtään rauhassa niinkuin vanhemmatkin miehet. Saivatpa vielä nuorempaansa komentaa ja itseänsä passauttaa... ja se se juuri ulkonaista ihmistä paisutti.

Vaatteetkin, jotka olivat kotikutoisesta kankaasta, maalaisräätälin ompelemat, vaihdettiin uusiin, tehtaassa kudottuihin, kaupunkilaismallisiin.

Oikein näytti niinkuin herralle, varsinkin pyhäseen aikaan. Ja kun kotipuolella käväisivät, eivät tahtoneet vanhat ystävät lähestyä rohjeta, eikä se entinen seura suuresti poikiakaan huvittanut.

— Kolloja ovat, aina vaan kolloja ja moukkia — tuumivat pojat, — katsoivat joka minuutti kellokrapaansa, sovittelivat gummikaulustaan, joka tahtoi vähän kurkkua kuristaa ja imelästi toisille hymyilivät. —

Elämä näytti kaikin puolin sangen valoisalta, kaikki rupesi olemaan niinkuin ollakin piti. —

Yksi asianhaara sentään suuressa määrässä poikien mieltä painoi. Toisinaan se tuntui helpommalta, toisinaan taas niin vaikeuttavalta, että ihan tahtoi mielen alakuloiseksi saattaa. Joskus se näytti saavutettavalta; mutta toisinaan taas äärettömyyteen katosi.

Tämä vaikeuttava asianhaara oli kysymys tanssitaidosta, jonka vasta tulevaisuus oli pojille selvittävä ja opettava.

Maalla kyllä nähneet olivat monetkin kerrat tanssittavan, mutta se oli vaan sellaista yhtä ja samaa, moukkain renkutusta oli, eikä sitäkään tullut opituksi.

— Parempi taisi ollakin ettei niille tavoille oppinut, eihän sitä näin kaupungissa — lohduttivat pojat itseään.

— Mutta miten hiton tavalla, Kalle, tästä alkuun päästään, — alotti Heikki eräänä iltana, löi nyrkkinsä suutaripöytänsä niin että se surkeasti porahti.

Kalle ei osannut sanoa asiaan mitään, istui vaan ja tuumi.

— Sano nyt sinäkin ymmärryksesi mukaan, sano jo — virkkoi Heikki taas.

— Mitä minä siihen nyt sanon sitte! — tiuskasi Kalle nyrpeissään.

— No sano mitä hyvään, kun vaan jotain sanot!

— Jotain... Sanonko ma mitä jotain on?

— Tiedän sen sanomattasikin! — Ei maar Kalle, jos totta puhutaan, olisi meillä nyt otollinen aika.

— Olisihan se, olisi — —

— Niin on, aikojakin olisi ollut; vaan kun sinä et ole viitsinyt.

— Eihän sellaisilla vaatteilla — huomautti Kalle totisena.

— Nyt sitte sopii, vaikka "ransiisiksi" pistäisit.

— Vaikka "masurkaksi", jos vaan jalat taipuu.

— Taipuu, taipuu. Katsoppa!

Ja samassa Heikki pyöri ja kieppui kuin lankakerä, kädet huitoivat ilmaa ja sääret lentelivät kuin pikilangan siima.

— Notkeat käpälät, taitaisit vaikka "pikkuryssää" —

— Vaikka "isoa", jos kerrankin nähnyt olisin kuinka sitä mennään!

— Ei maar, mutta kukahan opettaisi — innostui Kalle sanomaan.

— Harkitkaamme sitä asianhaaraa!

— Joo!... nyt äkkään — sanoi Heikki pienen paussin perään ja napsautti sormiaan.

— Anna kuulua! — virkkoi Kalle.

— Minä pyydän Neulasen Villeä!

— Saakuri vie, sillä pojalla on käpälät.

— Jaa... sitä "pukkiako" meinaat?

— Sama se, onko pukki vai kettu, mutta sitä minä meinaan. Huomenna kun käsityöläiskouluun mennään, teen "pistellingin."

— Tee tee, kyllä suostun minäkin.

— Teillä vaiko meillä opetellaan?

— Meillä ei sovi. Töitä on niin paljoo lattialla ja kisällit makaavat "maralla."

— No täällä sitte! Ei ole yöseen muita kuin Janne, ja mitä siitä.  
Selkään jos virnistelee.

\* \* \* \* \*

Kun seuraavana päivänä käsityöläiskouluun tultiin, nykäsi Heikki Villeä syrjäpuoleen ja puhui hyvin salaperäisenä asiansa.

Villellä ei siihen ollut mitään vastaan sanomista.

— Onkohan se hyvinkin vaikeaa? — kysyi Heikki, sanomattomasti mielihyvillään Villen lupauksesta.

— Ei se minkään vaikeata, kun ensin askeleet oppii — vastasi Ville.

— Mitkä askeleet?

— Kyllä sitte näet. Ne ovat juuri kuin alkutekijät. Ellet niitä hyvin opi, et opi tanssimaan.

— Jaa jaa, vai semmosia ovat.

— No milloin joudat Ville opettamaan ne?

— Ehkä huomenna tulen.

— Tule jo tänäpäpä!

— En jouda!

— Voi sun suutari kumminkin. Etköhän edes vähäsen... tulevat ne arpajaisetkin piakkoin.

— Tulee niitä arpajaisia ja tansseja vielä sittekin... ja ethän siihen hätään enää opi.

— Sanoithan oppineesi kahdessa illassa Saksanpolkan, valssin ja mitä kaikkia sanoitkaan.

— Niin... kai minä — huomautti Ville ja katsoi pitkän käytävän päähän, suu hienossa hymyssä — kai minä... olin ennen nähnyt; mutta ethän sinä.

— Ainakin viikossa oppisin.

— Ehkä.

Heikki katsoi nopeasti kelloansa, tarttui Villeä käteen ja kuiskasi korvaan:

— Otetaanpa muutamia askeleita tuossa tyhjässä luokassa, on vielä aikaa, eikä Kuoponen ole tullut!

Ville myöntyi, Heikki haki Kallen mukaansa ja kolmisin menivät luokkaan, jota kuvalo hämärästi valaisi.

— Mitä te ensin tahtoisitte, — kysyi Ville.

— Saksanpolkkaa, vastasivat pojat.

— Katsokaa sitte kun minä "tanssaan." Ville otti ensimmäiset askeleet hyvin harvaan, kiihtyi vihdoin tavalliseen tahtiin, jota pojat tarkkaavaisina seurasivat.

— Niin, toiko se on sitä saksanpolkkaa — kysyi Kalle.

— Niin on, — sitä on — sanoi Ville ja yhä nopeammin viskeli jalkojaan.

— Olen minä tuota tainnut ennenkin nähdä, huomautti Heikki.

— Missä? — kysyi Ville ja herkesi tanssimasta.

— Kotipitäjässä muistelen.

— Ei se ollut tätä, vasta tämä kaupungissakin on opittu, eikä sitä kaikki osaa vielä täälläkään, — vakuutti Ville.

Kun kuulivat ettei sitä kaupungissakaan kaikki osaa, innostuivat pojat tulisesti harjoittelemaan.

— Ei niin pojat, hyppäätte kuin kilpikonnat, enhän minä niin!

Tules tänne Heikki!

Ville otti kummankin erikseen opetettavakseen ja askeleista alkaen neuvoi.

— Ensin hyppäät vasemmalla... Näin... hyppää samoin!... Kas niin. Sitte oikealla samalla lailla... no älä selvää peliä sotke!... oikealla jalalla, kuulitkos! Sitte taas vasemmalla... näin... no niin! Nyt sitte oikealla sama satsi, näin... "vie sua ja viipota" kun sinä olet pöllö! Näin se käy! No—no—no kas noin. Sitte kierretään kaksikertaa ympäri... tähän tapaan... Ei sinne päin, toisin... Ei sinusta tule tanssijaa, olet kankea kuin "Patanoffin" härkä. —

— Tuleppas sinä Kalle!

Mutta tuskin olivat pojat yhteen päässet kun kello jo kilisi, joten Kallen alkutekijät sillä kertaa jäivät kokonaan harjoittamatta.

Poikain ajatukset eivät sillä tunnilla, eikä vielä toisellakaan, jaksaneet opetusta seurata. Saksanpolkan askeleissa, hypyissä ja käänteissä ne kokonansa askaroivat. Koetteli se Heikki kahdella etusormellaan — pulpetin kannella — askeleita ottaa, ja samaan työhön ne jalatkin penkin alla ryhtyivät. Siitä ne ajatukset tuon tuosta tulevissa tanssiloissa ja arpajaisissa käväisivät, siellä nuoren ja notkean tytön kainaloonsa kahasi ja tanssimaan yltyi. Herra Moilosen kalunkirjoitus, joka sillä tunnilla oli paperille pantava, sai siten — tähdellisempien toimien sattuessa — parempiin aikoihin jäädä. —

Välitunnilla vetäytyivät pojat äskeiseen harjotuspaikkaansa keskeytyneitä opintojaan jatkamaan.

\* \* \* \* \*

On sunnuntai. Viurusen työhuoneessa, jossa Heikki opiskeli, on siivottu keskilattia tyhjäksi. Suutaripöytä naskalineen ja tikkunauloineen on työnnetty nurkkaan, nahalla päällystetyt, tyhjät silakkanelikot, joilla työntekijät istuvat, ovat potkittu sinne tänne seinävierua, muutamia päällekkäin pinottu. Suuri lestikasa makaa sängyssä, ja puolitekoiset työt — vanhojen, irvillään olevien jalkineitten joukossa — tyytymättöminä sängyn alta muljottavat. Kirkkaat, ehkä vähän tomuiset lasikuulat, killuvat pitkistä nauhoistaan seinillä ja tuttu suutariverstaan haju täyttää huoneen pienimmänkin sopen.

Hurjaa vauhtia, märkinä ja hikisinä pyörivät Heikki, Kalle, Ville ja maalari Mönjäsen Jussi keskilattialla.

Innokkaimpana, muita hikisempänä huutoo Heikki, milloin Villen, milloin Kallen tai Jussin kanssa. Puolensa muutkin pitävät, aamusta alkaen ovat hyppineet, myötään lattialla tepastaneet. Kasvoilta paistaa iloinen, tyytyväisyyden sekainen loiste, loiste, joka tavallisesti silloin nousee kasvoille, kun on joku suuri, oikein tärkeä ja ratkaiseva työ onnistunut.

Onnistunuthan se on pojilta...

Saksanpolkka käy kuin itsestään, jalat tekevät temppunsa kuin sotaratsut, ja korkojen kolke, varvasten suhina on rytmikäs ja tarkka. Tavallista polkkaa sitä onkin jo pistetty pitkän aikaa. Oikeaan pyörittäessä se mukiin menee, mutta kun vasemman vuoro tulee, käy lattia pieneksi, seinät pyrkivät liian lähelle, joten lasikuulat siellä joutuvat suureen vaaraan.

Ville, joka opettajana esiintyy, seinät helposti välttää, mutta oppilaitaan ei niistä loitommalle saa.

— Kiertäkää nopeammin, tehkää äkkinäisempiä käänteitä! — huutaa hän pojille.

Mutta kun eivät niistä silläkään pääse, lohduttelee Ville: — noh... on sitä seurahuoneessa tilaa, eivät tule seinät siellä tielle... ja jos tulemaan sattuisi, parasta kiertää oikeaan. —

Pojat ottivat pienen paussin ja istuivat sängyn laidalle väsyneitä jalkojaan lepuuttamaan. Ja oikein kuin "Kreivin aikaan" sattui palvelustyttö siihen iltapäiväkahvineen, poikain suureksi iloksi.

— Voi, mutta sinä kulta Liisa, tules kanssani yksi saksanpolkka — huusi Heikki ja sylkäsi käsiinsä.

— En uskalla, rouva on kyökissä.

— Mitä rouvasta, yksi kerta vaan, armas Liisa!

Ja kun oli tarjottimen käsistään saanut, tempasi Heikki hänet kiinni, kietoi käsivartensa vyötäisille ja alkoivat tanssin. —

Oikein se sydäntä hiveli, oikein rintaa lämmitti tuo Liisa siinä sivussa. Tuntui niin pehmeältä, niin herttasen mukavalta tanssia toisen sukupuolen kanssa. — Oi kuinka suloista — miesten kanssa ei mitään, tämän rinnalla — tuumi Heikki. Ihan unehtui että vaan oma piika siinä kupeella hyllyi, jolle ei ennen mitään arvoa annettu.

Heikki alkoi oikein lämmitä, puristi Liisua lujemmin rintaansa vasten, veti hänen kätensä enemmän taakseen, niin että lämpöset henkäykset hivelivät kummankin kasvoja.

Suloiselta tuntui Liisustakin tanssiminen pitkästä aikaa. — Huono se viejä on, mutta meneehän se tässä — ajatteli Liisu, ja yhä notkeammaksi kävivät hänen jalkansa...

— Päästä nyt jo! — virkkoi Liisa, kun ei loppua näyttänyt ollenkaan tulevan.

— Kerta vielä ympäri — vastasi Heikki, ja aina lujemmin likisti Liisua rintaansa.

— Älä siinä sutena hääää! — huusi Ville ja meni tanssijat seisottamaan.

— Mitä hittoa sinä siihen kuonosi kanssa tuppaa — mutisi Heikki suuttuneena.

— Kyllä sitä siinä sinulle on... eikä sitä yhteenmittaan niin kauvan.

Tulepas Liisa *minun* kanssani!

Mutta Liisa ei enää tullut, poistui nopeasti, hikisenä ja hengästyneenä kyökkiin. —

Oli enää viikko suuriin arpajaisiin, ja poikain tanssi kävi vielä jotenkin kankeasti. Käytännöllistä



harjoitusta toisen sukupuolen kanssa olisi välttämättä tarvittu. Heikki siitä vähän maulle pääsi, mutta Kalle ja Jussi eivät ollenkaan sen suloa saaneet nauttia. Kaikeksi onneksi sattui sinä iltana olemaan tanssit maalla, muutamien kilometrien päässä kaupungista. Sinne päättivät pojat lähteä.

Kouluun olisi pitänyt myöskin mennä, mutta sitä ei muistettu — tai ei oltu muistavinaan — sillä se ei voinut kysymykseen tulla näin tähdellisten toimien sattuessa. Matkalle varustettiin, pistettiin joku naskalikin taskuun, siltävaralta, jos niinkuin sattuisi selkä vaaraan joutumaan ja lähdettiin miehissä matkalle.

\* \* \* \* \*

Tanssitupa on puolillaan väkeä, kaikki sen kylän nuoria. Pieni lamppu killuu keski-orressa heittäen mustuneen ja muuten likasen lasin läpi hämärää valoa huoneeseen. Mitä enemmän seiniä lähenee, sitä pimeämmäksi muuttuu ilma. Salaperäisenä, hyvin epäselvissä piirteissään häämöttää monikerroksinen sänky, joka on niin korkea että kattoa pitelee. Alimmaisessa meluaa iloinen poikajoukko, ylempää kuuluu hiljaista kuisketta ja kuhinaa, naisten supattavaa ääntä ja miesten mörinää. Silloin tällöin avautuu verhot, muutamia kasvoja tulee näkyviin, kunnes jälleen katoavat tummien verhojen taa...

"Harmonikka" räyhää ja pauhaa, ulvoo ja vonkuu peräpenkillä minkä kielet kestävät. Toisinaan venyy pitkäksi kuin kirjava kärme, toisinaan taas varsin lyhyeksi supistuu.

Keskilattialla käy jyry ja kolke kuin riihtä puidessa. Valtoinaan olevia hiuksia, kirjavia liinoja ja karvalakkeja hyllyy ja pyörii, kiertää ja pomppuu vinhaa vauhtia. Tupakansavu pölähtää miesten hampaitten välistä kuin höyry haljenneesta vesikuplasta kiehuvasa padassa. Toiset alottavat, toiset lopettavat, toiset vaihtavat naista ja uudestaan lähtevät, joten lattia on aina kuin "nuijalla lyöty."

Pojatkin ovat kaupungista ennättäneet, tanssineet hyvän aikaa; sotkeneet toisten varpaita ja likistelleet maalaisten naisia. Niinkuin maantiejyry, silittää ja tasottaa Kalle kehässä seisovaa ihmisjoukkoa, ja jos kumppani sattuu olemaan suuri ja täyteläinen, on silloin kaksoisjyrän voima vastustamaton... musertava.

Yhteentörmäyksiä tuon tuostakin sattuu, päät kolhivat päitä, rinnat rintoja, ja toisinaan kumolleen kupsahtavat.

Ville ja Heikki kieppuvat keskellä, talontyttäriä tanssittavat ja pitävät iloista menoa.

Jussi on tarpeensa saanut, sinisilmäistä kaunotukkaa hyväilee ja lempii. Mutta maalaisia alkaa suututtaa poikain omavaltainen käytös, uhkaava ilme nousee kasvoihin, jota pojat eivät ilossaan huomaa.

— Pitelevät kuin omaa tavaraansa — kuiskasi muuan maalaisista.

— Näytetään niille mikä se kylän kurssi on! — lisäsi toinen.

— Näes kuinka tuolla yksi istuu käsi Maijan kaulalla. Ptyi, hävytön!

— Kuranssia, kuranssia, oikein tukkimiehen kuranssia!

— Annetaan niille kuuma löyly!

— Taikka kylmä kylpy!

— Sama se!

— Kuka käski syhymättä saunaan! Samassa töytäsi Kalle vahvan kumppaninsa kanssa miehiä, jotka horjuivat pari askelta taaksepäin.

— Älä suuhuni tule, kun et taskuunikaan mahdu, pöllö! — huusi muuan tukkimies ja potkasi Kallea selkään, niin että tämä kaatui naisineen lattialle.

Ville ja Heikki tulivat samassa, tanssittaen kauneita tyttöjä... Miehet kamppasivat... molemmat parit kaatua romahtivat edellisen päälle... Lamppu sammutettiin, ja täysinäinen vesisaavi kaadettiin keskelle kaatunutta kasaa... Syntyi hirveä meteli, naiset huusivat ja kirkuivat, pojat vihelsivät, ja miehet pitivät hirveätä rähinää. Lamppu lyötiin palasiksi. Kappaleet lentelivät sinne tänne, ja öljy rähjäsi vaatteita. Aseita heilui ilmassa, iskuja kuului, mutta ketä sattui, sitä ei lyöjä tiennyt... Pojat kimposivat likomärkinä ylös niin pian kuin pääsivät, naisistaan välittämättä, huitoivat terävillä naskaleillaan ympärilleen ja etsivät ovea... Se onnistui vihdoin, ja peljästyneen naisjoukon mukana pääsivät pimeässä ulos.

Siellä alkoi hurja pako, joka muuttui jännittäväksi kilpajuoksuksi, missä pakenevien nahka oli

palkintona. Sitä kokivat edellä menijät säästää ja siksi paraansa panivat. Väli pysyi alussa tasaisena, muuttumattomana, mutta lopulta se — piteni.

Takaa-ajajain innostus loppui, yksi toisensa perään jäi hengästyneenä tielle; hurja joukko väheni vähenemistään, kunnes tuli niin pieneksi, ettei uskaltanut kaupunkilaisia seurata.

Kun pojat huomasivat selkänsä turvatuksi, hiljensivät vauhtia ja ottivat kävelyn.

— Saakuri kumminkin!... hiivatin moukat!... märkämekot! Tules tänne niin minä... sinut nuuskaksi jauhan! — huusi raivoissaan Kalle, puri hammastaan ja heilutti nyrkkiään ilmassa.

— Voi, voi, kun minun selkäni jumoo — valitteli Heikki.

— Näetkö poskessani mitään Kalle? — kysyi Jussi.

— Pieni naarmu, ei muuta mitään.

— Ei sitte väliä! Mutta jos päivä olisi, pojat, näyttäisin mikä se naskalini väri on. Saakuri soi!... se luita ja ytimiä kaivoi!

— Samaa teki tuo! Valmiita reikiä on siellä Heikki, mene tikkunauloja sovittelemaan.

— Menen, menen, mutta suuremmalla joukolla... Voi voi kun selkärankaani potee... halolla siihen löivät... saakurin kollot — päivitteli Heikki.

— Hyi, kun on märkä ja ilkeä olla... vaatteenikin haisevat kun öljymakasiini — puheli kankeasti Ville.

— Minun haisevat melkein pahemmalta, ja paitani on ihan märkä... mutta olkoon! — päätteli Kalle.

— Ai... ai kuinka selkäpiitäni karmii — voivotteli Heikki yhä.

— Karmi takasin ja pure hammastasi — lohdutteli Kalle.

— Pisteleekin kuin olisi siellä tuhat naskalia puremassa.

— Mutta pojat, jos olisi meitä toinen verta enemmän ollut, selkään olisivat saaneet joka mies — innostui Jussi puhumaan.

— Annas olla, tulevatkohan ensi pyhänä arpajaisiin... silloin... silloin... legioona niskaan!

— Hieros Kalle vähän tuota selkäpiitäni! — ai-jai-jai-jai-jai — — älä niin kovaa, älä, älä — koskee päähän asti —

Verkkaan kulkivat pojat loppumatkan, mikä kiroillen kohtaloansa, mikä kosta uhkaillen, — musertavaa kosta, mikä taas surkeasti vammojansa valitteli.

Väsyneinä, alakuloisina ja häpeissään kuin kerityt koirat, saapuivat pojat kaupunkiin ja syrjäkatuja asuntoihinsa kulkivat.

\* \* \* \* \*

Seurahuoneen suuri, hyvin valaistu sali on täynnä väkeä. Siellä on jos johonkin säätyyn ja arvoluokkaan kuuluvia ihmisiä, kaikki suurimmassa epäjärjestyksessä. Salin perällä kohoaa kattoa pitelevä pyramiidi, jonka kupeilla tuhannet arpajaisvoitot makaavat. Pieniä pöytiä on ripotettu sinne tänne lattialla; niiden vieressä seisovat arpojen myyjät, kaupungin hienoimmat naiset, loistavissa, puoleksi verhoavissa puvuissaan, joiden lomista ja poimujen välistä hieno, valkea iho paistaa.

Parvekkeella soittelee pataljoonan soittokunta, jonka ihanat, hempeät ja läpikuultavat sävelet alas saliin vyöryävät, sivuhuoneetkin täyttävät ja viimein ovista ulos pullahtavat. —

Arvat ovat melkein loppuun myöty, juhlapuhe pidetty, kun Heikki, Kalle, Ville ja Jussi, — kaikki yhdessä kuin veljekset ainakin, — arkoina ja kömpelöinä astuvat huikaisevan kirkkaaseen saliin.

Viimepyhäiset arvet ovat muistoilleen umpeen parantuneet. Eivät olleet vaarallisempia, pitempiaikaisia. Pari päivää Heikin selkää karmi ja poltti, mutta siihen se jätti. Jussin poskessa on naarmu kuivaan rupeen käynyt, ja toisille ei sanottavaa muistoa annettukaan.

Niinkuin sanottu, tulivat pojat vasta saliin.

Eivät olleet kiirettä pitäneet, sillä arpojen ostoon eivät pienet rahansa ulettuneet, ja muusta lystistä viis, kun vaan saisi tanssia.

Tanssi se oli paras numero ohjelmassa, mitäpä niistä puheista ja sen semmoisista, tuumivat pojat, ja sen mukaan sitte menonsa sovittivat. Tanssi se juuri elämälle näytti päämäärän tuovan, ja sen saavuttamiseksi olivat nuoret voimat alttiiksi pantavat. — — —

Pesseet ja harjanneet olivat pojat itsensä moneen kertaan, katselleet peiliin useamman rupeaman ja tuimasti saapasharjaa käytelleet.

Uudet gummikaulukset, etumustat ja uudet kirjavat kravatit katselevat oikein rohkeasti takkien alta salin loistoa ja hienoutta.

Saapas kiiksi ja läikkäs kuin "sinatöörin saapas", nirskui ja narskui että oikein nauratti. Kaikki oli uutta ja puhdasta, silitettyä ja harjattua.

Pojat sen kaikki itsekkin huomasivat — miksikä eivät olisi huomanneet — ja juuri se se oli, joka kasvatti rohkeutta, itseluottamusta ja oman arvon moninkertaista tuntoa, mikä taas antoi varmuutta ulkonaiselle esiintymiselle. —

Pian ne pojat siellä kotiutuivatkin, kävelivät missä halutti, olivat niinkuin tahtoivat ja uskalsivatpa vielä toisiakin arvostella.

Maalaisia oli joitakuuta läheltä kaupunkia, niitä pojat erityisemmin alkoivat tarkastella, mutta kun eivät niistä ketään tunteneet, eivät tienneet mistäpäin olivatkaan, jättivät sille päälle.

— Ja mitä niille täällä tekisi? — ei mitään... ulos pitäisi saada... sielläkin poliisi heti niskassa olisi — tuumi Kalle vakavana.

— Parempi että jääkin toiseen aikaan — vahvasti Heikki.

— Sitte maksamme oikein kasvujen kanssa — lisäsi Jussi.

— Kasvujen kanssa! — kasvujen kanssa! — matkivat pojat ovinurkassa. — —

Arvat ovat jo kaikki myöty, voittoja pitempimatkaisille jaettu, kun tanssi alkaa. Yleisö hajaantuu seinille, viereisiin huoneisiin virvokkeita nauttimaan ja vanhat kotiin säälivät.

Ihanat, sydäntä hivelevät valssin sävelet lennähtelevät kevyesti ja vienosti lämpimään, hajuvesiltä löyhkäävään ilmaan, joka harmaina auterina läikkyy suuressa salissa.

Toinen toistaan hienompia, yhä sirompia ja somempia paria ilmaantuu lattialle. Keveästi, melkein kuulumattomasti, kuin kevätperhoset, ne siinä tanssivat. Oikein sitä mielikseen katselee. Ei kolahda jalka, ei kuulu hurjaa poljentaa; tasaisesti, tynesti, mutta samalla notkeasti siinä pyörivät, hameitten kahina ja kenkien sihinä vaan heikosti sävelien läpi kuuluu.

Kaikkea tuota nähdessä ja kuullessa käy poikain mieli sangen noloksi. Ei ainoatakaan kisälliä, ei ompelijaa eikä tehtaantyttöä joukossa näy — puhumattakaan piiosta ja oppipojista.

Oikein se mielen sai karvaaksi, harmitti koko elämä.

— Parempi kun olisin kotona maannut, olisi rahanikin säästynyt — mutisi Kalle vihoissaan ja mulkoili happamasti ympärilleen.

— Sanos muuta — virkkoi Jussi.

Mutta Heikki ei poikain puhetta kuullut, seurasi vaan tarkkaavaisena tanssin menoa.

— Mitäs se tuo taas onkaan — kysyi hän vihdoon Villeltä.

— Valssia on...

— Jaa niin! Sitä minä en taida, mutta sinä, lähde joukkoon! Jos taitaisin niin menisin.

— Eipä tuonne juuri julkea, olisi edes jokukin tuttu.

— Mitä siitä!... se on pääasia että osaa tanssia. Ota tyttö ja lähde!

Villen teki mieli kovasti, varpaat taputtivat lattiaa ja ruumiissa kävi kummalliset väreet. Tahti oli niin tasainen, sävel hurmaavan kaunis, lattia sileä ja laaja ja naiset kuin taivaasta pudonneita enkeleitä.

— Tanssivatkin aivan toisin kuin tavallisesti... noin juoheasti ja pitkään pyörivät... en minä sentään uskalla — tuumi Ville itsekseen.

— Peijakas, onhan siellä Häyrysen "tiskinnuolijakin", näetkö!... tuolla kieputtaa mennä polvet notkossa — kuiskasi Heikki ja näytti kädellään sinne päin.

— Missä? — kysyi Jussi äkkiä.

— Tuossa juuri tulee — vastasi hän osottaen kädellään.

— Eilen minulle silliä punnitsi ja öljyä mittasi — puheli Jussi tynesti.

— Ketä se tanssittaa — kysyi Ville.

— Ketä lienee... en minä ainakaan tiedä onko lintu vai kala.

Vielä kerran valtasi Villen vastustamaton halu lattialle, katseli jo sopivaa naista kumppanikseen ja aikoi pyytämään mennä. Mutta samassa rupesi valssin tahti harvenemaan, tanssijat jättivät kiireesti lattian ja soitto lakkasi.

Tyytymättöminä lähtivät pojat ovinurkastaan ulos, siellä tuumailivat ja rahojaan laskivat, sitte jälleen sisälle palasivat.

— Ville, mene sinä edellä, olet ennenkin käynyt — kehottelivat toiset.

Eikä se Ville vastaan pannutkaan, edellä ravintolaan meni ja toiset seurasivat jälkiä.

Kun oli ryyppy mieheen juotu, pari olutpulloa yhteisesti tyhjennetty, palasivat pojat kokolailla kurssikkaampina saliin.

Siellä oli jo uusi leikki alkanut. Iloiset, rytmikkäät polkan sävelet parvekkeelta alas kiirivät, ja lattia oli täpösen täynnä tanssivaa joukkoa. Se oli jo paljon kirjavampaa kuin äsken, pojatkin sen heti huomasivat.

Valtaavana enemmistönä olivat käsityöläiset, ompelijat ja tehtaantytöt, olipa joukossa joku hienostunut oppipoika — piikakin.

— Pojat, nyt ei kursailla!... ei vaikka pormestari joukkoon tulisi! — innostui Heikki, nähdessään täyden lattian kaiken karvaista, väkeä.

— En ainakaan minä kursaile — lausui päättävästi Ville.

— Ja saksanpolkkaa!... sitä osaa vaikka unissaan — kehäsi Heikki.

— Ja ei siinä pahemmin käy kun luotu on — vakuutti Kalle.

Pojat tunkeilivat lähemmäs, koettivat tehdä havaintoja niin paljon kuin mahdollista, ja sitte itsekin niiden perusteella toimia.

Mutta kun piti naista pyytää, valtasi sellainen omituinen, pelonsekainen tunne, joka enemmän epäsi kuin käski, joten lähtö tahtoi yhä kauvemmaksi lykkäytyä.

Ei voinut juuri sanoa että rohkeuttakaan puuttui, olihan vastamyrkkyä otettu, jonka vaikutus kylläkin jo näyttäytyi. Kasvot kävivät punakoiksi, polvet letkahteleviksi, veri sai kovemman vauhdin suonissa, ja kurssi kaikkialla nousi.

— Olisi meidän Liisu täällä, menisin heti — kuiskaili Heikki.

— Jaa, sitte minäkin — lisäsi Kalle.

— Ville, lähde sinä edellä, tulen heti perässä — kehoitti Heikki.

— Minäkö sitä aina edellä!

— No sinä, sinä... kuka sitte?

— Kalle, mene sinä! — sanoi Ville ja nykäsi kylkeen.

— Älä hassuttele! — äijäsi Kalle melkein kuuluvasti.

Ville huomasi, etteivät toverit lähde ellei hän alota. — Tanssi ei itsessään Villeä pelottanut, sitä hän kyllä osasi, olihan toisetkin opettanut; mutta hän oli siksi ujo, ettei rohjennut naista pyytämään mennä.

Vaan nyt se ujous on heitettävä pois, mennä pitää ennenkun on myöhästä — tuumi Ville.

Hän valmisti lähtöä oikein todenperäisesti.

Tyynesti, maltillisesti ja arvostelevalle katseella silmäili hän seinustalla olevia tyttöjä, kaikkein ohi antoi katseensa kulkea ja vasta viimeiseen, lähimmällä seinustalla istuvaan katseensa pysäytti. Hetkisen sitä katseli, jotain itsekseen päätteli ja sitte kiertäin, kaartain tyttöä läheni.

Pojat katselivat suurimmalla jännityksellä Villen menoa, tarkoin mieliinsä painaen pienimmänkin tempun minkä hän teki.

Jo saapuu Ville paikalle, kumartaa syvään ja tavattoman kömpelösti, johon tyttö samaan tapaan vastaa.

Juuri tätä kohtaa pojat erityisemmällä jännityksellä katselivat. Kumarsivat kun Villekin kumarsi, vaistomaisesti, huomaamattaan matkivat hänen liikkeitään, siitä itse mitään tietämättä. Käsi kopeloi tuskallisesti housun taskussa, kun Ville naiseensa tarttui.

Mutta kun sopiva hetki tuli, ja tahdin päähän pääsi, pyrähti Ville pitkällä harppauksella tanssivaan joukkoon ja sinne kumppanineen hukkuu.

— Katsos, katsos... menee kuin muutkin — kuiskaili Kalle.

— Niin menee, ja pulskasti meneekin — kehasi Heikki.

— Ja miten kauniisti kiertää, ajaa toisten ohi — ihaili Jussi.

— Tuuppasi tuota pitkää herraa että oli kaatua, huomasiitko?

— Tuo, jota Ville tanssittaa, on mestarin veljellä piikana — selitteli Jussi.

— Tuoko, onko se piika? — kysyi Heikki.

— On, on, mestarin veljellä.

— Ja noin nätti!... hyppii kuin västäräkki. Sen kanssa minäkin menen — innostui Heikki puhumaan.

— Ja minä... ja minä — toistivat Kalle ja Jussi.

Tarkkaan koettivat pojat Villeä seurata, näkivät kuinka se taajaan parveen syöksähti ja sieltä taas avarammille aloille pyrki. Toisinaan hukkuu silmistä kokonaan ja vasta toiselta puolelta salia uudelleen näyttäytyi.

Vihdoin palasi Ville hengästyneenä poikain tykö.

— No pojat!... joukkoon! — kyllä sinne mahtuu — puheli hän, pyyhkien hikeä otsaltaan.

— Minä menen saman kanssa kun sinäkin.

— Onko se hyvä? — kysyi Heikki.

— On, hyvä on. Tuolla se istuukin. Heikki nostaa housujaan, kiristää suolivyötään, koettelee kaulustaan ja lähtee sitte osotettuun suuntaan...

Hän on juuri kumartamaan ruveta, mutta toinen ennättää ja vie naisen.

Heikkiä harmitti, mutta tuumi että vieköön!... on sitä tässä muitakin. Otti sitte pari askelta sivulle päin, pysähtyi, kumarsi syvään ja sanoi niinkuin Ville oli opettanut: — saisko olla?

Tyttö ei ollut kuulevinaan, katsoi kokonaan toisaalle.

— Saisko olla? — huusi Heikki kovempaa ja kumarsi vieläkin syvempään.

Tyttö ei vastannut mitään, lähti pois toisiin huoneisiin ja puheli itsekseen muutamia vieraskielisiä sanoja. Heikki ymmärsi mikä tällä kaikella oli tarkoituksena ja entistä nolompana, häpeissään kuin uitettu kissa, kääntyi hän ympäri ja aikoi sillä kertaa jättää koko lystin.

Mutta palatessaan entiselle paikalleen, huomasi hän tytön, jonka molemmilla puolilla olivat tyhjät istuimet. Se tuntui vähän niinkuin tuttavalta ja muutenkin alempaan säätyyn kuuluvalta. Heikki päätti koettaa onneansa...

Hän ryntäsi tytön eteen kuin haukka saaliiseensa, peläten ettei vaan toinen ennättäisi, kumarsi syvään ja sanoi: — saisko olla?

— Mitä sitte? — kysyi tyttö veitikkamaisena.

— Yksi kerta ympäri — täytyi Heikin vastahakoisesti selitellä.

— Kiitoksia... minä en osaa.

— No kyllä sen verran —

— Ettekö kuule, minä en osaa!

Heikki kyllä kuuli, vaan kun luuli sen tavalliseksi ujostelemiseksi, ajatteli vähän tinkiä.

— No eiköhän sentään koeteta? Edes yhden kerran!

— Ei teidän kanssanne, vaikka osaisinkin. Tiehenne siitä!

— Se on hyvin ikävää ettei osaa... tuossa iässä... ja noin suuri — puheli Heikki kiukustuneena ja poistui hammasta purren toisten luo.

— Saitko pitkän nenän! — pilkkasi Kalle.

— Kyllä minä ne... senkin räkättirastaat... ovat ylpeitä kuin emäkanat — mutisi Heikki.

— Niin... mene vieläkin! — virnisteli Jussi.

— Menen, ja isosti menenkin... sen saatte nähdä!... kehtaavatkin — —

Tuli väli-aika, ja pojat muitten mukana siirtyivät ulos.

Kun Heikin kiukku oli vähän lauhtunut, tehtiin vastaisen varalle uudet suunnitelmat:

— Kurkottelit Heikki liian korkealle, alemmaa olisi pitänyt, vaikka sitä Lindin vanhaapiikaa.

Koko ajan siinä yksinään istui, ei kukaan kysynytäkään. Sellaisia minäkin ennen — — vaan sinä kun julkeat heti ylemmille hyllyille mennä — puhui Ville opettavaisesti.

— Kuka sen tietää mikä niistä ylempi, mikä alempi — tiuskasi Heikki.

— Naamasta sen näkee.

— En minä naamaan... vaatteisiin katsoin.

— Silläpä sait pitkän nenän. Piiatkin ne jo hatussa ja silkissä kuhisevat.

— Kai, kai.

— Piiosta, ja vieläpä vanhoistapiioista on alotettava.

— Vaan jos sittekin...

— Jaa kieltäisi?

— Niin.

— Silloin sanotaan: — "tak söötta mamma", pyöräytään ympäri ja tullaan takasin, ja vasta sitte uudelleen mennään kun tyttö on katsottu.

— Niinkö sinäkin? — kysäsi Kalle ihmeissään.

— Juuri niin.

Polkan sävel kajahti parvekkeelta, ja pojat rynnistivät sisään.

Heikki päätti Villen antamien neuvojen mukaan tanssia polkan vaikka väkisin. Kalle ja Jussi tekivät saman päätöksen. Ville taas oli itsenäisempi ja tottuneempi, ulkomuoto herrakkaampi, joten otti naisen milloin tahtoi, harvoin nenänsä poltti. —

Polkka kävi heti alussa sangen vilkkaaksi, alemman säädyn miehet sen alkoivat ja loppuun asti puolensa lattialla pitivät.

— Nyt se on tapahtuva, nyt tai ei koskaan — ajatteli Kalle — silmäili seinustalla olevia naisia ja viimein tanssijattarensa valitsi.

Se oli lyhyt, paksu ja pulleanaamainen piikatyttö, kauttaaltaan tanakkaa tekoa, syksyllä kaupunkiin muuttanut. Kallesta tuntui melkein liiankin helpolta tämän ensimmäisen tehtävän suorittaminen, tyttö kun näytti niin simppeleltä, ja muutoin oli sen näkönen, että vannaan tulisi.

Hän lähenei tyttöä, kumarsi ja sanoi: — saisko olla.

Tyttö ei vastannut mitään, vaan nousi ylös ja paiskasi suuren kämmenensä Kallen olalle. Kalle taas kiersi oikean käsivartensa tanssijattarensa vyötäisille ja vasemmalla tarttui ojennettuun käteen... Siinä he sitte soveliasta aikaa odottelivat —

Huimaa vauhtia pyörivät notkeat parit siitä ohi, silloin tällöin tönästen Kallea ja hänen kumppaniansa. Mutta ne eivät pienistä tuusteista olleet tietääksenkään, puristivat lujemmin toisiaan ja oikein kaksinkertaisella voimalla varustautuivat uusia vastaan ottamaan. Sovelias hetki lähenei, Kallen huulet lerpahitivat auki kuin riihenovi, punanen kieli pullahti alahuulelle; hän puristi vielä lujemmin tyttöänsä ja tahtiin päästyä alotti polkan.

Lattia oli tavattoman liukas, uudet puolianturat Kallen kengissä vielä liukkaammat, joten jalka ei tahtonut paikkaansa mitenkään pitää. Raskaalta ja sangen vaikealta tuntui muutenkin tanssi, kumppani kun oli niin pahuuksen lyhyt ja kankea, ettei vetämälläkään tahtonut perässä saada. Väkeä vielä oli niin paljon, ettei joukkoon mahtua tahtonut, ja joka hetki oli vaarassa jalkoihin sekaantua ja lattialle kompastua.

Kun Kalle oli kierroksen salin ympäri tehnyt ja toista alkoi, nousi silmiin kummallinen hämärä, jossa pienet, kirkkaat, tähden muotoiset pilkut ristiin rastiin leijailivat, seinät näyttivät pyörivän, lattia nousi ja laski, ja koko huone ihmisineen päivineen näytti maahan mullistuvan.

Kalle horjui... sai voimakkaan tuustin kylkeensä... kadotti tasapainonsa ja... kaatui aika läiskinällä naisensa kanssa lattialle.

Sitä seurasi toinen... ja vielä kolmas samallinen läiskäys, ja lattia näytti oikein urhojen kentältä.

Yleisö remahti nauruun kuin harakkaparvi ja tanssi hetkeksi häiriintyi. Vaan pian siitä kaatuneet "urhot" selvisivät ja jaloilleen pääsivät. Viimeisenä Kallen tanakka kumppani lattialla pyöritteli, ennenkuin paksun ruumiinsa pystyyn sai. Nauroi, kun muutkin nauroivat, katseli ympärilleen kuin puustapudonnut; vaan kun ei tanssittajaansa nähnyt, poistui omaan nurkkaansa. —

Kalle ei ollut enää salissa, häpeissään loikki vaatetushuoneeseen, tempasi lakkinsa naulasta ja synkällä naamalla kotiin painoi. Karvaalta, häijyiltä ja kiukuttavilta tuntui koko elämä, päätä viilteli ja jumoi, vatsassa muljaili niin kummasti, että oli sisältönsä kadulle heittää. Mutta Kalle kiihdytti kulkuansa, ja kun kotiin pääsi, nousi "maralle", valvoi vielä kauvan vuoteellaan ja lujasti vannoi ei toisten sellaiseen menevänsä. — —

Heikki ei yhtä pian seurahuonetta jättänyt. Alkuun päästyänsä, keikkui myötäänsä lattialla ja "hiki hatussa" piikatyttöjä tanssitteli, sattuipa toisinaan paremmankin kainaloonsa saamaan. Tanssi mitä osasi, ja mitä ei osannut, sen aikaa kärsimättömänä katseli.

Ville taas oli kaikissa mukana, tanssi "ransiisit", "valssit" ja sen semmoiset, aina joku parempi kupeella.

Kovasti teki Heikin mieli "ransiisiin", sumeilematta olisi mennytkin, vaan kun ei vastaparia saanut, oli täytymys pysyä pois. Kello 1 yöllä loppuivat kemut... Liian aikaseen. Heikki olisi tanssinut vaikka aamuun, vaikka vielä seuraavan päivän ja koko viikon perään.

— Viis minä mestarista ja koko suutarin leivästä... jos pois ajaa... ajakoon!... on sitä limppua muuallakin. Huomenna en ainakaan naskaliin tartu! — päätteli Heikki kiihkoissaan.

Portaita laskeutuessa huomasi hän lampun valossa tutut naisen kasvot, lyöttäytyi seuraan ja sitte yhdessä tummaan yöhön painuivat..

## VII

Hän oli runoilija-alku, tuo Eero. Seitsemännellä luokkaa jo penkkiä kulutti ja eli niinkuin tavallisesti silloin eletään, kun kukkaro kotona on pieni ja laiha.

Torpan poika oli, pienen sittekin, mutta kun vanhemmat huomasivat hänet hyväpäiseksi, teräväjärkiseksi, lukutielle saattoivat ja pienet tulonsa poikansa kouluuttamiseen uhrasivat.

Eero oli perin hiljainen ja itseensä sulkeutunut luonne. Harvoin toveripiirissä leikkiä lyövän nähtiin, harvoin hänen jäykät kasvonsa nauruun menivät, mutta sitä useammin hän hymyili, yksinäänkin ollessa, juuri kuin oma kulta olisi pakeilla ollut, tai olisi kaunis kuva siihen aihetta antanut.

Jo lyseon alaluokilla ollessa kirjoitteli Eero runopätkiä; mutta ei niitä milloinkaan näyttänyt, eikä niistä kukaan mitään tiennytkään. Vasta ylemmille luokille tultuaan ja päästyään konventin äänivaltaiseksi jäseneksi, rupesi hänessä jonkinlainen julkisen toiminnan harrastus kytemään. Yhä useammin sai pieni runovihkonen tulla kätkestään, Eero kopioi siitä pätkän, milloin yhden, milloin kaksi, ja hyvántahtoisesti ne "toveri" lehden päätoimittajalle jätti.

Näin tulivat Eeron runoilija-lahjat konventin keskuudessa piankin tunnetuiksi, ja tuota pikaa työnsi hän ennen maineessa olleet nimet varjoon, ja kohotti omansa sijalle.

Eero pääsi suosituimmaksi toveri-runoilijaksi, valittiin lehden päätoimittajaksi ja sai kaikenlaisia luottamustoimia.

Pikku runoilija- ja kirjailija-alut jumaloivat Eeroa, ja kun sellaisia sattui useampia yhteen, kääntyi keskustelu aina kirjallisiin töihin. Siinä sitten utelivat, kyselivät ja ihmettelivät että mistä se Eero mahtaa niin tavattoman intressanttia aiheita keksiä ja saada.

— Ketä sinä oikein mallinasi pidät? — kysyivät pikkurunoilijat Eerolta.

— Ketäkö, Runebergiä ja Erkköä, niitä minä seuraan — vastasi Eero.

— Minä taas olen koettanut Kasimir Leinoa mallinani pitää — huomautti muuan.

— Ja minä Severi Nymannia — ilmoitettiin joukosta.

— Erkköä minäkin ihailen — tuumi joku.

— Mutta kenestä suoranaisesta kirjailijasta enemmän pidät Eero — kysyttiin joukosta.

— Tietysti Ahosta, ehdottomasti Ahosta! — virkkoi Eero innostuneena.

— Ahoa minäkin! Parempaa kieltä, somempaa muotoa et suomalaisessa kirjallisuudessa tapaa — puhui eräs lyhyt kuudesluokkalainen kiivaasti.

— Jaa... mutta — alkoi muuan kahdeksannen luokan oppilas varmallalla äänen painolla — minä, ja suurin osa lukevaa yleisöä, pidämme Ahon liian realistisena kirjailijana — ja sitä paitsi on hän vielä pessimisti!

Viimeistä sanaa lausuessaan korotti hän tuntuvasti ääntään.

— Samaa olen huomannut minäkin — vahvasti edellisen toveri.

— Olkoon realisti ja pessimisti, tahi mikä misti ja tisti hyvänsä, mutta Aho se on minun — riemastui kuudesluokkalainen.

— Ja minun! Silittle ja hyväile sinä maailmaa kuin pörröistä kissaa, kiillottele sitä ja muokkaa ja imelästi laula!... vaan minä sellaisista en mätää munaa maksa, enkä kuulla viitsi — puhui kiivastuneena Eero.

Ahon miehet mielihyvissään naurahtivat, ja omituinen kiilto nousi silmiin.

— Ei niitä sinulle kaupatakaan etkä niistä paljoa ymmärtäisikään jos näkemään sattuisit — puhui kahdeksaluokkalainen.

Eero näytti pahasti loukkaantuvan, ja oli juuri vastaamaisillaan, kun jo kuudesluokkalainen ennätti.

— Siinä tapauksessa ovat ne ala-arvoista tavaraa, ajatuksen tulee olla siksi selvä, että sen lukija heti huomaa ja käsittää, mitä siinä tarkoitetaan, ja mistä on puhe.

— Mitä turhia te persoonallisuuksiin menette! Ahosta on kysymys! — huomautti joukosta joku.



— En riidellä tahdo, sanon vaan, että Aho se on klassikko suomalaisten kirjailijain joukossa — lausui Eero päättävästi.

— Minä protesteraan mielipidettäsi vastaan! —

— Protesteeraa! — viis minä siitä!

Tällaisia kohtauksia sattui usein, jolloin suuria runoilijoita ja kirjailijoita arvosteltiin. Toisinaan mentiin moninverroin seikkaperäisempään ja mieskohtaisempaan arvostelemiseen.

Sanomatonta tyydytystä näistä hetkistä tunsu Eero.

Hän oli, huomannut oman kantansa ja kokemuksensa paremmin perustelluksi, oli osannut sattuvamman sanan sanoa ja purevamman kritiikin antaa. Ja juuri tämä seikka antoi Eerolle toverien täyden tuottamuksen ja kunnioituksen, joskin toisinaan vihaakin tuotti.

Koulu-aineissaan ei Eero mitään erityistä taitoa osottanut, olipa muutamissa melkein hulttimismiehiä. Mutta lempi-aineensa oli hänelläkin, jossa kaikki toiset loistavasti voitti. Ja se aine oli Suomen kieli. Niillä tunneilla tunsu Eero olevansa kuin kotonaan, ne tunnuit kaikkia helpommilta ja hupaisemmilta, silloinkin, kun vaikeatajuista lauseoppia jankattiin. Kun aineita annettiin, oli se melkein riemunhetki Eerolle. Ennenkuin luokalta astuttiin, olivat ajatuksensa jo ristiin rastiin, alusta loppuun aineen alaa lennelleet, ja kulettavan tien valmiiksi viitoittaneet. Toisinaan kirjoitti Eero aineensa runopukuun, vaikkakin silloin tavallisesti sai vihkonsa laitaa ala-arvoisen numeron.

Mutta rakkain kaikista oli se hetki, jolloin sai istua pienen pöytänsä ääreen, ottaa kultaa kalliimman runovihkonsa kätköstään, kirjoitella sinne ja sen lehtiä tarkastella. Niillä lehdillähän olivat Eeron omat ajatukset, omat kyhäykset, joita joutohetkinä ja yökausina oli sinne kirjoitellut. Se oli omaisuus, jota kaikilla ei ollut, ja sitä omaisuutta Eero hoitikin kuin silmäteränsä.

Kun oli runovihkosensa lehtiä selaillut, lukenut vanhempia ja uudempiä runoja sieltä, otti hän kynän käteensä, kirjoitti värsyn, kirjoitti toisen, kolmannen, ja mitä kauvemmin kirjoitti, sitä enemmän tunsu sielunsa ja ruumiinsa lämpiävän. Kun sai kultansa kuvan sydämeensä, oman mielitiettynsä kotipitäjältä, silloin se runosuoni vasta oikein pulppuamaan pääsi. Hänelle, armaalle ystävälle Eero kauniimmat laulunsa lauloi, hänelle kaipaavan sydämen pyhimmät tunteensa haastoi.

Vasta myöhään, jolloin kaikkialla oli pimeätä ja mustaa, hän lämminneenä, vähintäkään väsymystä tuntematta, nousi pöytänsä äärestä ja laski rakkaan aarteensa säilöön. Kukaan ei sitä vihkosta nähdä saanut; Eero ei sitä tovereilleenkaan näyttänyt, vaikka joskus olisi mieli tehnytkin.

Sillä oli omituinen tenhovoima Eeroon. Usein, kun harmissaan ja itseensä suuttuneena tunniltä palasi, oliko siihen syynä väärät vastauksensa tai muut kiusat, unohti hän ne heti, kun kallisarvoisen kokoelmansa muisti. Sen hän sitte piilostaan otti, selaili lehtiä, toivoi jälleen ja taas lämpeni. Sellaisessa mielentilassa se runokin taas syntyi ja jokainen lisä, pienempikin, kohotti suuressa määrässä aarteensa arvoa. Ja kun vihkonsa kiinni painoi, tunsu Eero aina salaista toivoa, ääretöntä itserakkautta ja kunnianhimoa. Hän ajatteli, ja uskalsi jo päättääkin, että kerran sen koko maailmalle avaa, äkkipäätä, siten enemmän yleisöä hämmästyttään. Se päätös kasvoi, varmistui ja lujittui Eerossa samassa suhteessa, kun uusien runojen luku eneni.

— Mutta voisihan edes pari runoa, vain pari, lähettää johonkin kaunokirjalliseen lehteen, tai sentapaiseen — tuumi Eero itsekseen. Siten ehkä saisin esikoiselleni paremman menekin ja suosion, helpommin kustantajan j.n.e. kun nimeni tulisi ensin vähän tunnetuksi.

Ja onhan toveritkin minua usein siihen kehoittaneet...

Näin Eero ajatteli ja tuumi että mihin lehteen sitä lähettäisi. Tietysti vähän arvokkaampaan, enemmän levinneeseen. Turhaa haaskausta olisi mitättömään pikkulehteen lähettää.

Tällaisten näkökohtien nojalla valitsi Eero lehden, otti vihkonsa säilöstään, valitsi sieltä pari runoa ja ne siististi paperiliuskoille kopioi. Kirjoitti lyhyen pyynnön toimitukselle, sukellutti sen runojen kera kuoreen ja kirjoitti päälle: "Nykyajan Toimitus", Helsinki.

Kun kirje putosi postilaatikkoon, tuntui siltä, kuin tärkeä, jo kauvan salassa pidetty asia nyt juuri olisi suurelle maailmalle julistettu.

Arvokkaan näköisenä, tavallista enemmän hymyilevänä, asteli Eero sinä päivänä kouluun. Toverit oikein ihmettelivät hänen lystillisyyttään. Jota tuskin milloinkaan olivat Eerossa huomanneet.

— Eero on saanut kirjeen kullaltaan, ja mitä lieene muuta saanut — puhelivat pojat pilkallisesti.

Mutta mitä se Eeroa liikutti, ei yhtään mitään, tiesihän itse asian oikean laidan, vaikka ei siitä sanallakaan hiiskunut.

Eero vaan toivoi, että se suuri huomio, arvo ja kunnia mikä kirjailijalle tulee, kun uusi teos maailmalle lentää, edes kajastuksena, pienemmässäkin määrässä hänelle lankeisi.

Sellaista kaukaista, hämää, mutta kyllin selvää esimakua oli Eero jo itsessään tuntevinaan, vaikka kukaan ei aavistanutkaan hänen äskeistä lähetystään.

Mutta sitte — ajatteli Eero — sitte kun ensimmäinen numero saapuu, silloin saavat kaikki nähdä. Kotipitäjälläkin sen huomaavat, ja Irjalle minä sen numeron hankin vaikka mistä. Kuinka hauskaa!... lukevat runon, toisenkin ja ihmetellen huudahtavat: — mitä!... Eero Aro!... runoilee kuin mies!... ja Nykyaikaan! Kuka olisi luullut!... ja Nykyaikaan! —

Hyvä että panin täyden nimeni, ei tule mitään väärinkäsitystä. —

Eero odotteli jännityksellä ensi numeron ilmaantumista, ja kun ei itselle tullut, kävi hän kaupungin lukutuvassa jotenkin taajaan sitä vaanimassa.

— Mitä sinä niin usein täällä hyppäät?... joka ilta... ethän ennenkään — kyseli Eeron luokkatoveri Heikki, kotipitäjän poikia ja muuten hänen parhaita ystäviänsä.

— Mitä sinä täällä teet? — kysäsi Eero vastavuoroon.

— Kai sen tiedät... mutta sinä et ole täällä juuri milloinkaan käynyt. —

— Parempi myöhään kun ei koskaan — tuumi Eero päättävästi.

Mutta vihdoinkin eräänä iltana, kun jälleen molemmat sattuivat lukutupaan, huomasi Heikki miten Eero erityisemmin tutki, haki ja kyseli Nykyajan numeroa.

Hän äkkäsi asian oikean laidan ja sanoa tokasi: Eero, oletko kirjoittanut Nykyaikaan?

— Nykyaikaanko!... kuinka sellaista luulet? — vastasi tämä hyvin epävarmasti.

— Olet kun oletkin Eero, kyllä sen huomaa, älä sano vastaankaan... olenhan sinua usein siihen kehoittanutkin.

Eero aikoi panna lujasti vastaan, vaan kun Heikki oli niin läheinen ystävä, myönsi hän ja sanoi:

— Lähetin sinne pari pätkeä, vaan älä siitä sentään viitsi kenellekään puhua.

— Arvasinhan!... vai niin, vai niin, ettäkö olet Nykyaikaan runoja lähettänyt... Onnea sinulle Eero! Olisi hauskaa kun ne pian näkisi — puheli Heikki.

Vähän ajan perästä taas jatkoi:

— Vai jo sinunkin ajatuksiasi painetaan... onneksi olkoon!

Eero ei puhunut mitään, hymyili vaan ja silmäili vanhaa Nykyaikaa. Lukemisesta ei tullut mitään, ajatukset olivat siksi levottomat ja kiihottuneet, että oli ihan mahdoton niitä asioihin kannustaa. Eikä se Eerokaan sitä niin tahtonut, antoihan vaan silmien yli sanojen lentää, sivulta sivulle hyppiä ja siitä taas samalla tapaa takasin palata.

Yhä kiihtyneemmäksi, yhä malttamattommaksi kävi Eero, odottaessaan Nykyajan ilmestymistä. Joka ilta kävi hän lukutuvassa, selaili ja silmäili moneen kertaan pitkällä pöydällä makaavat lehdet, Hän oli jo tavalliseen tuttavuuteen päässyt lukutuvassa käyvän yleisön kanssa, mikä tiedon janoisena joukkiona siellä säännöllisesti kulki. Kaikki oli tuttua, perin tuttua, harvoin sinne vieras kulkunsa ohjasi. — —

— Kauvanpa se Nykyaika viipyykin — sanoi Eero lukutuvan hoitajalle eräänä iltana.

— Huomenna se on täällä, eilen ilmestyi — vastasi hoitaja, ja yhä ahnaammin jatkoi lukuaan.

— Vai niin, vai niin — tuumi Eero ja lähti hyvillä mielin kotiinsa painamaan.

\*\*\*\*\*

Seuraavana päivänä saapui Eero vasta myöhään lukutupaan, ennen ei päässyt; vaikka mieli teki että varpaita kutitti.

— Ennätänpä tästä vieläkin — tuumi Eero, ollessaan matkalla sinne.

Mutta mitä lähemmäksi saapui, sitä hurjemmin kiihtyi vauhti, ja kun lähimpään kulmaan pääsi, otti täyden juoksun.

Eerosta oli niin sanomattoman hauskaa ajatella, että mitä ne ihmiset puhuvat, kun runonsa näkevät. Mahtaa se kirjastonhoitajakin jo oven suulle kunnioittavan ja ihailevan katseen heittää, ja ne toiset, — jotka myös tuntevat — kunnioittaen pienempiäkin liikkeitäni seuraavat.

On ehkä joku ääneenkin ne lukenut, niinkuin tekevät usein, kun jotakin tähdellistä huomaavat. Ja mitähän ovat ajatelleet tuosta runosta: "Kun rakkaus raatoa on"... kerrassaan intressantti nuorille. —

Näissä ihanissa ajatuksissa, ihanissa toiveissa astui Eero lukutupaan ja juhlallisena, sangen miellyttävästi mainitsi hyvän ehtoon.

Miehiä ja naisia oli huone puolillaan, mutta kaikilla näytti olevan niin tähdellistä luettavaa, etteivät katsettaan malttaneet muualle heittää, ja tuskin kukaan hyvään ehtooseen vastasi. Lukutuvan hoitaja istui pitkän pöydän päässä, hätäisesti muljautti ruskeita silmiään sankalasiensa takaa ja jälleen luettavaansa syventyi.

— Onkohan vielä tullutkaan? — kysyi Eero itseltään, silmäili pitkin pöytää ja parhaillaan luettavia lehtiä.

Eero huomasi, että joku naishenkilö lueskeli aivan uutta ja puhdasta Nykyaikaa. Omituinen tunne kulki hänen ruumiinsa läpi, sydän alkoi voimakkaasti jyskiä ja veri nousi tuntuvasti päähän.

Hän aikoi pyytää, vaan kun lukija oli vento vieras, päällepäätteeksi nainen, olisi se ollut sopimatonta, tyhmää. Olla se lehti pojan sompulalla, tai jollakin tuttavalla, olisi sen heti paikalla temmassut.

Eero otti koneentapaisesti vanhan "Valvojan" käteensä, vaan ei sitä yrittänytkään lukea, antoi silmien Nykyajan lukijassa pysyä, sen kasvojen ilmeestä ja tuskin näkyvästä huulien liikkeestä saada esiin sanat, joita tyttö sieltä luki.

Vihdoin heitti Nykyajan lukija lehden, katsoi suuttuneena Eeroon ja lähti ulos koko huoneesta.

Eero tempasi lehden melkein samassa kun se pöytään putosi, selaili alusta loppuun, lopusta alkuun ja kun runon näki, antoi siinä silmien vähän aikaa levätä, ja taas rupesi selailemaan.

Mutta omia runoja ei näkynyt, ei vaikka kuinka olisi hakenut, selaili uudelleen ja yhä uudelleen, katsoi sisällysluetteloa; vaan aina turhaan, omaansa ei missään nähnyt.

Eeron valtasi sanomaton pettymyksen tunne, yhdellä iskulla olivat äskeiset ihanat ja suloiset toiveet kumoon kukistettu, kasvanut itserakkaus kärsi kovan haaksirikon ja mieli tuli sanomattoman katkeraksi.

Eero melkein häpesi itseään, häpesi liiallista rohkeuttaan ja ylpeyttään, mutta kaikkein enemmän hävetti se, että oli Heikille siitä puhunut. Se sen saattaa puhua tovereille, toverit kylällä ja silloin sen tietävät kaikki.

— Mutta — ajatteli Eero hiukan levollisempänä — saattavatpa ne vielä ensi numeroon tulla, jätetään sitä usein tilanpuutteen tähden seuraavaan numeroon.

Tavallista happamemmalla tuulella poistui Eero sinä iltana lukutuvasta.

\* \* \* \* \*

Sattui taas eräänä päivänä tiukka arvostelu nuoremmista kirjailijoista ja runoilijoista. Eero oli kaiken aikaa ollut hyvällä puhetuulella. Sanansa olivat purevia ja sattuvia kuin millä ammattiarvostelijalla tahansa: Siinä ylistettiin, haukuttiin, haukuttiin ja ylistettiin, tieteellisiä sivistyssanoja, vanhoja kuluneita fraaseja viskeltiin toinen toistaan purevampia ja sattuvampia.

Heikki oli samassa joukossa, oli saanut hiukan nenälleen ja päätti antaa samalla mitalla takasin.

— Eero kuuleppas! Oletko nähnyt runojasi Nykyajassa? — huutaa hän vahvalla bassoäänellään.

Mutta Eero on valmiiksi ladattu, ei tarvitse muuta kuin päästää:

— Tilanpuutteessa jäivät *seuraavaan* numeroon.

Heikki ei sen enempää asiasta kysele eikä kouri, sen tehtävän jättää hän toisille, jotka siitä kyllä hyvää huolta pitävät.

Pojat kyselevät ja utelevat runojen nimiä, tahtoisivat tietoa niiden sisällöstä ja muodosta, mutta Eero ei kysymyksistä paljon piittaa, eikä edes punastukaan; sanoo vaan hyvin maltillisesti:

"Perästä kuuluu sano torven tekijä."

Eero pääsee rauhaan, keskustelu sujuu muille aloille, ja vihdoinkin siitä jälleen kaikki omiin suojiinsa painuvat.

Mutta yhä harmittavampaan tilaan jätti tämä sattuma Eeron. Hän sadattelee ja noituu Heikin kymmeneen kertaan, katuun kun sentään tuli tuolle petturille salaisuutensa puhuneeksi. — Jos kumminkin ovat paperikoriin joutuneet... sieltä ne sitte eivät maailmalle lähde... Hiivatin Heikki!

\* \* \* \* \*

Eero alkaa jälleen toivoa, käy joka ilta lukutuvassa ja kuulustaa Nykyajan ilmestymistä.

Mutta eräänä iltana kun Eero taas saapuu lukutupaan ja kysyy Nykyäikää, muljauttaa hoitaja silmiänsä niin että suuret valkuaiset leimahtelevat, heittää sitte moljottavan katseen Eeroon ja sanoo:

— Olen kuullut että Nykyäika meinaa kuolla.

— Kuollako!... mihin tautiin? — huusi Eero innostuneena.

— En tiedä mikä lie tauti, mutta kuolee se vaan.

— Vai kuolee... ikävä asia... sanomattoman ikävä... niin hyvin toimitettu lehti kun se oli... vai kuolee, valitettava asia, hyvin valitettava — puhelee Eero tavattomalla surumielisyydellä.

— Erittäin valitettava — sanoo hoitaja, muljauttaa taas omituisesti silmiään ja syventyy lukemiseensa.  
—

Eerosta tuntui nyt kuin raskas kivi olisi sydämen päältä pois vieritetty, ja tavallista iloisemmalla ja kevyemmällä mielellä jätti hän sillä kertaa lukutuvan, eikä sinne pitkiin aikoihin palannutkaan.

Mutta *seuraavaa* numeroa ei sen perästä tullut, *ja se se oli* Eeron pelastus.

## VIII

### VANHA MÄNTY

Mitenkä siihen lienee jäänyt tuo satavuotias mänty, sitä en tiedä, mutta siinä hakamaassa se yksinänsä kasvaa.

Yksinänsä siinä ystävättä seisoo, kumppalitta myrskyt kestää, kumppalitta pohjan viimat kärsii, idän ilmat voittoa... ja kumppalitta etelän hellät syleilyt nauttii. —

Kaadetut ovat ystävät, joille myrskyn pauhatessa käsiä ojennettiin, kaadettu kumppalit, joiden kanssa kilvan kasvettiin kevätpäivän paistaessa.

Kilvan siinä silloin lauloivat, soittelivat tuulessa kilvan, kilvan käkiä kukuttelivat, hyväilivät päivää kilvan... ja kun ilta tuli... hymisten onnestaan kuiskivat.

Sylityksin, käsi käissä siinä juuret ravintoa imi, samoja kiviä halaili, suuteli samaa maata.

Se oli lemmen aikaa se, suloista nuoruuden aikaa! —

Mutta vainolainen tuli, maahan ystävät kaatoi.

Yksinään siihen jällelle jätettiin, kaihoellen kasvamaan. Kumppalina oli ilman tuuli, auringon lämpö lämmittäjänä, ystävänä taivaan lintu, nuori ruoho lemmikkinä. Mutta korkeaksi siinä sittekin nousi, lakkapää petäjäksi kasvoi.

Nousi siihen sivulle nuori metsä, vaan kaskeksi senkin kaatoivat, tuhaksi polttivat. Nuoleskeli tuli vanhuksen tyveä, syviä ryppyjä siihen poltti, veren suonissa kiehutti; — mutta sen se kärsi, uhmaellen

palomaalla sittekin kasvoi.

Tuhkaan kylvettiin siemen, kellervä, lainehtiva ruis leikattiin, — vielä kerran kylvettiin ja leikattiin — sitte laidunmaaksi jätettiin.

\* \* \* \* \*

Kunnioitettuna ja ihailtuna se vanha mänty siinä hakamaassa seisoo, laajoja oksiaan levittelee ja niitä tuulella heiluttaa.

Vanhoilta ajoilta siinä seisoo, lienee uhrejakin kantanut, kansan loitsuja kuunnellut. Uhrata tekisi sinulle mieli, niin pyhältä, niin kunnioitettavalta ja suurelta näytät. Kun käki latvassasi kukahtaa, kainommalta se silloin kuuluu. Peipon virsi oksaltasi on valittava, niin soinnuton ja pitkä.

Ja kun sua katselen, milloin mailtaan hiipii kuu, oksillas se kauvan viipyy, joka neulasen neniä käy. Arasti se oksalta oksalle luisuu ja verkkaan sinusta poistuu.

Aina silloin käyt sinä niin kumman kummaksi, hahmosi on aavemainen ja jylhä.

Uhritulia tahtoisin silloin vierelläsi nähdä, rummun pärinän ja mustat haamut. Silloin kuulisin kantelon kaiun ja laulut tutulta tuntuisi...

Sinne joukkoon tahtoisin sitte minäkin, kanneltani soittelisin, lauluni laulaisin ja pienen uhrini uhraisin...

Siellä silloin tietäjän äänen kuulisin, näkisin miehet miehekkäät, naiset naiselliset näkisin... oikean *suomalaisen* näkisin!

Vaan eihän niitä siellä juurellasi ole!...

Päivin kun luoksesi kuljen, olet yhtä lempeä. Yhtä tuttu on silloin laulusi, ja yhtä vienot kuiskeesi ovat... Yksiksesi seisot, itseksesi entisiä aikoja haastat... Öilläkö sinä vaan menneisyyden pakinoille luoksesi kutsut? — —

Sinä olet niin suuri, niin vankka ja luja, sinä vanha mänty.

Satoja vuosia siinä seisonut olet; — mutta kerran sinutkin kaatavat.

Vainolainen tulee, aseensa runkoosi iskee ja rymisten sinut maahan kaataa. Nuo mahtavat oksat parkuen katkeilevat ja sydänveresi kuivihin vuotaa...

Silloin et sinä enää tuulen kanssa laulele, et kuiskeitasi minulle kuiski, et käkeä latvassasi kukuttele, etkä kuuta oksillasi kannan. — —

Pois sinut siitä kulettavat, maailman markkinoille lähettävät ja suuret rahat taskuunsa pistävät.

Ryppyisen kantosi sijalleen jättävät, senkin tervoiksi tekevät, elleivät lahoomaan laske. Sammal silloin siihen päälle kerrostuu, jäkälä asuntonsa ottaa, vesi vihdoin valuttaa ja lahoppuiksi laittaa. Sieniä kasvaa mätään kanton, toukka syö mitä syötävää on, ja aika lopun mullaksi muuttaa...

Sitten ei sinua enää ole... jälkeäkään ei maan päällä huomaa... Heinä siinä sijallasi helpeitään helistää... tahi nuori viidakko lauluansa laulaa. — —

Mutta siellä syvässä maassa vielä silloinkin juuresi kiertelevät...

Ei huomaa kulkija, että ne ovat vielä vankat ja vahvat, että ne kovettuneina ja kuivina siellä samoja kiviä kiertävät, halaavat samaa maata. Rauhassa saavat levätä. Ei uletu sinne raatajan kuokka, eikä sahraan kärki... siellä ei niitä aika muuta, eikä ilma lahottamaan pääse...

\* \* \* \* \*

Kerran se minunkin latvani kaatuu, kerran, mullaksi muutun; kerran heinä päälläni heiluu ja mato kalloani kalvaa...

Niin... kerran... kerran...

Mutta *"juureni"* sittekin elää, se ei kuole eikä lahoo...

# IX

## KUN KULMALAN TYTÖT SAIVAT HATUN

Se oli Vappuna kun Kulmalan nuorisoseura kokoontui ortensa alle illanviettoon.

Syrjäkylä kun oli, eivät ohjelmat yleensä rikkaita olleet, eivät liioin monipuolisiakaan. Ainainen pula ja puute oli puhujista, esitelmän pitäjistä ja sen semmoisista valistuksen levittäjistä, joita, ikävä. kyllä, ei omalle kylälle ollut syntynyt, ties oliko juuri kasvamassakaan.

Valtaavaan suuruuteen pääsi sentähden tanssi, johon kykyä ja kuntoa kesti, tahtoa ja tarmoa riitti ja johon jokainen oli kuin syntymästään luotu.

Silloin tällöin luettiin runokertomuskin, ja pieni näytelmäkappale pantiin tuon tuostakin menemään. Tanssi, se oli kuitenkin se valtti, joka mieliä puoleensa veti ja lämmitti.

Mutta Vappuna se ohjelma jossain määrin muuttui.

Esimies, nuori maanviljelijä, innokas uusien aatteiden kannattaja, oli edellisellä viikolla lukenut sanomalehdestä erään taitavan ja kokeneen lääkärimme kirjoituksen naisten päähineistä, joka kirjoitus kerrassaan tempasi hänet mukaansa.

Tämä oli ala, johon ei esimies milloinkaan ollut tullut huomiotaan erityisemmin kiinnittäneeksi, kotikylän naisilla kun olivat päähineet aina sitä samaa mallia, nimittäin talvella paksut villahuivit, kesällä taas hyvin kirjavat tahi aivan valkeat pumpuli- tahi karttuunihuvit. Oli niitä sentään ehta silkkejäkin, mustia, ja niin kiiltäviä ja loistavia että ihan silmää häikäsi.

Kun esimies, kirjoituksen valossa, tuli luoneeksi katsauksen kotikylän naisten päähineisiin, huomasi hän, että ala oli varsin kiitollinen ja sopiva ottaa puheeksi seuran kokouksessa. Esimiehelle oli muutenkin juuri seuraavaan kokoukseen annettu toimeksi keskustelukysymyksen hankkiminen ja sen pohjustaminen, joten tämäkin puoli pakottamalla pakotti ottamaan asian puheeksi.

Esimies ajatteli asiaa, tuumi sitä monelta puolelta, otti oikein periaatteen kannalta ja eri näkökohtia tarkastamalla. Mutta sittekin hän aina samaan saapui, samaan päämaaliin pääsi. Hän huomasi, että asialla *ei voi* olla muuta kuin yksi puoli, ja että se puoli on ehdottomasti kannatusta ansaitseva. Ja kun asia kerran on niin välittömässä yhteydessä kaikkien naisten kanssa, ja heidän kauttansa mitä läheisimmin liittyy miehiin, niin mikä estäisi ottamasta sitä juuri *täälläkin* puheeksi.

— Läpi se asia on ajettava — tuumi esimies ja valmisteli lähtöä talolle. — —

Iloisempänä, aatteellisempänä, kuin pitkään aikaan tuli esimies illanviettoon ja julisti sen muutamilla sanoilla avatuksi.

Kun kertomus ja pari runoa oli tavalliseen tapaan luettu, alkoi tanssi. Esimies ei kuitenkaan sen loppua malttanut odottaa, vaan meni ja keskeytti sen paraassa vauhdissaan.

— Minulla olisi eräs kysymys, jonka tahtoisin keskustelun alaiseksi, jos seura niin tahtoo — puhui esimies tanssin tauottua.

— Hyvä, hyvä, tahtoo, tahtoo! — kuului vastauksia hämäristä nurkista.

— Kysymys koskee naistemme päähineitä, ja jos seura tahtoo, niin sanon alustukseksi muutaman sanan.

— Mitä se koskee... mitä... mitä? — kuiskailivat edempänä olevat siksi kuuluvalla äänellä että esimieskin sen kuuli.

— Kysymykseni koskee naistemme päähineitä — täytyi esimiehen lujalla äänellä uudistaa.

Suhinaa, hiljaista naurua ja virnistelemistä kuului pitkin seinävieruja, jonka kuitenkin pian lopetti jyrkevä ääni peränurkasta:

— Antaa tulla vaan!

Sen jälkeen oli hiljaista joka puolella ja esimies käsitti vuoronsa tulleen.

— Niinkuin teistä on ehkä joku kuullut tahi lukenut sanomalehdistä — alotti esimies juhlallisella äänellä — on nykyään paljon puhuttu naistemme päähineistä. Ne nimittäin ovat vielä sillä

"kehityskaudella", että meillä niitten suhteen olisi paljon toivomisen varaa.

En tahdo pitkälti puhua, huomautan vaan, kuinka kerrassaan rumia ja epämukavia ovat nuo paksut villaiset huivit, joilla te naiset päännne vyötätte, niin että tuskin silmiä näkyy, nenästä ja suusta puhumattakaan. Millaisia ovat nuo kalliit silkit, jotka panevat korvat kohisemaan, niin ettei kuule vaikka hevosella päälle ajaisi. Millaisia nuo ohuet karttuuni- ja pumpulihuivit, jotka virttyvät ja rapistuvat niinkuin lehmän sieni aholla. Kuinka monta markkaa niihin vuosittain pannaan, kuinka monta, sanokaapas, sanokaapas!... Ja millainen on niiden "terveysopillinen" puoli?

En tahdo pitkälti puhua, vetoon vaan erään lääkärin sanaan. Hän nim. sanoo, että ne pääntaudit, joita naiset niin yleisesti sairastavat, tulevat juuri noista paksuista ja epämukavista huiveista, jotka hautovat ja kuumentavat pään niinkuin tulinen pätsi. Näin käy pää araksi kylmälle. Kun siihen sitte sattuu tuulen henki pääsemään, on kipu valmis. Päänkipua seuraa sitte hiustaudit, yleiset kylmettymiset, pitemmät sairaudet ja viimein varma kuolema.

En tahdo pitkälti puhua, sanon vaan suoraan ja lyhyesti, että on jo aika heittää nuo epämukavat huivit nurkkaan ja kohottaa tilalle hatut. Ne ne ovat halpoja, "terveysopillisia" ja niin erinomaisen sieviä ja nättiä, jotta ruminkin naama näyttää kauniilta kuin enkelin naama.

Naiset, naiset, huomatkkaa, mikä erittäin tärkeä seikka, mikä etu ja tulevaisuus itsellenne! Vielä kerran: huivit nurkkaan, hatut päähän!

Esimies puhui tavattomalla ponnella ja lennolla, hän puhui niinkuin itse kehittämästä aatteestaan, niinkuin omaa vakaumustaan haastanut olisi. Sen hän itsekin huomasi, huomasi omista helposti löydetyistä sanoistaan, tarkkaavista katseista ja siitä hiljaisuudesta mikä huoneessa vallitsi.

— Olkaa hyvät ja lausukaa ajatuksianne tästä asiasta — kehoitti esimies.

Hiljaisuutta yhä kesti, vastauksia ei kuulunut, joten esimiehen olo alkoi käydä hyvin ikäväksi.

Vähitellen alkoi hämäristä nurkista kuulua suhinaa, pilkallista naurua ja virnistelyä. Talontyttäret nykivät toisiaan, kuiskailivat tuon tuostakin korvaan ja heittelivät kiitollisia silmäyksiä esimiehen puoleen.

Piikatyöt sitävastoin luulivat itsensä hieman loukatuiksi esimiehen puheesta, pitivät pilkantekona koko saarnan ja katselivat arasti penkiltään.

Mutta kukaan ei rohjennut sanaa sanoa.

— Olkaa hyvät ja lausukaa mielipiteenne asiasta! — kehoitti esimies uudelleen.

Kukaan ei vastannut. Hiljaisuus alkoi käydä sietämättömäksi, varsinkin esimiehelle, joka paraansa mukaan koetti jäseniä puhumaan kannustaa.

Miesten puolelta alkoi kuulua hiljaista ivaa ja naurua, yksityisiä sanasutkauksia kuului sieltä ja täältä, ja järjestys näytti vaaraan joutuvan.

Esimies käsitti hetken. Hän huomasi vaaran, joka saattoi millä hetkellä hyvänsä lyödä pilkaksi koko asian. Hän muisti, miten joskus ennenkin oli lyöty, kuinka ponnellakin esitetty asia oli pilkan, naurun ja ivan alaiseksi joutunut, hanurien räminään ja tanssin remuun upotettu koko asia. Sama vaara oli nytkin tulossa. Esimies sen paikalla huomasi. Hän silmäili hätäisesti ympäri huonetta, luuli joka puolella tapaavansa pilkallisia ja ivaavia katseita, jotka milloin hyvänsä olivat valmiit ruhjomaan, rikki repimään, lyömään maahan hänen hyvät aatteensa ja tarkoituksensa. Tämä suututti esimiestä. Hän tunsu miten kantansa asiasta oli varma ja perusteltu, miten selvä se päämäärä, jonka saavuttamiseksi tässä oli työskenneltävä, ja se se juuri antoi voimaa, antoi rohkeutta katsoa silmästä silmään tuota uhkaavaa joukkoa... Esimies valmistautui vastarintaan, yhdellä iskulla musertaakseen vastustajansa ja lyödäkseen maahan pilkkaajansa.

— Kulmalan miehet ja naiset — huusi esimies hirmuisella äänellä pöytänsä takaa, puristi käteensä nyrkkiin ja otti asennon niinkuin olisi kaksintaisteluun koko joukon kanssa ruvennut — että te kehtaatte, ettette häpeä moista typeryyttä ja tyhmyyttä, että te julkeatte pilkaksi lyödä niin tärkeän asian kuin tämä, josta teille uppiniskaiset, kovakorvaiset äsken puhuin. Hyi, hävetkää silmänne maalle!

Minä olen seuran esimies, ja minä vaadin että minua totellaan, muussa tapauksessa minä häpeän olla tällaisen seuran kanssa missään tekemisessä. Minä siis kysyn suoraan: keskustellaanko tästä asiasta vaiko ei? Mutta samalla vaadin, että pilkalliset puheet ja naurut jääkööt pois!

Viimeistä sanaa lausuessaan, jymäytti esimies suuren nyrkkinsä kovalla vauhdilla pöytään, antaen puheelleen siten vieläkin musertavamman vaikutuksen.

Seuraukset näkyivät heti. Hiiskaustakaan ei kuulunut. Tuvassa vallitsi rauhaista ja tyyni tunnelma, niinkuin vallitsee ukkosilman jälkeen luonnossa, kun hirmuinen jyrinä pilvissä on vaiennut. Se oli niinkuin sadekuuro, joka äkkiä, aavistamatta, auringon paistaessa valutti vetensä kuivaan maahan, antaen sille ihanan tuoksun ja vihreän, puhtaan värin.

Naiset melkein pelkäsivät esimiehen julmaa muotoa, miehet mulkoilivat, sytyttelivät piippunysiänsä ja syljeskelivät pitkiä sylkiä lattiarakosiin.

Esimies huomasi puheensa vaikutuksen paljon suuremmaksi kuin mitä oli toivonutkaan. Hän melkein katui liian ankaraa esiintymistään ja koetti sitä jossain määrin lievittää.

— Minä pyydän arv. jäseniä, niin miehiä kuin naisia, lausumaan mielipiteensä asiasta — puhui hän lempeällä äänellä.

— Herra puheenjohtaja — alotti muuan talonpoika — minun käsittääkseni ei tämä asia ollenkaan kuulu meille eikä koko kylällekään. Naisillamme on täällä huivit, niillä ovat tulleet satoja vuosia toimeen ja tulevat vastakin. Siinä sitä on kyllä kun saavat huivin hankituksi, hatusta puhumattakaan. Ja muuten ne eivät meidän naisillemme soveltuisikaan, "röökynäin" ja herrasväen kapistuksia ovat.

— Samaa mieltä herra puheenjohtaja... samaa mieltä herra puheenjohtaja — huutelivat miehet ja hellittelivät "äkkivääriä" hampaistaan.

— Herra puheenjohtaja — huusi taas joku miehistä — minun vaan piti sanoa että kannatan täydellisesti Toiskan Villeä...

Esimies jo luuli yleisen mielipiteen käyvän alustustaan vastaan, valmisteli jo puolustuspuhettaan, kun samassa naisten puolelta pyydetään puheenvuoroa.

— Sanna Laurila — vastaa esimies ja kumartaa kohteliaasti.

— Minua ihan naurattaa, kun te miehet päättelette mitä me naiset päähämme panemme. Ettekö te kummastelisi, ettekö suuttuisi, jos me naiset päättäisimme vaihtaa lakkinne ja hattunne myssyyn. Ihan varmaan te nauraisitte päätöksellemme. Juuri samoin voisimme tehdä mekin, sillä onhan meillä päähineet, niinkuin tässä joku hyväntahtoinen puhuja mainitsi.

Mutta asiaan.

Olen erittäin kiitollinen herra puheenjohtajalle siitä, kun on ottanut tämän asian puheeksi. Juuri tästä asiasta oli meillä kansanopistolla paljon keskustelemista yhteisissä kokouksissamme. Opettaja ja oppilaat kannattivat lämpimästi hatun käyttöä kansan naisella. Siellä todistettiin moneen kertaan hatun käytännöllisempi käyttö, sen halpuus kalliin huivin rinnalla ja ennen kaikkia sen terveellinen puoli.

Kuinka monta kertaa mukavampi on kevyt hattu lämpimänä kesänä kuin huivi, joka hautoo ja paahtaa pään että on tukka mädäntyä. Kuinka paljon käytännöllisempi on lakki talvella kuin paksun paksu villahuivi, jonka läpi ei kuule eikä näe, vaan on kuin pussissa.

Mitä eräs puhuja mainitsi hattujen korkeasta hinnasta, on minun sitä lausuntoa vähän selvitettävä.

Olen vertaillut hintoja huivien ja hattujen välillä ja tullut huomaamaan, että paljon halvemmaksi tulevat hatut. Kauniita, sieviä olkihattuja saadaan ostaa 1 markalla, vieläpä halvemmallakin. Siihen kiinnitämme valkean tahi sinisen nauhan, ja niin on meillä mitä sievin ja kevyin kesäpäähine. Se ei liaksi lämmitä, ei paahda, ei paina, ilma ei pilaa tukkaa, vaan aina raitis henki virtaa yli hiuksien.

Talveksi taas ostamme 3 markalla hyvän lakin, joka kestää useita vuosia. Kun näitä päähineitä käytämme, emme, milloinkaan tarvitse 20 tahi 25 markan maksavia silkkejä, jotka eivät missään tapauksessa vedä vertoja halvimmalle hatulle tahi lakille päähineenä. Halvin hattu pukee tytön aina paremmin kuin kallein silkki tahi liina. Ja kun hattua käytämme, tulevat hiuksetkin paremmin hoidetuksi, joten ne kauvemmin säilyttävät nuortean värin ja notkeutensa.

Jos olisin lääkäri tahi oppinut, voisin selittää kuinka paljon terveellisempi on hattu kuin liina. Sen vaan varmasti tiedän, että halvemmaksi käy hatun käyttö kuin huivin, ja että se paljon paremmin meidät pukee. Minä siis ehdottomasti puolustan hattua ja tahdon sitä käytäntöön otettavaksi. —

Elävästi, puolittain leikin sekaisella ilmeellä sanoi Sanni sanottavansa. Hän oli asiassaan niin varman näköinen, että näytti siltä, kuin tinkimistä ei olisi ollut tippaakaan, ei sinne eikä tänne. Ja juuri sentähden se kuulijoihinkin vaikutti.

Naiset näyttivät siltä, kuin olisivat tahtoneet syliinsä sulkea nuoren puolustajansa, joka oli kaikkien puolesta sanottavan sanonut.



Muutamia puheenvuoroja vielä käytettiin, niissä mielipiteet enimmäkseen kallistuivat esimiehen ja Laurilan Sannan puolelle.

— Ne jotka tahtovat hattua, nostakoot kätensä! — huusi esimies.

Käsiä nousi joka puolelta, ja näyttivät ne suurena enemmistönä olevan.

Voiton varmana hymyili esimies ja puoleksi pilkallisena lausui:

— Ne jotka eivät sitä antaisi toisille, eivätkä sitä itse kärsi, nostakoot kätensä!

Nousihan niitä käsiä, oikein parittain miestä kohti, mutta tappiolle silti jäivät.

— Minun käsittääkseni on jälkimmäinen puoli vähemmistönä — sanoi esimies erittäin tyytyväisenä.

— On, on — kuiskailivat tytöt.

Esimies jymäytti nyrkkinsä pöytään, joten asia oli päätetty.

— Minä ehdottelen — puhui esimies — että valittaisiin 2 tahi 3 henkeä, jotka ostaisivat hatut sopivasta paikasta ja toimittaisivat ne tänne.

— Hyvä, hyvä, kannatetaan, kannatetaan.

— Tehkää ehdotuksia! — kehotti esimies.

— Ehdottelen Herra esimiestä ja Sanna Laurilaa — huusi joku.

— Kannatetaanko ehdotusta?

— Kannatetaan, kannatetaan!

— Minä ehdotan kolmanneksi Anni Anttilaa.

— Hyvä, hyvä! Kannatetaan!

— Onko muita ehdotuksia?

Vastausta ei kuulunut, joten esimies lausui juhlallisesti:

— Seura valitsee siis tähän toimeen Sanna Laurilan, Anni Anttilan ja minut. Näiden toimeksi jää siis hattujen hankkiminen sopivasta paikasta ja niitten perille toimittaminen.

— Hyvä, hyvä!

Esimies jymäytti nyrkkinsä pöytään ja asia oli kaikin puolin valmis.

Sen jälkeen jatkettiin illanviettoa tavalliseen tapaan...

\* \* \* \* \*

Vinhaa vauhtia viskelee esimiehen ruuna kirkonkylää kohden, missä junaan noustaan ja huristetaan kaupunkiin.

Kerran ennen on esimies ja Sanna kaupungissa käyneet, Anni ei kertaakaan, joten paikka on jokseenkin outo heille. Hakemalla täytyy hakea, lukea puotikylttejä ja katsella akkunoihin sullottua tavaraa jos mielih jotain löytää. Aikaa se katseleminen tottumattomalta vie, pian siinä pyörähtää puolituntinen yhdenkin akkunan ääressä, ja kun niitä on kymmeniä, saattaa siinä päivä kulua ihan huomaamatta.

Onneksi on esimies niitä miehiä, jotka eivät turhuuksia töllistelemään jääne, vaan syrjäkatseen viskaavat ja toiselle kiirehtyvät. Kaikkein pahimmassa pulassa on Anni, joka ensikertaa kaupungin ihmeitä näkee. Viimeisenä katua astuu ja kun oikein erityistä huomaa, ei tiedä pitäisikö seurata toisia vaiko jällelle jäädä. Pelottaa kuitenkin oudossa paikassa yksikseen heittäytyä, joten täytyy vastahakoisesti kiirehtiä toisten jälkiä.

Pian kuitenkin huomaa Sanna kadun toisella sivulla akkunan, joka on täpötäyteen sullottu hattuja, hansikkaita, päivänvarjoja, kravatteja, kauluksia, kalvosimia ja sen semmoisia pieniä tarpeita. Hienoilta näyttävät paikat ja tavarat, niin että panee epäilyttämään tokko ollenkaan sisälle uskaltaa.

— Eihän pahemmin käy kuin on luotu — tuumii esimies, tarttuu ovenripaan ja astuu naisineen sisään.

— Mitä pitäisi olla? — kysyy neiti pöydän takaa.

Kulmalalaiset eivät huoli kiirettä vastaamisensa kanssa pitää, katselevat vaan rauhallisesti ympäri puotia.

— Hattuja tarvittaisi — virkkaa viimein esimies ja käy lähemmä pöytää.

— Jahah, jahah, minkälaisia pitäisi olla?

— No en minä niin... sanokaa te — vastaa esimies ja heittää silmäyksen naisiin.

— Tuollaisia halvanpuoleisia — selittelee Sanna.

— Jahah, jahah — — —

— Voi kun tämä olisi nätti — puheli Anni myyjän poistutta ja koetteli hienoa hattua päähänsä.

— Ota pois Sanna liinasi ja koeta! Sanna otti ja sovitti hatun päähänsä.

— Voi herrtti miten on kaunis voi taivas, näes kuinka mukava, voi...! — kuiskivat tytöt ja katselivat suureen peiliin.

Esimies oli sanan sanoa, vaan myyjä tuli samassa sisälle, suuri kimppu erilaisia hattuja mukana.

— Tämän hinta on 5, tuon 4 ja nuo tuossa 3 markkaa kappale. Näitä 4 markan hattuja on muuten hyvin paljon ostettu.

Naiset rupesivat ihaillemaan ja ylistelemään 4 markan hattuja, katselivat ja koettelivat juuri kuin olisivat ostaa aikoneet.

— Ei, kyllä ne ovat meille liian kalliita — huomautti esimies joukkoon.

— Mutta jos oikein monta ottaisi, eikö annettaisi halvemmalla — kysyi Anni.

— Ei voi, ei voi, se on alin hinta.

— Eikö ole halvempia kuin 3 markan — kysyi esimies.

— Ei ole meillä.

— Alennatteko noista 3 markan hatuista jos niitä *oikein paljon* ottaisimme? — kysyi Sanni.

— No kuinka paljon ottaisitte?

— 50 kappaletta.

— 50 kappaletta!... hyvänen aika, vai 50 kappaletta! Meillä ei ole tätä lajia niin paljoa. Tuskin 20!

— Kuinka paljon alennatte jos otamme ne kaikki?

— Hjaa... 25 penniä kappaleelta.

— Ei, kyllä ne ovat liian kalliita meille — sanoi esimies päättävästi, painoi lakin päähänsä ja astui ulos.

— Niin kyllä, niin kyllä — tuumivat naiset ja seurasivat jälkiä,

Perätoukuria sitä sitte astutaan pitkin katua, luetaan kylttejä ja kurkistellaan akkunoihin. Ja kun hienoja hattupäitä tulee vastaan, pysähtyy Anni ja katselee vielä kauvan jälkeinkin miltä se hattu oikein näyttää.

Näin saavutaan torille.

Myyjät huutelevat, keuhvat kilvan tavaroitansa ja koettavat kukin paraansa mukaan saada Kulmalaiset ostajikseen. Mutta esimies ei ole kuulevinaanakaan, astuu vaan jyrkästi pitkin myyjäin linjaa, heitellen silmäyksiä oikealle ja vasemmalle. Paljon, ja monellaista tavaraa siinä sivuilla ohi vilahtelee. Naisten tekisi mieli kysellä hintojakin, mutta eivät jouda, kun ei esimies ota pysähtyäkseen.

Kun pari kujaa on päästä päähän kuljettu, huomaa esimies hattukauppiaan, jolla on riski kuorma tavaraa. Siinä on hattuja jos jonkin näköisiä ja kokoisia. Siinä on miesten, naisten ja lasten hattuja, kukin laji suuriin, korkeisiin läjiin puristettuina ja upotettuina syviin säkkeihin, joista niitä tarpeen mukaan esille otetaan.

Tyytyväisenä hymyilee esimies löydöstään ja paikalle päästyään alottaa heti kaupanteon.

— Mikä on hattujen hinta? — kysyy esimies.

— Ovat erihintaisia... minkälaisia pitäisi olla?

— Naisten hattuja.

— Ne ovat 80 penniä kappale.

Esimies neuvotteli naisten kanssa ja koetti kehua hattuja sieviksi ja halvoiksi. Eiväthän ne oikein naisia tyydyttäneet, olivat liiaksi jokapäiväisiä ja muutenkin sellaisia... Mutta kun esimies vakuuttamalla vakuutti, että sievempää ja somempaa hattua ei kaipaa, siihen kun vielä kiinnittää kauniin nauhan, niin suostuivat ne naisetkin kaupantekoon ja tuumivat että kylläpä se siellä kotikylällä auttaa.

Esimies ryhtyi innolla kaupantekoon!

— Paljoko alennatte jos tuosta ostan 50 kappaletta?

— Olkoon 70 penniä.

— Ota 60!

Kauppias mietti hetkisen, mutta suostui kauppaan ja sanoi:

— Noo... sama se, ota pois!

Esimies luki rahat kouraan ja kauppa oli valmis.

50 hattua valittiin, puristettiin samallaiseen pinkkaan kuin olivat olleetkin ja painettiin tyhjän säkkiin.

Nauhaa piti myös ostaa ja saatiinkin siitä ihan läheltä. 25 penniä maksoi metri, ja niin sievää ja nättiä, vaaleansinistä kuin keväinen taivas. 40 penniä sen oikea hinta olisi ollut, niinkuin myyjä sanoi, mutta kun enemmän ottaa, niin aina sitä alennusta annetaan.

Nauhaa mitattiin 40 metriä.

Luottamustoimi oli siis kunnollisesti loppuun suoritettu, joten esimies tyytyväisenä, ja hyvillä mielin saattoi naisille johtovallan antaa, alistuen itse nöyrästi sitä tottelemaan.

\* \* \* \* \*

Kaupungista on palattu kotiin. Esimiehen talossa on hyörinää ja pyörinää. Sanni jakelee hattuja, Anni leikkelee nauhaa 80 cm pituisiin pätkiin, ja esimies ottaa rahoja, 80 penniä kultakin. Kiivasta koettelemista ja sovittelemista on jokaisella hatun saaneella. Peilit ja peilin kappaleet saavat tehdä palvelusta, kulkea kädestä käteen suuressa tuvassa. Ja kun ne eivät ennätä kaikkia tyydyttää, otetaan avuksi uudet läkkiastiat, täysinäiset vesiämpärit, saavit ja sen semmoiset, joita suinkin peilinä saattaa käyttää.

Maiju sattui saamaan pienen. Hilma taas liian ison hatun, joten vaihtokauppaakin syntyy. Ja kun siitä sitte sopivan ja mukavan saaneet ovat, iloissaan hypellen ja laulaen kukin kotiinsa lähtevät.

\* \* \* \* \*

Seuraava pyhä oli määrätty hattujen päiväksi.

Kun silmäili silloin kyläraittia, katseli nuorten joukkoja, näytti siltä kuin kaupungin "hienohelmaiset" kesälintuset olisivat sinne kauvas maansydämeen lentäneet. Vaan kun tarkemmin katsoo, huomaa, että omia lintusia ovat. Vankka vartalo, vahvat kädet, pyöreät, pulleat ruusunpunervat posket, simasuiset huulet, ne ne osoittavat että omilla mailla, omilla veräjillä, omilla pelloilla ja pientareilla kasvaneet ovat. Tutusti, kodikkaasti ne siellä liikkuvat. Ovat kuin kevään ensi västäräkkiä, kuin metsän rinteellä kasvavia vuokkoja tahi tuuhean lehdon kainoja ja kieloja. Tuntuu siltä, niinkuin kevään ihana tuulahdus voimakkaampana kun milloinkaan puhaltaisi yli Kulmalan kylän, kun se kylväisi kukkia, hajuheiniä ja keväisen lehden tuoksua kilvan auringon kultien kanssa.

Tuntuu niin kumman kevyeltä ja keväiseltä, katsellessa noita sieviin, yksinkertaisiin hattuihin puettuja naisia. Valkeat olkihatut taivaansinisine nauhoineen, punaset posket, ruusunpunervat, simasuiset huulet, sinisilmät, ne ne kaikki yhdessä puhtaana, silitetyn vaatteiden kanssa muistuttavat salon kaunista kukkaa, joka ei liiaksi pyydä loistaa, mutta jonka yksinkertaisuus, kainous ja ihana hempeys jo kaukaa etsii kulkijan katseen. —

Myöhemmällä kokoonnuttiin nuorisoseuran talolle merkkipäivää lopullisesti viettämään. Siellä silitetyn vaatteen tuoksu, hajuheinän hempeä haju väreili lakea myöten. Kaikki oli niin siistiä ja somaa, entinen raskas, painostava leima oli vaihtunut mitä kevyempään, keväisempään ja hauskimpaan tunnelmaan. Avatuista ikkunoista pulppuili heräävän luonnon suloinen tuoksu ja sen mukana kaikui leivon pitkä laulu korkealta taivaalta.

Naiset alottivat laulun, miehet siihen voimakkaasti yhtyivät:

"Olet maamme, armahin Suomenmaa,  
Ihanuuksien ihmeen maa:  
Joka niemeen, notkoon, saarelmaan  
Kodin tahtoisin nostattaa" j.n.e.

Laulun vajettua astui esimies pöydän taa, puhui runollisia, innostuttavia sanoja naisille ja esitti kolmenkertaisen eläköönhuudon hatulle ja Kulmalan naisille.

## X

### KUN SÄHKÖVALO TULI KAUPUNKIIN

Pitkä, pimeä talvi oli jo ohi mennyt; Suomen valoisa kevät teki tuloaan. Hauskalta tuntui kaikkien mielissä. Vanha Mattikin tunsu itsensä niin nuoreksi ja virkeäksi pienessä asunnossaan kaupungin laidassa.

— Taidat jo pian saada virastasi eron, — virkkoi Matin vaimo, Leena, eräänä iltana, kuoriessaan perunoita lattialla.

— Niinkö luulet?

— Luulenpa niinkin, eipähän sinua siinä toimessa ensi talvena kaivata.

— Eipä ole kirkossakaan vielä kuulutettu!

— Ei olekaan, eikä se siihen tulekaan, kyllä on siellä parempiakin.

— Parempiakin — kaimaar minä sen tiedän. "Ei sentään saa nuolla ennenkuin tipahtaa."

— Mutta jos se sähkö kumminkin tänne tulee!

— Kukapa sen tietää tuleeko niistä herrain kujeista tällä kertaa mitään. Minä luulen että se kuivaa kokoon kuin "lasareetin suurus", sillä luulen minäkin tässä asiassa jotain tietäväni. —

Matti tapaili lakkiaan, pisti tupakkakojeet taskuunsa, lamppuharjan toiseen ja lähti ulos. Seinustalta otti hän pienet tikapuut olalleen ja niin lähti lyhtyjä sytyttämään. —

Tuon tempun oli Matti jo tehnyt monet kerrat; kukapa tietää kuinka monta kertaa, sillä kauvan oli hän sitä virkaa toimittanut. —

Kaiholta tuntui Matin mieli, väkisinkin tunkeutui hänen mieleensä tuo niin paljon puhuttu sähkö. Olihan se jo kuulemma naapurikaupungissakin, miksi ei se täälläkin voisi palaa. Saivathan ne herrat tänne rautatienkin masiinoineen ja "vahtikoppeineen." Hyi!... olihan se kuin mikäkin hirviö, kun ensimmältä sattui näkemään, ja nyt!... nyt ei ole paljo kummempi kuin muutkaan kuormahevokset. —

Näin ajatellen oli Matti jo saapunut sille alueelle, jossa lyhdyt olivat hänen sytytettäviä. Varovasti asetti hän tikapuut lyhtytolppaa vasten ja nousi ylös, avasi lyhdyn oven, otti lasin lampusta ja tarkasti sitä illan hämärässä.

— Enpä huoli häntä paremmaksi puhdistaa, meneehän se tämän illan, ja sitte sitä ei enää tarvitakaan — tuumaili Matti ja sytytti lampun, sovitti lasin, ruuvasi sydämen sopivaan korkeuteen ja painoi oven kiinni.

Kauvempaa ei sitä kannattanut tarkastella; olihan hän niin monta kertaa sytyttänyt tuon saman lyhdyn ja tuskin koskaan pääsi savuttamaan, tai kitumaan jäi. —

Lyhdyt olivat pian sytytetyt, — kauniisti ne keväthämärässä paloivatkin. Viimeistä kertaako siinä loistivat... niin viimeistäkö! — sitä Matti kotiin palatessaan ajatteli.

Tiellä kohtasi hän Matsonniu Maijan, joka myös oli lyhtyjen sytyttäjänä. Hänellä oli toinen puoli kaupungin lyhdyistä, ja Matilla toinen.

— Hyvää ehtoota! — huusi Matti.

— Jumala antakoon! — vastasi Maija.

— No mitäs sille Maijalle kuuluu?

— Kiitos kysymästä! Kylläpä ne vanhan kuulumiset tietää.

— Taitaa olla viimeinen kerta tällä retkellä.

— Taitaa, vaan viis minä siitä, kyllä minä leipäni saan, jos ei muualta niin vaivaishuoneelta. Mutta sanon minä sen, että jos ne herrat kauvan saavat "ranuilla" niitten masinoittensa kanssa, niin ei tässä tällaisilla yksinkertaisilla ja vanhoilla ole mitään ansiota eikä suuhun pantavaa.

— Antaa niitten nyt "kuohata" aikansa, sanon minä, että alas ne kerran romahtavat.

— Sanokaas muuta, piti nyt kirkkoonkin tuoda masiina huutamaan ja hoilaamaan. Eihän siellä osaa enää laulaakaan, sekaantuu vaikka kuinka koitti.

Siihen se keskustelu tällä kertaa päättyi, sillä Matin ja Maijan tiet samassa erosivat toisistaan. Hyvästit heitettyään katosivat kumpikin omille teilleen. —

Sähköstä ei suoraan puhetta tällä kertaa tahdottu ottaa, eikä olisi siihen tilaisuuttakaan ollut; vaikka Matti kyllä tiesi, että sitä se Maija ajatteli, vaikei suoraan tahtonut sanoa.

Matti saapui kotiin, asetti tikapuut seinustalle, kolisti piippunsa ovipielustaan ja astui sisään.

Leena oli jo paistanut perunat, asetteli leipäkoria pöydälle, jossa paitsi perunoita, oli pienessä kivivadissa muutamia "pitkämatkaisia" ja tuoppi kaljaa.

Käskyä odottamatta astui Matti pöytään illastamaan.

— Rookasin Maijankin kotiin palatessani, — sopersi Matti, perunoita suun täydeltä.

— Joko Maija tiesi mitään sähköstä? — kysyi Leena.

— Näkyi tuon tietävän.

— Jaa-a, mikä sen Maija parankin eteen tulee, jos sekin ainoa ansio häneltä pois joutuu. Eihän sitä kehräämistäkään tahdo olla, kun on niitä kehrääjiä niin paljon.

— Vaivaistaloon, ei siinä muu auta.

— Vaivaistaloon!... Rukoile Jumalaa, ettei kenenkään sinne tarvitseisi mennä.

— Sitä se itsekin pelkäsi. —

— Mitä tuo meinasi sähköstä?

— Eihän siitä lähemmin tullut puhuttua, vaan näkyi se olevan kovasti sitä vastaan.

— Mitä se meidän vastaan sanomisemme vaikuttaa... ei mitään.

— Kai sekin jotain vaikuttaisi — sanoi Matti — kourien toisella kädellä tupakkakukkaroa taskustaan ja toisella asetellen piippua suuhunsa.

Leena huomasi, että Matti oli saanut sähköstä tarpeensa, ja jätti keskustelun parempiin aikoihin. Korjasi ruuan pöydältä pieneen kaappiin ja istui rukkinsa ääreen kehräämään.

Kun Matti sai piippunsa palamaan, heittäysi hän sänkyyn pitkäkseen, puhalteli vankkoja savuja ja viimein nukkui. —

Nukkuessaan näki Matti ihmeellisiä unia:

Keskelle toria oli rakennettu hirmuisen korkea torni, jonka huippuun käy tie sisällä olevia portaita myöten. Siellä aivan latvassa oli kauhean suuri lyhty, niin suuri, ettei koskaan ennen ollut semmoista

nähty.

Ruuvi, jolla sydäntä väännettiin, oli niin raskas ja jykevä, ettei sitä sormin saanut luiskahtamaankaan. Kaksi miestä siinä aina oli erityisen rataslaitoksen avulla sitä kiertämässä. Tavallista öljyä siinä ei poltettu, vaan jotakin juoksevaa se oli, koska masiina sitä alakerrasta pumppusi.

Häikäisevän kirkas sen valo oli... ei siihen läheltä rohjennut katsoa. Muita lyhtyjä ei ollut, vaan kyllä se yksinäänkin riitti valaisemaan koko kaupungin.

Mutta kyllä söikin!... Masiina raksutti alakerrassa minkä jäsenistään irti sai. Sydäntä kului niin paljon kuin kaksi miestä kerkesi vääntämään.

Vanha Maijakin oli saanut runsaasti työtä, kehrätessään aineita tuon suuren lampun sydämeen.

Matti itse oli masiinan syöttäjänä alakerrassa.

— Pököä pesään, pököä pesään, huusi "masinisti" ja tönäsi Mattia kylkeen.

Samassa heräsi Matti ja näki Leenan vieressään.

— Nouse nyt senkin köntys, luulin sinun jo viimeisiä henkäyksiä siinä vetävän. Ähkii ja puhkii kuin mikä höyryhevonen — huutelee Leena ja ravistelee Mattia.

Matti on kuin puusta pudonnut ja vähän peloitettu. Koko maailma tuntuu hänen päässään kummittelevan. — Sähkö on mennyt Matin päähän.

Sangen hapan on hänen mielensä, julmasti on pettynyt. — Kaikki mitä äsken niin elävästi näki, olikin vaan sulaa unta. Omassa pienessä huoneessaan on jälleen, jota pieni lamppu hämärästi valaisee... Katkeran häviön tunne valtasi Matin.

— Lähde siitä lyhtyjä sammuttamaan, kello on jo 11:sta! — huomauttaa Leena.

Matti ei vastannut mitään, ajatteli vaan, että kun "sähkö" tulee, niin ei tarvitse muuta kuin sanoa: "Stop tykkänään", lyö masiinan luukun kiinni... ja silloin on pimeys koko kaupungissa.

Leenalle ei hän tällä kertaa unestaan mitään puhunut, pani vaan lakin päähänsä ja lähti ulos, otti tikapuut seinustalta ja meni sammuttamaan.

Matista tuntui siltä, kuin tuon "sähkön" salaisuus alkaisi hänelle vähitellen selvitä. Olihan hänen unensa usein ennenkin toteutunut ihan "rikusta rikkuun." Eiköhän se nytkin niin kävisi. —

Mitä enemmän Matti untaan ajatteli, sitä enemmän hän sitä itsekin alkoi uskoa. Ja kun viimeinen lyhty oli sammutettu, tuntui kaikki peräti yksinkertaiselta ja helppotajuiselta.

Kaihon ne uudistukset Mattiin kuitenkin jättivät. Mikään jyrkkä edistyksen jarruttaja ei hän tosin ollutkaan, vaan liiallisuudelta ja ylellisyydeltä ne nyt hänestä kuitenkin tuntuivat.

Kun Matti saapui kotiin, asetti hän rakkaan toverinsa, jota oli niin monet pimeät yöt olkapäillään hellästi kantanut, nojalleen seinustalle.

Rakkaiksi olivat ne käyneet hänelle, jokaisen nappulan, jokaisen kolon ja korkeamman syyn tunki Matti.

— Oliko se ystävä nyt jätettävä lahoomaan ja maatumään? Sitä tuli Matti väkisinkin miettineeksi.

Leena oli jo levolle mennyt ja oli juuri uneen vaipumaisillaan, kun Matti tuli kotiin.

Kovasti teki hänen mieli paljastaa koko salaisuus vaimolleen, vaan pelkäsi että hän löisi koko asian leikiksi, joten jätti sen tuonnemmaksi.

Matti riisuutui ja meni levolle, eikä kauvan viipynyt ennenkuin nukkumatti oli molemmat vaippoihinsa tuudittanut. —

Matti oli taas siinä maailmassa, jossa omin silmin sai tutkia ja täydentää havaintojansa aijotusta sähkövalosta.

\* \* \* \* \*

Kesä oli jo loppuun kulumaisillaan, elokuun kaihoava kuu katseli öisin autereiselta taivaalta. Syksyn läheneminen antoi hyvää kiirettä sähkövaloa perustavillekin. Mikäli työt valmistuivat, sikäli kasvoi kaupunkilaisten uteliaisuus siihen. Paljon siitä keskusteltiin ja paljon kirjoitettiin. Kukaan ei sitä unohtanut ystävälle kirjoittaessaan. —

Toisin oli Matin laita, ei hän "julkisesti" paljoa siitä puhunut. Keväinen uni oli kauheasti pettänyt hänet, syvä häpeän tunne painoi mieltä. Olihan tullut puhuttua uni Leenalle, ja hän oli sen puhunut kylällä. Ja se se juuri Mattia hävetti ja harmitti.

Arkipäivinä ei Matilla ollut aikaa katsella kaupungin ihmeitä, sillä satamassa lastaaminen ja lossaaminen vei kaiken ajan, tahtoipa viedä pyhätkin. Ja jos aikaa sattui olemaankin, käytti Matti sen parempiin tehtäviin.

Joskus sattui kuitenkin niin, että Leena pyhäiltäsin vaati Matin kanssaan kävelyille, ja silloin aina tuli yhtä ja toista huomaamaan uusista yrityksistä. Leena, jolla oli tuhannen kertaa liukkaampi kieli ja nopeampi huomaamiskyky, ei silloin jättänyt pienimpääkään asiaa, mikä vaan sähkövaloa koski, Matilleen huomauttamatta.

Aina niistä Matti arvostelunsa antoi ja yhdessä siitä sitten johtopäätös tehtiin.

Paljon varovaisemmaksi oli Matti sentään päätelmien tekemisessä sähkövalon suhteen tullut kuin ennen. Itse hän sen parhaiten tiesi, miten aikaisempien oli käynyt, kuinka ne olivat nenänsä kiveen lyöneet.

Kaikki nyt näytti käyvän toisin. — Tuolla seisoi jyvämäkasiinin näköinen puinen rakennus, jonka seinustalta kohosi pilviä hipova pyöreä torni. Pitkin katuvieriä oli pystytetty useita pylväitä, joita paksut kuparilangat toisiinsa yhdistivät. — Matti oli luulla tuon korkean tornin samaksi, jonka jo unissaan näki. Vaan eräs koululainen selitti sen olevan vaan sitä varten, että se imee savun, joka syntyy höyrypannun lämmittämisestä.

— No mikä tarkoitus noilla langoilla on? — kysyi Matti rehelliseltä neuvojaltaan.

— Ne langat johtavat sen voiman, jota sanotaan sähköksi, ja joka sitten valaisee noissa tolppien päissä.

— Niin ja tuolta se lähtee, tuolta! — sanoi eräs suutarin oppilas, näyttäen sormellaan sähkötehdasta.

Niin ain', niin ain', sieltä kai — virkkoi Matti, lopetti tutkimuksensa ja lähti hiljalleen kotiin päin. Matkalla Leena vakuutti etteivät ne langat, eikä paljaat tolpat valoa anna, ymmärtäähän sen nyt jokainen, kellä vähänkin on järkeä. Ja Leena sen ymmärsi...

\* \* \* \* \*

Tuli sitten syyskuun 1:n päivä, se päivä, joka Matille oli käynyt erityiseksi merkkipäiväksi.

Sinä päivänä oli Matti aina ennen alottanut virkatehtävänsä, oli ensimmäisen kerran lyhtynsä sytyttänyt. — Ikävältä nyt tahtoi mieli tuntua, ilmakin oli ulkona niin raskasta ja märkää... Muistot pimeistä syysilloista, muistot pyryisistä talviöistä, joina oli tikapuittensa kanssa pitkin katuja kulkenut ja lyhdyt sytyttänyt... ne muistot nyt lohduttivat Matin mieltä. Tunnollisesti oli hän aina tehtävänsä tehnyt... kiitollinen omatunto nyt palkitsi Matin.

Ilta alkoi hämärtää, ja Matti Leenansa kanssa lähti kaupungille kävelemään, nähdäksensä miten se "sähkö" sitte palaa.

Kadut olivat jo täynnä väkeä, toisia meni, toisia tuli, ja kaikki ilman päämäärää.

Pojat piirittivät jokaisen pylvään, jonka nenässä jotain riippui. — Ilta pimeni pimenemistään, tungos, tuuppiminen ja töniminen yhä yltyi; mutta mitään valon tapaista ei vaan näkynyt.

Matti ja Leena katsoivat parhaaksi asettautua erälle korkeille puodin portaille istumaan, saadakseen siellä olla paremmassa suojassa. Hupaiselta tuntui Leenasta tuossa rappusilla, oli niin kummallista katsella miten tuo ohi kulkeva, loppumaton joukko, kasvot pilviin päin luotuina, hiljalleen ja tarkkaavaisena kulki.

— Olisi se Matti nyt pannut vanhat lyhdyt palamaan, niin ei tässä tarvitseisi nokkaansa kolhia, — höpisi eräs joukosta.

Mattikin sattui tämän kuulemaan, ja hyvän vaikutuksen se näytti tehneen. Hän ojensi selkensä ja rykäsi, tahtoen ilmaista, "että täällä sitä ollaan."

Kun sähkövalosta ei mitään kuulunut, alkoivat uteliaat joukot käydä kärsimättömiksi. Pojat vihelsivät, hurrasivat ja viskelivät pilkkalauseita mitä kauniimpia vaan löysivät. Poliiseistakaan ei ollut vastusta, niitä kun oli niin harvoin näkösällä ja nyt ne hupenivat kuin tuhka tuuleen tuossa suuressa joukossa.

Ihmiset alkoivat jo kotiin lähteä, sillä ei tuo tyhjä odottelemisen mitään herkkua ollut, niskan päälle tuntui kovin käyvän.

Kotiin lähti Mattikin, tehden edellä tietä Leenalle, joka muutenkin oli seota vastaan tuleviin. —

Kadut olivat taas tyhjä, hiljaisuutta vaan häiritsi yövartijani raskaat askeleet. Esteettömästi sai syösyön pimeys kääriä kaupungin mustaan vaippaansa; ei edes vanhat lyhdytkään saaneet sen tummuutta vaalistaa. —

Seuraavana päivänä tiedettiin että sähkötehtaan masiina oli ruvennut "ronglaamaan", ja että se "ronglasi" niin pahasti, ettei sähkövaloa saatu sinäkään iltana, vaikka insinööri, tusina miehiä perässään, hääräili hiki hatussa pitkin kaupunkia.

Jo ajatteli Matti, että koskahan tulevat pyytämään häntä ja Leenaa asettamaan vanhat lyhdyt raastuvan vinniltä entisille paikoilleen. Sillä olihan se Matsonskakin, jonka Matti oli tunnustanut viisaaksi ihmiseksi, monta kertaa vakuuttanut: "etteivät ne paljaat tolpat ikipäivänä valoa anna."

Ja kyllä se niin onkin, — vahvisti Matti, "nauraisihan sitä jo naurismaan aidatkin."

\* \* \* \* \*

Väkeä oli taas paljon kadulla, samassa humussa oli Leenakin. Matti ei ollut viitsinyt lähteä mukaan, hän riisuutui ja meni levolle. —

Sähkötehtaassa kävi kone huimaavaa vauhtia; pyörät pyörivät niin ettei silmä niitä eteensä ottanut. Virta suljettiin, ja sähkö kiisi silmänräpäyksessä ympäri kaupungin.

Häikäisevän kirkas valo leimahti lamputta; koko kaupunki oli kuin kirkas himmeli...

— Herra siunatkoon! Luulin ihan maailman lopun tulleen, sanoi Leena, käyden lujasti päähänsä kiinni. Huh, kuinka se tuli äkkiä, ihan peloittaa... Mutta oi hertti! onpa se kaunis ja kirkas kuin taivaan tähti! —

Kauvempaa ei Leena tuota ilman Mattia voinut katsella, hän tunki läpi taajojen joukkojen ja riensi kotiin. — Ovessa tuli Matti, housut kädessä, Leenaa vastaan. Ei malttanut sähkövalolta sen vertaa olla sisällä, että olisi housut jalkaansa vetänyt. Rappusilta laskeutuessaan hän niihin hyppäsi ja kadulla ne "suolivyöllä" kiinni köytti. Häpeäksi tahtoi vähän käydä, kun oli niin valoisaa kaikkialla; vaan olihan paljon muitakin, jotka yhtä alastomina kulkivat kuin hän. Makuulle olivat jo ehtineet ja kiireessä ei paremmin tullut puettua. — Matti käveli kädet housun taskuissa ja ihmetteli. Ihmetteli vielä ihmettelemästä päästyäänkin tämän maailman menoa.

— No mutta herranen aika, valaseehan ihan kuin "Naantalain aurinko!" — huudahti Matti, ja lisäsi heti:

— Niin tuleeko toi sieltä tornin juurelta, toi joka noin valasee?

— Sieltä se kimnasisti sanoi sen tulevan, — vastasi Leena.

— Ja noita lankoja myöten se sitten kulkee!

— Ihme etteivät langat syty!

— Kulkekoon mitä myöten ja tulkoon mistä tahansa, mutta sanon minä sen että tavattomasti se valasee, innostui Matti puhumaan.

— On sitä siinä vähän enemmän kuin sinun lyhdyissäsi.

— Jaa!... ei niissä saanut lähestulkoonkaan noin kirkasta, ei vaikka olisi sydämen ruuvannut korttelin korkealle.

Mutta etköhän se ole sentään vähän liikaa tuommoinen "mopiili."

— Niin ja eiköhän se ole syntikin, miltäs luulet kuun nyt tuon rinnalla näyttävän?

— No sitte saat syödä sähkövaloa niinkuin entinen mies söi kuunvaloa. —

— Ole siinä hassuttelematta sanoi Prutiini ämmäänsä — huomautti Matti leikillisesti Leenalle.



— Kun eivät vaan — sanoi Leena, unohtaen pienen pilanteon — liian korkealle masiinoittansa ja mopiiliensa kanssa kranuasi.

— Sanos muuta!... että se rovastikin siihen luvan antoi! — Niin piti hän hänen tietämän.

— Jaa—a... taitaa olla maailman loppu tulossa, ennustukset näyttävät toteutuvan. Ihmiset menevät viisaudessaan liian pitkälle. Viisaus muuttuu ylpeydeksi, ylpeys hulluudeksi. —

— Mitä se Matti siinä rohveteeraa, — huusi eräs sivulla kävijä, — eikö ole nyt toista kuin ennen? Näkee vaikka neulan silmään langan pistää.

— No kyllä se toista on kuin ennen, ei tällaisia silloin tarvittu, ja toimeen kumminkin tultiin.

— Tultiin!... vaan ei se kaksista ollut. Muistattehan vielä omissa nahoissanne, miltä tuntui pyryssä ja pakkasessa tikapuut olalla marssia tuntikausia pitkin katuja. Nyt käy kaikki silmänräpäyksessä. —

Matti huomasi itsekin vallan hyvin, että parempi se nyt oli kuin ennen; vaan liikaa siinä sittekin oli, olisi se vähempikin riittänyt. —

Kotiinpäin siitä sitten astuttiin, sillä olihan sähkövaloa sielläkin päin, joten sitä saattoi kotiportiltakin katsella. — —

Sinä iltana ei tuossa pikkukaupungissa muusta puhuttu kuin sähköstä. Ja myöhään siitä Matti ja Leenakin keskustelivat; unikaan ei sitä keskeyttä pyytänyt...

Mutta ei tarvinnut Matin vanhaa virkaansa enää odottaa. Kirkkaasti valaisi sähkö tästä lähtien kaupungin katuja ja varakasten asuntoja. Ruostua saivat vanhat valon vartijat "raastuvan" vinnillä. Lahoomaan joutui pienet tikapuut takapihalla, sillä niitä ei enää tarvittu. — Matti, — niiden ystävä, — sytytteli vaan omaa lamppuansa, pientä tupaansa valaisemaan.

## XI

### SAARENI

Siellä se on nevojen keskellä, keskellä aavoja maita, se minun pikku saareni.

Kapea, mutkainen polku sinne metsän rannasta lähtee, kulkee mättäältä mättäälle, tapaa satoja pursupensaikkoja ja viimein saareen nousee. Siellä se haarautuu sinne, tänne, kiertää rantaa, nousee kymmenistä eri paikoista jälleen saareen ja siellä ristiin rastiin mutkittellee.

Kokonaisen kesäisen päivän saisit siellä polkuja juosta, päätä kuitenkin löytämättä.

Toisiinsa ne yhtyvät, yhdyttyään haaraantuvat, mutta pian taas uudelleen tapaavat. Ne kulettavat sinua joka puulle, joka kivelle ja kannolle, vievät alas rantaan, sieltä takasin tuovat ja aavoja nevoja näyttävät.

Usein minä ne polut kuljin pienessä saaressani. Joka puun, joka kiven ne mulle näytti — ja minä nimet niille annoin, kaikkia puhutellakseni. —

Siellä se on minun pyhättöni, siellä kaunis kaiholani...

Niin lempeän hyvä ja hauska oli siellä aina olla, siellä ijaissyden rauha vallitsee...

Mieleni sinne nytkin tekisi, tahtoisin polkujasi kulkea, katsella aavaa nevaa ja kytösavujasi hengittää.

Siellä se rinta rauhan saisi, suokukkien tuoksua juoda saisi ja sitte sylihisi nukkuisin...

Vaan sinne en nyt pääse. Niin kauvas, kauvas sinä jäit yksiksesi laulamaan... Useinhan sinä pikku saareni minulle lauloit, kun tuuli nevalta nousi. Hymisit niin autuaan hymnin, koska aurinko sua hyväili... Toisinaan taas alakuloisena ja harmaana usvassa uit, et taivasta nähnyt, etkä aavaa nevaa. Silloin sun kylmä oli; — märkä oli vehreä vaippasi...

Räpytellen silloin lintu oksallesi laski ja varovasti siihen istui — mutta lauluaan se laulaa ei voinut...

Monet päivät sinä saareni usvassa uit, et laulua kuullut, etkä itsekään laulaa voinut. Sinun elämäsi oli

silloin niin harmaata ja kylmää...

Mutta silloinkin olit sinä *minun* pyhättöni!

Toisinaan taas, kun lauha tuuli länneltä nousi, se usvat hajotti ja raskaat pilvet taivaaltasi poisti. Silloin se päivä taas kirkkaasti paisti, kyyneleesi kuivasi ja elämällesi uutta intoa antoi.

Leikiten silloin lintu oksallesi lensi, ja iloisen laulunsa kauvas kajutti. Kukkaparvet silloin teriänsä aukoilivat ja tuoksuaan hengittivät. Hyttyslauma tanssien lensi ja hämähäkki verkoissa riistaa riitti... Kaikkiällä väreili lämmin ilma, se leikki ja hyppi, syleilynsä sinutkin sulki...

Silloin oli pukusi niin kaunis... sinun huminasi lauloi ijäisyyden rauhaa... se lauloi Kaikkivallan valtaa ja voimaa. Sinun laulusi oli aina niin kaihon kaihoa... vienon hellää. Muinaisia aikoja se minulle kertoi... tulevaisuutta lauloi, ja sieluuni ijäisyyden rauhaa kuiski...

Minun pikku saareni!

Kerran sinut tahtoisin vielä nähdä, ennenkuin sieluni ijäisyyden valkamille vaeltaa. Vielä kerran tahtoisin lauluasi kuulla, aavoja nevoja ympärilläsi katsella ja kytösavuasi hengittää. Vielä kerran tahtoisin sylissäsi levätä, katsella sinistä taivasta ja tummia kuusiasi. Kerran tahtoisin polkusi juosta, tervehtiä pursupensaikkoja ja yrttiesi tuoksua juoda.

Tahtoisin silloinkin siellä olla, kun sinua usva uittaa ja pilvet taivastasi peittää. Yhdessä sitte värjyisimme, yhdessä kärsisimme ja yhdessä onnestamme laulaisimme...

Sieltä en sitte milloinkaan palaisi, sylissäsi viimeisen lauluni laulaisin ja sitte pitkän, pitkän uneni nukkuisin...

\*\*\* END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KANERVAISILTA KANKAHILTA 1: KERTOMUKSIA JA KUVAUKSIA \*\*\*

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE  
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE  
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at [www.gutenberg.org/license](http://www.gutenberg.org/license).

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things

you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website ([www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to

the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

#### 1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

## **Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™**

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new

computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

### **Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at [www.gutenberg.org/contact](http://www.gutenberg.org/contact)

### **Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate).

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate)

### **Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works**

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.